د قرآن قَسَمونه

او د اساسي قضاياوو اثبات

قيامت

بيا ژوندون

مکافات او مجازات

د الله تعالى واکمني

د ظالمانو حتمي مؤاخذه

د پيغمبر حقانيت

د بريا عوامل

د انسان غوره جوړښت

حکمتيار

د قرآن قَسَمونه

او د اساسي قضاياوو اثبات

حکمتيار

د کتاب پیژندنه:

نوم: دقرآن قَسمونه او د اساسي قضایاوو اثبات

لیکوال: حکمتیار (د حزب اسلامي افغانستان امیر)

خپروونکی: د میثاق ایثار نشراتي اداره

دوهم چاپ: ۱۳۹۸

د چاپ شمیره: ۱۰۰۰ ټوکه

قیمت: ( ) افغانۍ

د چاپ ټول حقوق محفوظ دي

بسم اللّٰه الرحمن الرحیم

تمهید

دا رساله د قرآن د قَسَمونو تفسیر ته مختصه شوې، دا د دې لپاره چي له یوې خوا پدې قَسَمونو باندي پوهېدو سره په ټولو هغو دلائلو پوهېدی شو چي قرآن د سترو سترو قضایاوو د اثبات لپاره وړاندي کړي، د قرآن قَسَمونه په حقیقت کي د ډېرو مهمو او اساسي قضایاوو د اثبات لپاره د قرآن دلائل دي، پدې سره قرآن خپل مخاطب په هغو مهمو خبرو قانع کوي چي هغه ته ئې منل گران برېښي او په آسانۍ او له قوي دلیل پرته ئې نه مني. پدې قَسَمونو کي د لاندي اساسي قضایاوو په څېر د مهمو مسائلو لپاره مضبوط دلائل وړاندي شوي:

- آیا قیامت حتماً راتلونکی دئ او دا دنیا به په بلي بدلېږي؟
- آیا انسان بېرته راژوندی کېدی شي؟
- آیا د قیامت د ورځي د مکافات او مجازات عقیده رښتونې ده؟
- آیا خدای یو دئ؟
- آیا واقعاً اللّٰه تعالی د دې عالَم یوازینی واکمن، پالونکی او ساتونکی دئ؟
- آیا په رښتیا اللّٰه تعالی ظالمان په دنیا کي هم مؤاخذه کوي او خپل عذاب پرې نازلوي؟
- آیا په دنیا کي هم انسان ته د عملونو بدله ورکول کېږي؟

- د پیغمبر د حقانیت لپاره څه دلیل لرو؟
- آیا په رښتیا دا قرآن د الله له لوري راغلی؟
- آیا دا خبره رښتیا ده چي انسان ته ډېر لوړ استعدادونه ورکړی شوي؟

له بلي خوا د قَسَمونو په اړه د مفسرینو ترمنځ د رأیي ژور اختلاف شته، د رأیي دا اختلاف د قرآن مینه والو ته اکثراً زیاتي ستونزي راولاړوي، پدې رساله کي هڅه شوې چي د قرآن د مینه والو دغه ستونزه حل شي. دلته د هر قَسَم په اړه ترټولو درنه او په قرآن مستنده رأیه رااخیستل شوې. په کار خو دا وه چي د درنو مفسرینو بېلابېل آراء هم رانقل شوي وی، خو موږ پدې خاطر د هغو له راوړلو ډډه کړې چي پدې محدودي وړې رسالې کي ئې مجال نه وو، دا کار مو په خپله لوستونکو ته پرېښی. هغو درنو لوستونکو ته چي د تحقیق اراده لري دا وړاندیز کوو چي پدې رسالې کي د تشریح شوي هر قَسَم مخکي نور تفاسیر وګوري، د دوی ترمنځ د رأیي له اختلاف ځان خبر کړي، د هر یوه رأیه په غور او دقت سره وڅېړي، بیا ئې د دې رسالې د شرحي په خوا کي کېږدي او وګوري چي آیا موږ دلته ترټولو قوي او په قرآن مستند تفسیر غوره کړی که نه؟

په قرآن کي اکثراً په هغو شیانو لوړه شوې چي کاملاً محسوس، مشهود او څرګند دي او هر لیدونکي ته د فهم او درك وړ. دا طبیعي ده چي د یوه داسي مهم او د مناقشې وړ مطلب د اثبات لپاره چي قرآن ئې ثابتول غواړي او د قرآن مخاطب د هغه په منلو کي تردید لري، مجرده ادعا نه مني او دلائلو ته منتظر وي، باید په داسي دلائلو استشهاد وشي چي د نزاع او اختلاف وړ نه وي او مخاطب ته کاملاً واضح او څرګند وي. د اختلافي او قابل نقاش ادعا د ثبوت لپاره په یوه غیرملموس او غیر قابل فهم شي باندي استشهاد نشي کېدی. تاسو د قرآن د تلاوت

په جریان کي حتماً دا مشاهده کوئ چي د طبیعت په ډېرو بارزو او څرګندو شیانو لکه لمر، سپوږمۍ، آسمان، ستوري، زمکه، فجر، شفق، شپه، ورځ او دې ته ورته شیانو لوړه شوې او بیا د قَسَمونو په پای کي او اکثراً له هغوی سره متصل یوه ستره او ډېره مهمه ادعا عنوان شوې او په حقانیت ئې تأکید شوی او همدغه قَسَمونه ئې د شاهد او دلیل په حیث وړاندي شوي. په ډېر لږ غور او دقت سره پدې مطلب پوهېدی شو چي د قَسَمونو او د هغوی د ځواب ترمنځ ژور او دقیق ارتباط شته، داسي چي واقعاً مُقسِم به شیان د قَسَم د ځواب او د قَسَم وروسته راتلونکې ادعا په حقانیت شهادت ورکوي. همدغه ژور ارتباط ته په پام سره مفسرین پدې عقیده دي چي د قرآن قَسَمونه د استشهاد لپاره دي نه د دغو شیانو په عظمت د اعتراف لپاره. خو د قرآن په څو محدودو آیتونو کي داسي قَسَمونه هم ګورو چي مُقسِم به ئې له دقت او غور وروسته او له قرائنو معلومولی شو، دلته داسي صیغې راغلې چي په ډېرو شیانو ئې اطلاق کېدی شي، پدغو ډېرو شیانو کي اصلي او مقصودي شی موندل د پوره دقت غوښتنه کوي، په سطحي نظر د هغه موندل ګران دئ، دلته ده چي د مفسرینو ترمنځ شدید اختلاف راولاړېږي. د ځینو دغو قَسَمونو په اړه خو په تفاسیرو کي په لسهاوو آراء ګورو، د مثال په توګه د الفجر د سورې په درېیم آیت کي په "الشفع والوتر: جفت او طاق" لوړه شوې چي تر ۳۶ زیات تفسیرونه ئې شوي، خو دې ته مو باید پام وي چي پدې ټولو تفسیرونو او تعبیرونو کي یوازي یو ئې صحیح کېدی شي او بس، هماغه صحیح دئ چي د آیت اصلي او دقیق مراد په ګوته کړي.

که په قرآن کي لداسي مواردو سره مخامخ کېږو چي د "مُقسِم به" لپاره استعمال شوې صیغه په ډېرو شیانو تطبیقېدی شي لکه "النازعات"، "الناشطات"،

"السابحات"، " المرسلات"، "الناشرات"، "الفارقات" او دې ته ورته، نو په هغه صورت کي باید څو اساسي او مهمي خبري په پام کي ولرو:

- تر ټولو د مخه باید د دغو الفاظو اصلي معنی او تفسیر په قرآن کي ولټوو.
- دا شیان باید د قَسَمونو په اړه د قرآن د عام اسلوب په رڼا کي تفسیر کړو، لکه څنګه چي په اکثرو مواردو کي "مُقسِم به" څرګند او واضح شیان او د قرآن هرمخاطب ته قابل فهم دي، پدغو محدودو مواردو کي هم باید داسي شیان مراد وي چي څرګند، قابل فهم او قابل درك وي. نباید هغه له سترګو پټ او غیبي شیان وګڼو او نه داسي شیان چي د قرآن هر مخاطب ئې نه مني. د الطارق په مبارکې سورې کي د دغسي مواردو په اړه موږ ته ډېره غوره لارښوونه شوې، هلته په "الطارق: د شپې لخوا څرګندېدونکي او ور ټکونکي" باندي لوړه شوې، د "الطارق" اطلاق په ډېرو شیانو کېدی شي، خو قرآن پدې پسې متصل فرمایي: آیا پوهېږئ چي "الطارق" څه دئ، "الطارق" ځلانده ستوری "النجم الثاقب" دئ. که قرآن په خپله دا الطارق نه وی معرفي کړی نو معلومه نده چي د دې په تفسیر کي به هم د مفسرینو ترمنځ څومره ژور اختلافات راولاړ شوي وو. پکار ده چي ټول دې ته ورته موارد د دغي لارښووني مطابق تفسیر شي.
- قَسَمونه باید له قسم وروسته ادعا ثابته کړی شي او د قرآن هر مخاطب قانع کړی شي، هر هغه تفسیر چي د قَسَم او ځواب ترمنځ ئې دا تړاو او رابطه په ګوته نکړی شي، هغه ضعیف تفسیر او کمزورې توجیه وګڼئ.
- د قرآن د الفاظو په ترجمه کي مخصوصاً هلته چي یو لفظ ډېري معاني ولري او د ټولو له منځ د یوې غوره کول غور او دقت وغواړي باید څو ټکي مراعات کړو:
- لومړي باید د هغو الفاظو په رڼا کي د هغه مناسبه معنی غوره کړو چي ترې

مخکي او وروسته راغلي او له هغوی سره ئې یو ځای خاص کلام جوړ کړی. د همدې خاص کلام مجموعي مطلب د هر لفظ معنی په خپله واضح کوي، که تاسو د یوه چا د وینا په اکثرو برخو پوه شئ نو د همدې په رڼا کي د ده د وینا په هغو برخو او هغو الفاظو هم پوهېدی شئ چي له دې مخکي د هغه په معنی نه پوهېدئ. له یوه کلام روغه او سالمه انتباه د مبهمو الفاظو معنی واضح او مشخص کوي.

- بیا باید له دې مخکي او وروسته آیتونو ته رجوع وکړو او د هغوی په رڼا کي ئې معنی معلومه کړو.
- که ونه توانېدو چي په مربوطه آیت او له هغه وروسته او مخکي آیتونو کي د هغه معنی پیدا کړو نو باید په ټول قرآن کي ئې لټه وکړو، قرآن ته په مراجعې سره به حتماً د هغه شرح او تفسیر بیامومو، ځکه د قرآن آیتونه یو بل تشریح کوي، مجمل آیتونه ئې په مفصلو کي تفسیر او توضیح شوي، یو مطلب په یوه ځای کي په خاصو الفاظو په مجمل ډول ذکر شوی خو په بل ځای کي همدا مطلب په نورو الفاظو سره په مشرح او مفصل ډول راغلی، قرآن د اللّٰه کتاب دئ، مکمل او له هر نقص او عیب منزه، هرڅه ئې واضح او مبین، قرآن له دې عیبه منزه دئ چي په هغه کي دي داسي څه ویل شوي وي چي هرمخاطب ته ئې غامض وي او په خپله ئې وروسته یا مخکي د هغه وضاحت نه وي کړی. خو که احیاناً په ټول قرآن کي د هغه د شرحي په موندلو بریالي نشوو نو دا باید خپل عیب او نقص وګڼو او پدې باور وو چي موږ په خپله کافي او لازم غور او دقت ندی کړی او پدې وجه په قرآن کي د هغه د شرحي او تفصیل په موندلو نه یو بریالي شوي که نه نو په قرآن کي حتماً د دې وضاحت شوی. بیا باید د پیغمبر علیه السلام په احادیثو کي د هغه په

مطلب د پوهېدو لټه وکړو، حديث د قرآن شرح او تفسير دئ. لدې وروسته به دا گورو چي آيا صحابه وو او د دوی دور ته نږدې مفسرينو پدې هکله څه ويلي که نه، د دوی په رواياتو او آراوو کي داسي رأيه شته چي له ثقه راويانو روايت شوې وي او په قرآن او حديث مبتني وي؟

انسان چي کله د خپل مخاطب حالت داسي وگوري چي د ده د خبري په منلو کي متردد دئ، نو د هغه د تشويش رفع کولو او په خپلي خبري د متقاعد کولو لپاره په داسي څه قَسَم او لوړه کوي چي مخاطب پرې باور وکړي او دا يقين ئې راشي چي اوس نو دی حتماً رښتيا وايي. د الله په نامه د لوړې او قَسَم معنی دا ده چي موږ الله په خپلو خبرو شاهد نيسو او پدې سره مقابل لوري ته ډاډ ورکوو چي رښتيا وايو. په قرآن کي هم د هغو مهمو مطالبو او سترو خبرو د اثبات لپاره چي د قرآن مخاطب ئې له قوي دلائلو پرته نه مني، له دغه اسلوب کار اخيستل شوی. موږ پداسي څه لوړه کوو چي مخاطب مو باور وکړي چي د دې "مُقسِم به" د عظمت په خاطر حتماً رښتيا وايو. خو په قرآن کي قَسَم د استشهاد لپاره راځي، د "مُقسِم به" په عظمت د اعتراف لپاره نه بلکه د خپلي ادعا د اثبات لپاره د شاهد او گواه په حيث وړاندي کېږي. عادتاً بايد د يوه مطلب د اثبات او د مخاطب د اقناع لپاره په داسي څه استشهاد وشي چي د مخاطب له نظره کاملاً مسلم او منل شوی حقيقت وي او هغه ئې د واضح او څرگند دليل په حيث ومني او په هغه کي هيڅ شك او ترديد ونلري، هيڅوك په يوه نامسلم او نامنل شوی دليل د يوې متنازع فيها ادعا د اثبات هڅه نه کوي او طبعاً چي داسي هڅه نامعقوله او بې فايدې ده.

د قرآن د قَسَمونو په تفسیر کي د مفسرینو ترمنځ د رأیي شدید اختلاف ګورو، حتی د صحابه وو او د دوی دور ته د نږدې مفسرینو ترمنځ، په احادیثو کي پدې اړه هیڅ روایت نه لرو، د قرآن د تفسیر په هکله د احادیثو په کتابونو کي ډېر محدود روایات لرو، په صحیح ترمذي کي تر نورو کتابونو دا راز احادیث زیات نقل شوي خو د هغوی شمېر هم دومره دئ لکه د قرآن د هري سورې په اړه یوازي یو حدیث، د مفسرینو ترمنځ لدې اختلاف هم معلومېږي چي پدې هکله ثقه روایات محدود دي، ځکه چي د ثقه روایاتو په شته والي کي دوی اختلاف نشو کولی. نو دې حقایقو ته په پام سره پکار ده چي موږ د درنو مفسرینو له آراوو د هغه چا رأیه غوره کړو چي په قرآن مستنده وي او د خپلي شرحي د اثبات لپاره ئې د قرآن په آیتونو استناد کړی وي.

امید دئ الله تعالي موږ ته په قرآن د ښه پوهېدو او په هغه د صادقانه عمل توفیق راکړي، د ژوند په ټولو برخو کي مو لارښود وي، د هر اختلاف د حل مرجع او د هر قضاوت لپاره ملاك او معیار او په تیارو شپو کي روڼ مشعل.

د مهربان رب د هدایت او توفیق په هیله

الطور

هيڅوك او هيڅ څه ظالمان د الله له عذابه نشي ژغورلی

د الطور په مبارکي سورې کي د پورتنۍ خبري د اثبات لپاره د فرعون غرقېدل او د يوه داسي چا په لاس د ده ظالمانه واکمني نسکورېدل د دليل په توګه وړاندي شوی چي له کتاب پرته ئې بل څه په لاس کي نه وو، د دې سورې لاندي آيتونه دا مطلب داسي بيانوي:

وَٱلطُّورِ *

قَسَم په طور.

وَكِتَٰبٍ مَّسۡطُورٍ *

قَسَم په ليکل شوي کتاب،

فِى رَقٍّ مَّنشُورٍ *

په نشر شوو پاڼو کي

وَٱلۡبَيۡتِ ٱلۡمَعۡمُورِ *

قَسَم په آباد شوي کور.

وَٱلسَّقۡفِ ٱلۡمَرۡفُوعِ *

قَسَم په لوړ شوي چت.

وَٱلۡبَحۡرِ ٱلۡمَسۡجُورِ *
قَسَم په ډك شوي بحر.
د قَسَمونو ځواب دا دئ:
إِنَّ عَذَابَ رَبِّكَ لَوَٰقِعٌ * مَّا لَهُۥ مِن دَافِعٍ * الطور: ۱- ۸
بې شکه چې ستا د رب عذاب حتماً واقع کېدونکی دئ، هيڅ دفع کوونکی ئې نشته.

بايد وګورو چې دلته د الطور، کتاب مسطور في رق منشور، البيت المعمور، السقف المرفوع او البحر المسجور معنی څه ده او دا شيان څنګه پدې شهادت ورکوي چې ستا د رب عذاب حتماً واقع کېدونکی دئ او هيڅ دفع کوونکی ئې نشته.

د دغو قَسَمونو د تفسير لپاره بايد ترهرڅه دمخه قرآن ته رجوع وکړو، بايد په خپله د قرآن په متن کي د دې قَسَمونو تفسير ولټوو او د قرآن په مرسته د هغوی په مطلب ځان پوه کړو. خو بايد وګورو چې په قرآن کي د دغو شيانو اصلي مطلب موندلی شو که نه، که په قرآن کي پدې اړه څه وضاحت شوی وي نو دا بايد موږ بلې هرې مرجع ته له مراجعې مستغني کړي.

اکثراً يو لفظ د ډېرو شيانو لپاره استعمالېږي او بېلې بېلې معناوي ترې اخيستل کېږي، په يوه محل کي يوه معنی او په بل کي بله معنی، د موقعيت او محل له مخي د لفظ معنی تغيير کوي. اصولاً د هر لفظ معنی او مفهوم بايد تر ټولو د مخه په هغې جملې کي ولټوو چې دا لفظ پکی راغلی او بيا د همدې جملې مخکي او وروسته جملو کي او بيا په ټول مضمون کي. د قرآن د هر لفظ معنی هم بايد ترټولو مخکي په هغه آيت کي ولټوو چې دا لفظ پکي راغلی، بيا په مخکنيو او وروستنيو آيتونو کي، بيا په مربوطه سورې کي او بيا په ټول قرآن کي.

د الطور د سورې پدې قَسَمونو کي يو ئې ډېر واضح دئ او په قرآن کي مکرر

ياد شوی: الطور، هغه غر چي موسی علیه السلام پکي په پیغمبرۍ مبعوث شو او د الله له لوري د فرعون مقابلې ته ولېږل شو. د قرآن په څېر د بلیغ کلام تقاضا دا ده چي دا وروستي شیان هم باید د موسی علیه السلام له قصې سره تړاو ولري. راشئ وګورو چي د موسی علیه السلام په قصې کي دا پاتې شیان موندلی شو که نه. که په قرآن کي له فرعوني نظام سره د موسی علیه السلام د مقابلې د قصې بېلي بېلي برخي وڅېړو نو څو ترټولو ستري او حساسي پېښي او ډېر بارز نقاط د هر لوستونکي پام جلبوي:

- موسی علیه السلام د طور په غره کي هغه مهال په پیغمبرۍ مبعوث او د فرعون مقابلې ته ولېږل شو چي له تقریباً لسو کلونو هجرت وروسته له مدین د مصر په لور روان وو، د شپې په تیاره کي ئې لار ورکه کړه، لرې لیري د غره په ډډه کي رڼا په نظر ورغله، پدې هیلي هغه لور ته روان شو چي هلته به شپانه وي او ده ته به لار وښیي او یا به د اور کومه سکروټه ترلاسه کړي او خپل ماشومان به له یخني وژغوري، خو هلته د الله تعالی له لوري په پیغمبرۍ مبعوث شو او د فرعون د مقابلې هغه ستره دنده ورپه غاړه شوه چي ترخپل توان ئې ډېره ستره او درنه ګڼله.

- په ټولو پیغمبرانو کي یوازي موسی علیه السلام ته داسي کتاب ورکړی شوی چي تیار په لوحو کي لیکل شوی او مسطور وو، نورو ته د کتابونو او صحیفو یوازي وحي شوې، مسطور او لیکل شوي کتابونه او صحیفې ندي ورکړی شوي.

- د فرعون مېرمني آسیه په موسی علیه السلام ایمان راووړ، فرعون تر شدید تعذیب لاندي ونیوله، د هغې په پښو او لاسونو ئې میخونه ټکوهل، تر څو له ایمان لاس واخلي، خو دغه مؤمنه او پر خدای مینه ښځه د همدې شدید عذاب په وخت

کي نه یوازي پر خپل ایمان ټینګار کوي او د فرعون په قصر کي او د ده ترځنګ له ژوند بیزاری اعلانوي، بلکه له خپل رب غواړي چي خپل لوري ته ئې وبلي او په خپلي خوا کي ورته "بیت: کور" جور کړي. او الله تعالی ئې سوال مني او په جنت کي ورته دا کور جوړوي. پدې سره قرآن غواړي موږ پوه کړي چي فرعون د خپل اقتدار د بقا او د خپلو مخالفینو د ځپلو لپاره څه کول او په څنګه څنګه سختو عذابونو ئې تعذیبول، چي له یوې ښځي سره او هغه هم د ده مېرمن، داسي سلوك کېږي نو له نورو مخالفینو سره به د فرعون معامله څنګه وه؟ لدې ښه معلومېدی شي چي فرعون به له خپلو مخالفینو سره څه کول!!

- فرعون خپل وزیر هامان ته وایي: د پخو خښتو لوړ "صرح: ماڼۍ او قصر" راته جوړ کړه تر څو بر آسمان ته وخیژم او وګورم چي هلته د موسی رب شته که نه!! هغه فرعون ته داسي "مرفوع سقف"، نه د اوسېدو قصر، جوړ کړ چي په تاریخ کي ئې مثال نه لیدل کېږي.

- د موسی علیه السلام او د فرعون د مقابلې قصه هلته پای ته رسېږی چي فرعون له خپل لښکر سره په بحر کي غرق شو، ټول بحر د دوی په مړو "مسجور: ډك" شو او موسی علیه السلام او ملګرو ته ئې په همدې بحر کي الله تعالی نجات ورکړ.

اوس او لدې توضیح وروسته پدې خبري پوهېدل آسانه دي چي پدې قَسَمونو سره په حقیقت کي هغو سترو پېښو ته اشاره شوې چي له فرعون سره د موسی علیه السلام د مقابلې د تاریخي قصې بارز نقاط او حساس او له پند ډك پړاوونه دي او د ټولي قصې خلاصه وړاندي کوي او همدا سلسله پدې شهادت ورکوي چي ستا د رب عذاب هرو مرو واقع کېدونکی دئ. که فرعون ونه توانېدو

چې د الله له عذاب ځان وژغوري، نه قصرونو وژغورو، نه لښکرو او نه د مخالفينو تعذيب او ځورونو، نو په دې کې شك مه کوه چې ظالمان او فرعونان په هيڅ ځه نه د الله تعالی حتمي عذاب دفع کولی شي او نه ئې ځنډولی.

که په قرآن کي د دې قَسَمونو په اړه لدې تول وضاحت سره سره ځوك د خپلې خوښي او رأيي تفسير کوي او له کتاب مسطور، بيت المعمور، سقف المرفوع او بحر المسجور داسې تعبير وړاندي کوي چې نه له قرآن کوم دليل ورته په گوته کولی شي او نه د قَسَمونو او ځواب ترمنځ تړاو او رابطه ښودلی شي، دا تفسير تفسير بالرأی دی، که هر مفسر ته منسوب شوی وي، د منلو ندي، کوم معتبر مفسر ته د دې رأيي د انتساب په وجه د دې په ځای چې د قرآن پدې وضاحتونو او د قرآن په رڼا کي د دې قَسَمونو د تفسير په اړه شك وکړو بايد برعکس دې منلي شخص ته دا انتساب غلط وگڼو او په پوره ډاډ او اطمئنان سره ووايو چې يا دغه مفسر اشتباه کړې او يا راوي غلط شوی. بايد پدې کي هيڅ شك ونکړو چې لدې قَسَمونو مراد فقط او فقط همدا د موسی عليه السلام او د فرعون د قصې هغه پنځه مهمي پيښي دي چې په قرآن کي ذکر شوې دي نه بل ځه. دا سمه خبره نده چې ځوك د قرآن په مقابل کي د بل چا خبري ته اعتناء وکړي او د هغه په خاطر د يوه آيت داسي تفسير ومني چې له قرآن سره اړخ نه لگوي.

د الطور د سورې د قَسَمونو لدې شرحي څو نتيجې ترلاسه کوو:

- قَسَمونه د يوې مهمي مدعا د اثبات لپاره راغلي.
- دا قَسَمونه هم په خپل منځ کي او هم د قَسَمونو له ځواب سره ژوري اړيکي لري.
- لکه څنگه چي انسان په خپلي مدعا د خپل مخاطب د قانع کولو لپاره قسم

ته پناه وړي او پداسي څه لوړه کوي چي د مخاطب زړه ته ئې له قَسَم وروسته دا خبره ولوېږي چي اوس نو دی حتماً رښتیا وايي، همدا راز قرآن د خپلو مهمو ادعاگانو د اثبات لپاره له همدې اسلوب کار اخلي، پداسي څه لوړه کوي چي مخاطب ته واضح او څرگند وي او د مدعا د اثبات په اړه د دلیل حیثیت ولري، مخاطب متقاعد کړي او د شك مجال ورته پري نږدي.

- هیڅوك د خپلي ادعا د اثبات لپاره داسي دلیل وړاندي کوي چي مخاطب ته ئې مجهول، غیرقابل فهم او تر اصل مدعا زیات ناڅرگند وي. قرآن د لمر، سپوږمۍ، آسمان، زمکه، شپه، ورځ، سباوون، ستوري او دې ته ورته په څرگندو او واضح شیانو لوړه کوي او د خپلي ادعا د ثبوت لپاره ئې د څرگند دلیل په توگه د مخاطب مخي ته ږدي.

د دې نتائجو له مخي د هغو کسانو په اړه چي وايي: له سقف المرفوع مراد آسمان دئ او له بیت المعمور مراد هغه بیت المعمور چي په آسمان کي ده او له بحر المسجور مراد د قیامت په ورځ په بحرونو اور گډېدل او د نورو قَسَمونو په اړه دې ته ورته نظریات لري، وایو: پدې سره دوی څو اشتباهات کوي:

- د کلام د نظم، یووالي او همغږي غوښتنو ته ئې پام ندي کړی، نه ئې د قَسَمونو تر منځ یووالي ته اهتمام کړی او نه د قَسَمونو او ځواب تر منځ ارتباط ته.
- آسمان او په آسمان کي بیت المعمور څنگه پدې شهادت ورکوي چي د الله عذاب حتماً راتلونکی دئ؟
- کافر خو نه بیت المعمور مني او نه د قیامت په ورځ د بحرونو اور اخیستل، نو څنگه به پدې باندي قسم سره پدې خبري قانع شي چي په رښتیا د الله عذاب واقع کېدونکی دئ؟!

- د "مسجور" اصلي معنی "ډك" ده، نه اور اخیستی.
- دا خو تفسیر بالرأی شو، دا دوی ولې د قرآن په وضاحت اکتفاء نکوي او خامخا داسي رأیه وړاندي کوي چي په قرآن کي ورته دلیل نشي موندلی.
- که په قرآن کي د موسی علیه السلام او فرعون په هغي قصې کي چي له "طور" نه شروع او په "بحرالمسجور" پای ته ورسېده، موږ دا ټول قَسَمونه موندلی شو، نو بیا ولې باید پدې اکتفاء ونکړو؟! دا پداسي حال کي چي یوازي پدې سره هم د قَسَمونو تر منځ او هم د قَسَمونو او ځواب ترمنځ ئې ژور ارتباط مراعات کېږي او دا خبره په ډاګه کېږي چي د الله د واقع کېدونکي عذاب مخه هیڅوك نشي نیولی، په بحر کي د فرعون غرقېدل ئې ښه واضح مثال دی.

الذاريات

د قيامت د راتلو وعده رښتينې ده او "دين: مکافات او مجازات" حتماً ترسره کېدونکې دئ.

د الذَّٰرِيَٰتِ سورې په سر کي د پورتنۍ ادعا د اثبات لپاره په څلورو شيانو لوړه شوې:

وَٱلذَّٰرِيَٰتِ ذَرۡوٗا *

قَسَم په خورونکو شيندونکو

فَٱلۡحَٰمِلَٰتِ وِقۡرٗا *

بيا د درانه پيټي پر شا وړونکو

فَٱلۡجَٰرِيَٰتِ يُسۡرٗا *

بيا په آساني خوځېدونکو

فَٱلۡمُقَسِّمَٰتِ أَمۡرًا *

بيا د يوه کار په وېشونکو

او له قَسَمونو وروسته ويل شوي چي:

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَصَادِقٞ * وَإِنَّ ٱلدِّينَ لَوَٰقِعٞ * الذاريات: ١- ٦

بيشکه چي له تاسو سره کېدونکي وعده رښتونې ده او "دين: د قيامت د ورځي مکافات او مجازات" حتماً واقع کېدونکي دي.

- راشئ وګورو چي دلته په څه څه لوړه شوې او دا قَسَمونه څنګه پدې خبري شهادت ورکوی چي د قیامت وعده رښتونې او هرو مرو واقع کېدونکي ده؟
- څو خبري باید په پام کي ولرو:
- د بیان له فحوی او انداز معلومېږي چي دلته د یوه شي په څلورو حالتونو لوړه شوې، په وروستيو دريو آيتونو کي د "فاء" ذکر همدا خبره په ګوته کوي.
- دا شی باید څرګند، واضح او د قرآن هرمخاطب ته جوت وي.
- لومړئ باید په قرآن کي د دې لټه وکړو چي څه ئې پدې صفاتو یاد کړي چي شیندل کوي، دروند پیټی حمل کوي، په آسانۍ خوځېږي او د یوه څه د وېشلو دنده ترسره کوي؟
- دا شی باید د دې مدعا لپاره واضح دلیل وي چي "شوې وعده رښتونې ده او حساب کتاب تر سره کېدونکی"
- که قرآن ته مراجعه وکړو نو په ګڼ شمېر آيتونو کي به ومومو چي بادونه ئې په همدې صفاتو یاد کړي. چي دوړي شيندي، وريځي په سر اخلي، لري لري سيمو ته ئې وړي، په بېلو بېلو لوريو ئې وېشي، د باران د ورولو سبب کېږي، چي بيا پدې باران سره مړه زمکه راژوندۍ کېږي او وني او بوټي راشنه کېږي. او قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کي په باران سره د مړې زمکي په راژوندي کېدو استدلال کوي او وايي چي تاسو به هم دغسي بيا راژوندي کېږئ. دا څو آيتونه ئې مثالونه دي:

وَهُوَ ٱلَّذِى يُرۡسِلُ ٱلرِّيَٰحَ بُشۡرَۢا بَيۡنَ يَدَىۡ رَحۡمَتِهِۦۖ حَتَّىٰٓ إِذَآ أَقَلَّتۡ سَحَابًا ثِقَالًا سُقۡنَٰهُ لِبَلَدٍ مَّيِّتٍ فَأَنزَلۡنَا بِهِ ٱلۡمَآءَ فَأَخۡرَجۡنَا بِهِۦ مِن كُلِّ ٱلثَّمَرَٰتِۚ كَذَٰلِكَ نُخۡرِجُ ٱلۡمَوۡتَىٰ لَعَلَّكُمۡ تَذَكَّرُونَ * الاعراف:۵۷

او دا خو الله دئ چي بادونه د خپلي پيرزويني مخکي د زېري په څېر رالېږي، ترهغه

چې درنې وریځې پورته کړي، مړه ټاټوبي ته ئې بیایو، نو پدې سره اوبه رانازلوو، بیا پدې سره هرراز میوې راباسو، همداراز به مړي راباسو، ښائي پند واخلې.

وَٱضۡرِبۡ لَهُم مَّثَلَ ٱلۡحَيَوٰةِ ٱلدُّنۡيَا كَمَآءٍ أَنزَلۡنَٰهُ مِنَ ٱلسَّمَآءِ فَٱخۡتَلَطَ بِهِۦ نَبَاتُ ٱلۡأَرۡضِ فَأَصۡبَحَ هَشِيمٗا تَذۡرُوهُ ٱلرِّيَٰحُۗ وَكَانَ ٱللَّهُ عَلَىٰ كُلِّ شَيۡءٖ مُّقۡتَدِرًا * الكهف: ۴۵

دوی ته د دنیوي ژوند مثال بیان کړه، د هغو اوبو په څېر چې له آسمانه ئې رانازل کړو، د زمکې بوټي پرې ګڼ کړو، بیا داسې خس شي چې بادونه ئې شیندي او الله په هر څه څواکمن دی.

ٱللَّهُ ٱلَّذِي يُرۡسِلُ ٱلرِّيَٰحَ فَتُثِيرُ سَحَابٗا فَيَبۡسُطُهُۥ فِي ٱلسَّمَآءِ كَيۡفَ يَشَآءُ وَيَجۡعَلُهُۥ كِسَفٗا فَتَرَى ٱلۡوَدۡقَ يَخۡرُجُ مِنۡ خِلَٰلِهِۦۖ فَإِذَآ أَصَابَ بِهِۦ مَن يَشَآءُ مِنۡ عِبَادِهِۦٓ إِذَا هُمۡ يَسۡتَبۡشِرُونَ * الروم: ۴۸

الله هغه ذات دئ چې بادونه رالېږي، وریځې وهڅوي، بیا چې څنګه ئې خوښه وي په آسمان کې ئې خورې کړي او ټوټې ټوټې ئې کړي، بیا ګورې چې څاڅکي ئې له منځه راوځي، نو چې له خپلو بندګانو ئې چا ته ورسوي ناڅاپه پرې خوښ شي.

وَٱللَّهُ ٱلَّذِيٓ أَرۡسَلَ ٱلرِّيَٰحَ فَتُثِيرُ سَحَابٗا فَسُقۡنَٰهُ إِلَىٰ بَلَدٖ مَّيِّتٖ فَأَحۡيَيۡنَا بِهِ ٱلۡأَرۡضَ بَعۡدَ مَوۡتِهَاۚ كَذَٰلِكَ ٱلنُّشُورُ * فاطر: ۹

او الله هغه ذات دئ چې بادونه ئې راولېږل، چې هغوی وریځې وخوځولې، نو د مړه ټاټوبي په لور مو بېولې، بیا مو مړاوې زمکه له مرګه وروسته بیا پرې راژوندۍ کړه، "د قیامت د ورځې" نشور او" بیا راژوندي کول به همداسې وي.

- د قَسمونو په ځواب کې دوه خبرې شوې: له تاسو سره شوې وعده رښتونې ده. او"دین: د قیامت د ورځې مکافات او مجازات" واقع کېدونکی دئ.
- د قَسمونو په سر کې د بادونو د شیندلو او خورولو صفت ته اشاره شوې او

په پای کي د تقسیم او وېشلو صفت، لومړی صفت ئې د قیامت په ورځ د دې دنیا د ختمېدو له صحنې سره او وروستی صفت ئې د مکافات او مجازات له قضیې سره اړخ لګوي، شیندونکي بادونه طوفانونه راولاړوي او تقسیموونکي بادونه هرچا او هري سیمي ته خپله مناسبه برخه لېږدوي، یو پدې دلالت کوي چي په یوه ستر ورانوونکي طوفان سره به دا دنیا ختمېږي او بل پدې چي له هرچا سره به مناسبه معامله ترسره کېږي او مکافات مجازات به تحقق مومي.

زه وربېځې ګورم چي په آسمان کي سره تقسیم شي، په بېلو بېلو لارو رواني شي، هري خوا ته یوه مناسبه برخه وخوځېږي، په غرونو ډېري واوري وورويي او په آوارو زمکو د ضرورت په اندازه باران، هلته ډېرو واورو ته ضرورت دئ تر څو کافي مقدار ذخیره شي او بیا په دوبي کي ورو ورو ویلي شي او د چینو، کاریزونو او ویالو په بڼه کي وبهېږي او په هغه وخت کي انسان، حیوان او نبات خړوبه کړي چي بارانونه نه ورېږي، خو په آوارو سیمو کي باران ته اړتیا زیاته وي او وربېځي همدا کار کوي!!

- که لدې سره سره چي قرآن د نوموړو قَسَمونو شرح او تفسیر زموږ مخي ته ږدي، څوك راپورته شي او له خپلي رأیي او خیال دغو قَسَمونو ته داسي تعبیر وړاندي کړي چي نه له قرآن ورته څه دلیل لري او نه د قَسَمونو او ځواب ترمنځ ئې ارتباط ښودلی شي، نو پر قرآن د ایمان تقاضا خو دا ده چي داسي تعبیرونو ته هیڅ اعتناء ونکړو.
- د همدې سورې په اووم آیت کي په آسمان لوړه شوې او فرمایي:

وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلۡحُبُكِ *

قسم په آسمان د لارو خاوند.

- او ورپسې د نوموړي قَسَم دا ځواب راځي:

إِنَّكُمْ لَفِى قَوْلٍ مُّخْتَلِفٍ *

يقيناً چي تاسو په مختلفي وينا کي ياست.

- د قَسَم او ځواب ترمنځ ئې د ارتباط په اړه له څه ويلو نه مخکي بايد څو ټکي واضح شي:
- د آسمان دا صفت چي د لارو خاوند دی، بايد داسي څرګند صفت وي چي د قرآن هر مخاطب ته قابل درك او قابل فهم وي.
- پدې صفت استدلال سره بايد دا خبره ثابته کړی شي چي د بياژوندون په اړه د مخالفينو باور د حقيقت خلاف دئ.
- که لږ دقت وکړو نو په آسمان کي يوازي هغه لاري په نظر راځي چي ستوري او آسماني اجرام پرې درومي، له هغو لارو پرته چي د آسمان د هر ستوري لپاره بېله بېله ټاکلې شوې او هر ستوری يوې خوا بلي خوا ته له انحراف پرته پکي درومي، نوري لاري نشو ليدلی.
- قرآن د لمر او سپوږمۍ په هکله وايي چي هر يو په خپل خاص فلك او مدار کي درومي:

وَهُوَ ٱلَّذِى خَلَقَ ٱلَّيْلَ وَٱلنَّهَارَ وَٱلشَّمْسَ وَٱلْقَمَرَ ۖ كُلٌّ فِى فَلَكٍ يَسْبَحُونَ *

الانبياء: ۳۳

او الله هغه ذات دئ چي شپه، ورځ، لمر او سپوږمۍ ئې پيدا کړل، هر يو په خپل فلك کي خوځي.

- پدې خور او ستر آسمان کي، دا دقيق او کلك نظم، دا بې شمېره ستوري چي هر يو ئې په خپل خپل مدار کي ساتل کېږي، له تصادم او ټکراو ئې مخنيوي کېږي

او نه پرېږدي چې ستر ستر ستوري واړه واړه جذب کړي، يو د بل په مدار کې داخل شي او هر څه سره ګډ وډ شي، پدې دلالت کوي چې پدې عالم کې نظم حاکم دئ، خوشې او بيهوده او بې هدفه ندی پيدا شوی، خپلې مخې ته ندی پرېښودل شوی، دا ټول داسې واکمن ذات اداره کوي چې هرڅه ئې په واك کې دي او په هر څه قادر دئ.

له دې شرحې وروسته د قَسَم او ځواب ترمنځ ئې تړاو په ډېره آسانۍ موندلی شو. له قيامت منکر کسان چې په څه باور لري او د دې باور له مخې څه وايي، دا له هغه څه سره اختلاف لري چې لدې منظم او ستر آسمان هر سترګور انسان او هر د عقل او پوهې خاوندئ ترلاسه کوي، دا په يوه څه دلالت کوي او دوی د دې خلاف بل څه وايي، دوی عالم بې هدفه، بې مقصده، نامنظمه، خپلې مخې ته پرېښودل شوې مجموعه ګڼي، چې نه خالق لري او نه واکمن او ځواکمن ساتونکی او اداره کوونکی!! خو آسمان او د آسمان پدې بې شمېره لارو باندې تلونکې ستورې د دې بې بنسټه تصور خلاف په بل څه حکم کوي.

النجم

دا عالِم تلپاته نه دئ، د پای یوه ورځ لري

د النجم په مبارکي سورې کي د ستوري په هغه حالت لوړه شوې چي پرېوزي او همدا د عالِم د ختمېدو نښه ګڼل شوې:

وَٱلنَّجۡمِ إِذَا هَوَىٰ *

قَسَم په ستوري چي کله ناڅاپه پرېوزي.

ورپسې ويل شوي چي:

مَا ضَلَّ صَاحِبُكُمۡ وَمَا غَوَىٰ *

ستاسو ملګري نه لاره ورکه کړې او نه بې لاري شوی

وَمَا يَنطِقُ عَنِ ٱلۡهَوَىٰٓ *

او نه له خپلي نفسي هوی هوس خبري کوي.

إِنۡ هُوَ إِلَّا وَحۡيٞ يُوحَىٰ * النجم: ١- ۴

دا نده مګر وحي شوې د وحي خبره.

د قَسَم او ځواب ترمنځ ئې د ارتباط موندلو لپاره ترټولو د مخه بايدځو خبرو ته پام وکړو:

- **د مکې مشرکينو پيغمبر عليه السلام ته د ده د کومی خبري په وجه ويل چي "ضل و غوي: لار ئې ورکه کړې او بې لاري شوی"؟**

- آیا پدې سورې یا ټول قرآن کې دغه خبره موندلی شو؟ دلته خو قرآن وایي چې دا د ده خپله خبره نده، بلکه د الله له لوري د وحي خبره ده، تاسي هسي د دې خبري په وجه ده ته بد او رد وایئ.
- د ستوري ناڅاپي پرېوتل، نه آرام غروب، څنګه پدې شهادت ورکوي چې د ده دا خبره رښتیا ده؟

د دې سورې په پای کي له ۵۷ آیت تر ۶۰ آیت پوري لولو چي:

أَزِفَتِ ٱلْأَزِفَةُ * لَيْسَ لَهَا مِن دُونِ ٱللَّهِ كَاشِفَةٌ * أَفَمِنْ هَٰذَا ٱلْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ * وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ * النجم: ۵۷-۶۰

نږدې راتلونکې رانږدې شوه، له الله پرته بل څرګندونکی ورته نشته، نو آیا لدې خبري تعجب کوي او خاندي او ژاړي نه؟

لدې آیتونو په څرګنده معلومېږي چي قریشو د پیغمبر علیه السلام پدې خبري تعجب کولو او په استهزاء او تمسخر سره به ئې هغه ردوله چي ده ورته ویل: د قیامت ورځ رانږدې شوې، دا دنیا به له منځه ځي او ټول به د حساب او کتاب او د جزا او سزا عالم په لور درومو. په قرآن کي دې ته ورته ګڼ شمېر آیتونه همدا مطلب په ګوته کوي چي قریشو ته د پیغمبر علیه السلام په ټولو خبرو کي د زیاتي حیرانتیا او تعجب خبره دا وه چي قیامت به راځي، د نړۍ دا موجود نظام به له منځه ځي، بله دنیا، له ځانګړي نظام سره به راځي، مړه به راژوندي کېږي او د خپلو عملونو سزا او جزا به ګوري، پدې خبري پوري به ئې خندل او د همدې خبري په وجه به ئې کله پیغمبر ته مجنون ویل او کله ضال.

خو دا خبره چي د ستوري ناڅاپي پرېوتل څنګه د د غي ورځي راتګ په ګوته کوي او څنګه د دې ورځي په اړه د پیغمبر علیه السلام د وینا په ارتباط د قریشو

ناروا دريځ ردوي، ځواب ئې دا دی:

د يوه ستوري ناڅاپي پرېوتل، له خپل ټاکلي مسير وتل او په لايتناهي فضاء کي ورکېدل، داسي دئ لکه له يوی ستري ماڼۍ چي يوه خښته راپرېوځي او زمکي ته په رارسېدو سره ذره ذره شي، د همدغې يوې خښتي راپرېوتل، دا په ګوته کوي چي دا ماڼۍ زړه شوې، نوري خښتي به ئې هم يو په بل پسې راپرېوځي او يوه ورځ به دا ټوله ماڼۍ رانسکورېږي. نو اوس که څوك د پيغمبر عليه السلام دا وينا چي قيامت رانږدې شوی، نه مني او د ده په هکله وايي چي يا غلط شوی يا قصداً دا غلطه خبره کوي، پداسي حال کي چي دا د ده خپله خبره نه ، بلکه د الله له لوري د وحي خبره ده او د ستورو نابېره پرېوتل د هغې پر حقانيت شهادت ورکوي، آيا دا کس له خپل عقل سره جفا نه کوي؟ آيا له څرګند دليل انکار نه کوي؟ آيا د دوی په عقل او عمدي انکار ژړا نده پکار؟ أَفَمِنْ هَٰذَا ٱلْحَدِيثِ تَعْجَبُونَ * وَتَضْحَكُونَ وَلَا تَبْكُونَ *: نو آيا لدې خبري تعجب کوئ او خاندئ او ژاړئ نه؟

د دې تعبير په تائيد کي دوه اساسي دلايل په همدې سورې کي راغلي:

- د "هوی" لغوي معنی ناڅاپي پرېوتل دي نه د معمول مطابق غروب. دا پرېوتل د قيامت د نږدې کېدو نښه کېدی شي نه بل څه.
- د سورې په ٥٧ آيت کي د قيامت ورځ د " الآَزِفَةُ: نږدې راتلونکې" په نامه ياده شوې او ويل شوي چي رانږدې شوې ده، لدې په څرګنده معلومېږي چي اصلي موضوع د قيامت رانږدې کېدل دي.

الصافات

د زمکي او آسمانونو پیدا کوونکی او پالونکی یو دی

د پورتنۍ مدعا د اثبات لپاره د الصٰفٰت په مبارکي سورې کي په دغو شیانو لوړه شوې:

وَٱلصَّٰٓفَّٰتِ صَفًّا *

په لیکه شوو لیکه کېدونکو قَسَم.

فَٱلزَّٰجِرَٰتِ زَجۡرًا *

بیا په رټلو سره رټونکو باندي قَسَم.

فَٱلتَّٰلِيَٰتِ ذِكۡرًا *

بیا د ذکر لپاره په ورپسې راتلونکو قَسَم.

له قَسَمونو وروسته ویل شوي:

إِنَّ إِلَٰهَكُمۡ لَوَٰحِدٞ * رَّبُّ ٱلسَّمَٰوَٰتِ وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا بَيۡنَهُمَا وَرَبُّ ٱلۡمَشَٰرِقِ *

الصافات: ۱- ۵

بې شکه چي ستاسو رب یو دی. هماغه د آسمانونو رب، د زمکي رب او د هرهغه څه رب چي د دوی دواړو تر منځ دي.

- د قَسَمونو د توضیح او له ځواب سره ئې د ارتباط په اړه څو خبرو ته توجه

ولرئ:

- دلته د "مُقسِم به" درې صفات ذکر شوي: الصافات: صف تړونکي، الزاجرات: رټونکي او التاليات: ورپسې راتلونکي. د دې الفاظو اطلاق په ډېرو شيانو کېدی شي، خو پدې پوهېدل چي دلته د هر يوه دقيقه معنی څه ده او د څه لپاره کارول شوی، دا بايد د لغت په کتابونو کي نه بلکه په خپله په قرآن کي، په دغو آيتونو او په همدې سوره کي ولټوو.
- د دوو وروستنيو آيتونه په سر کي د "فاء" توري دا مطلب په ګوته کي چي دا دواړه له مخکني سره تړلي دي او په ټولو کي د يوه شي په اړه خبره روانه ده، الصافات، الزاجرات او التاليات د يوه شي درې حالتونه او صفات دي.
- دا شيان بايد د قرآن د نورو قَسَمونو په څېر هر مخاطب ته څرګند شيان وي او دا ادعا ثابته کړي چي ستاسو رب يو دی، د آسمانونو، زمکي او پدوي کي د هرڅه رب دی.
- د قرآن په څو آيتونو کي ستوري د رټونکو په نامه ياد شوي.
- په قرآن کي د سپوږمۍ په هکله ويل شوي چي دا ورپسې راتلونکې ده، په شپه کي د لمر له پرېوتو وروسته راڅرګنده شي، ستوري هم د سپوږمۍ په څېر په شپه کي ورو ورو راڅرګندېږي.
- د ستورو په ليدو سره انسان د دې عالم په عظمت او ستروالي پوهېږي، د ورځي لخوا انسان يوازي خپله زمکه او په آسمان کي لمر ګوري، خو چي شپه شي او ستوري راڅرګند شي نو هلته پدې پوه شي چي دا عالم څومر ستر او خور دی، همدا ستوري ده ته خپل رب ورپه ياد کړي، په حقيقت کي ستوري د الله د يادولو سبب کېږي. د المرسلات په سوره کي بادونه د "الملقيات ذکراً" په صيغه سره د الله د ذکر

القاء کوونکي ګڼل شوي او دلته ستوري د الله د ذکر موجب.

- که پدې عالم کې سترګې وغړوو او دا ولټوو چې په یوه لیکه کې لیکه کېدونکي، رڼونکي او ورپسې راتلونکي به څه وي، نو ستوري مو مخې ته ودرېږي، د شپې لخوا په آسمان کې یوه لویه لیکه ګورو چې د ستورو او کهکشانونو مجموعه ده او د آسمان ټول ستوري په حقیقت کې د همدې لوئي لیکې اجزاء دي، زموږ زمکه، لمر او شمسي نظام هم د دغي لیکې اجزاء دي. همداراز د آسمان په یوه او بله ګوښه کې د شهاب ثاقب په واسطه د رڼلو صحنې ګورو. او متوجه کېږو چې ستوري ورو ورو رابرسیره کېږي، ځیني د تیاري له زیاتېدو سره سم راڅرګندېږي او ځیني نور د شپې په سر کې نه وي وروسته راپورته شي.
- له قَسَمونو او ځواب وروسته دوه آیتونه داسي راغلي چې په ډېر وضاحت سره ښيي چې په لومړنیو آیتونو کې ستورو ته اشاره شوې: آیتونه دا دي:

إِنَّا زَيَّنَّا ٱلسَّمَآءَ ٱلدُّنۡيَا بِزِينَةٍ ٱلۡكَوَاكِبِ * وَحِفۡظًا مِّن كُلِّ شَيۡطَٰنٍ مَّارِدٍ * الصافات:۶- ۷

دا موږ یو چې د دنیا آسمان مو په ستورو ښایسته کړی او له هر متمرد شیطان د ساتني لپاره "مو ګمارلي"

- لدغو ټولو خبرو په ډاګه معلومېږي چې په لومړیو دریو آیتونو کې د ستورو دریو صفاتو ته اشاره شوې.
- دغه د آسمان بې شمېره ستوري چې په یوې عظیمې لیکې کې تنظیم شوي، هر یو ئې په خپل مدار او فلك کې په منظم طور خوځي، طلوع او غروب ئې منظم، نه یوه شېبه وروسته مخکې کېږي او نه یو له بل سره تصادم کوي، دا شهادت ورکوي چې د زمکې او آسمانونو رب یو دی. دا استدلال قرآن په بل ځای کې

هم کوي او وايي: که په زمکه او آسمان کي له یوه الله پرته متعدد خدایان وی نو حتماً دواړه تباه کېدل او دا موجود نظم متلاشي کېدو او تباهي خورېده. نظم، یووالی، له تصادم او ټکر نه مخنیوی، هرڅه په خپل خپل ځای کي ساتل او خپل خپل کار تريې اخیستل دا ثابتوي چي دا هرڅه د واحد ځواکمن ذات په اداره کي دي.

په تفسیرونو کي د دغو قَسَمونو په اړه د ډېرو مختلفو آراوو شاهد یو، که څه هم اختلاف په خپله پدې دلالت کوي چي پدې هکله موثق روایت نشته، خو په ځینو تفسیرونو کي پداسي روایاتو استناد گورو چي نورو هغه ضعیف گڼلي. د اختلاف یوه وجه دا ده چي له "التالیات" د تلاوت کوونکو معنی اخیستل شوې، حال دا چي دلته د "وروستۍ راتلونکو" معنی افاده کوي، لکه څنگه چي د الشمس د سورې په دوهم آیت کي وَٱلۡقَمَرِ إِذَا تَلَىٰهَا ٢

قَسَم پدی سپوږمۍ چي وروسته شي، د "تلا" لفظ ترشا راتگ افاده کوي.

- که دا ټول آراء د یوه بل څنگ ته کېږدئ او قضاوت وکړئ نو دا درته جوته کېږي چي ترټولو دقیق او په قرآن مستند تفسیر همدا پورتني تفسیر دی.

يٰس

قرآن په خپله د دې خبرې د اثبات لپاره کافي دئ چې دا مبارك كتاب د اللّٰه له لوري رالېږل شوی

د يٰس په مباركې سورې کې په قرآن لوړه شوې:

وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡحَكِيمِ *

قَسَم په حكيم قرآن.

د قَسَم ځواب دا دی:

إِنَّكَ لَمِنَ ٱلۡمُرۡسَلِينَ * عَلَىٰ صِرَٰطٍ مُّسۡتَقِيمٍ * تَنزِيلَ ٱلۡعَزِيزِ ٱلرَّحِيمِ * يس:۲- ۵

بې شكه ته له پيغمبرانو څخه يې، په مستقيمې لارې برابر، د عزتمن رحيم خدای رالېږنه.

- په څو نورو سورتونو کې هم دې ته ورته په قرآن لوړه شوې، په ټولو کې ځواب ورته دی او پدې تأکيد شوی چې دا كتاب د اللّٰه له لوري دی، د دې كتاب په اړه د پيغمبر كار لدې پرته بل څه ندی چې هغه په امانت سره خلكو ته ورسوي، هغه فقط يو امين استازی دی. لكه چې د الزخرف په سوره کې راځي:

وَٱلۡكِتَٰبِ ٱلۡمُبِينِ *

قَسَم پدې څرګند كتاب.

او ځواب ئې دا:

إِنَّا جَعَلۡنَـٰهُ قُرۡءَٰنًا عَرَبِيًّا لَّعَلَّكُمۡ تَعۡقِلُونَ * الزخرف: ۲- ۳
يقيناً چي موږ دا يو عربي قرآن گرځولی ترڅو تاسو تعقل وکړئ.

- يعني دا مبين کتاب موږ لېږلي، دا د محمد عليه السلام په خپلو افکارو مشتمل کتاب ندئ، د الله کتاب دئ، په عربي کي ئې راتگ تاسو پدې شك مبتلا نکړي چي مبادا د محمد عربي عليه السلام خپل کتاب وي، دا خو د دې لپاره موږ په عربي کي لېږلی چي تاسو ئې په مطلب پوه شئ. د دې مبين کتاب هرڅه شهادت ورکوي چي الله رالېږلی.
- د الدخان په سوره کي راځي:

وَٱلۡكِتَـٰبِ ٱلۡمُبِينِ *
قَسَم پدې څرگند کتاب.

- ځواب ئې دا دی:

إِنَّآ أَنزَلۡنَـٰهُ فِى لَيۡلَةٍ مُّبَـٰرَكَةٍۚ إِنَّا كُنَّا مُنذِرِينَ * الدخان:۲- ۳
يقيناً موږ هغه په يوې مبارکي شپې کي نازل کړ، يقيناً چي موږ خبرداریٔ ورکوونکي يو.

او د "ق" په سورې کي راځي:
قٓۚ وَٱلۡقُرۡءَانِ ٱلۡمَجِيدِ *
قَسَم په باعظمته قرآن.

- ځواب ئې دا دی:

بَلۡ عَجِبُوٓاْ أَن جَآءَهُم مُّنذِرٌ مِّنۡهُمۡ فَقَالَ ٱلۡكَـٰفِرُونَ هَـٰذَا شَىۡءٌ عَجِيبٌ * ق: ۱- ۲
خو دوی پدې تعجب وکړ چي په خپله لدوی څخه يو پيغمبر ورته راغی، نو کافرانو وويل: دا خو عجيب شی دئ!!

او د "ص" په سورې کي راځي:

صٓ ۚ وَٱلۡقُرۡءَانِ ذِی ٱلذِّكۡرِ *

په پند لرونکي قرآن قَسَم.

چي ځواب ئې دا دی:

بَلِ ٱلَّذِینَ كَفَرُوا۟ فِی عِزَّةٍ وَشِقَاقٍ * ص: ۱- ۲

خو کافران په غرور او مخالفت کي دي.

• پدې ټولو قَسَمونو کي دا ویل شوي چي د قرآن عظمت او شأن، د قرآن حکیمانه لارښووني، ذکر او پند ئې، پدې شهادت ورکوي چي محمد علیه السلام د نورو پیغمبرانو په څېر یو پیغمبر دی، د ده د پیغمبرۍ د اثبات لپاره قرآن کافي دی، د ده لار سمه ده او د عزیز رحیم خدای له لوري ښودل شوې لار ده. که څوك قرآن ته رجوع وکړي، په شفاف او صاف ذهن سره هغه مطالعه کړي، په هغه کي د ژور حکمت ډکو لارښوونو ته ځیر شي، حکیمانه دعوت ته ئې دقیقاً پام وکړي، علمي څېړني ئې او د طبیعت په اړه د هغه دقیق او عمیق علمي بحثونو ته ځیر شي او بیا دا کتاب د یوه ستر لیکوال، لوی عالِم، معروف حکیم او نومیالي محقق له کتاب او لیکني سره مقایسه کړي، ډېر ژر او په آساني به پوه شي چي د کوم انسان له خوا د قرآن جوړېدا محال ده، خبري ئې، لارښووني ئې، مواعظ ئې، پرېکړي او قضاوتونه ئې، احکام او قوانین ئې، استدلال ئې، د طبیعت او هستي په هکله دقیق علمي بحثونه ئې، دا ټول په څرگنده توگه ښیي چي دا یوه پیغمبر ته د الله له لوري ورکړی شوی کتاب کېدی شي نه د یوه انسان د ذهن زېږنده، که هرڅومره انسان پوه وي او د ډېر اوچت نبوغ خاوند، دا ورته ممکنه نده چي داسي کتاب جوړ کړی شي.

الواقعة

قيامت به هرومرو راځي

د الواقعة په سورې کي هم، د النجم د قَسَم په څېر، د قيامت د اثبات لپاره د ستورو په مواقع باندي لوړه شوې:

۞فَلَآ أُقۡسِمُ بِمَوَٰقِعِ ٱلنُّجُومِ * وَإِنَّهُۥ لَقَسَمٌ لَّوۡ تَعۡلَمُونَ عَظِيمٌ * إِنَّهُۥ لَقُرۡءَانٌ كَرِيمٌ * فِي كِتَٰبٍ مَّكۡنُونٍ * لَّا يَمَسُّهُۥٓ إِلَّا ٱلۡمُطَهَّرُونَ * تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلۡعَٰلَمِينَ *

الواقعه: ۷۵- ۸۰

نو نه، د ستورو په موقعيتونو لوړه کوم او دا خو يقيناً چې ستر قَسَم دئ که پوه شئ، بې شکه چې دا عزتمن قرآن دی، په مکنون کتاب کي، له پاکانو پرته ئې بل څوك نشي مس کولی، د رب العالمين له لوري نازل شوی.

د الواقعة سوره له سر ترپايه د قيامت د ستري واقعې په اړه تفصيلي بحث کوي، لدې قَسَم مخکي د قيامت د منکرينو په ځواب کي چې ويل به ئې آيا موږ به له هغه وروسته بيا راژوندي کېږو چې په خاورو او هډوکو بدل شو او آيا زموږ مخکني پلرونه به هم راژوندي کېږي؟ دوی ته ويل شوي، هو؛ تاسو او ستاسو پلرونه به ټول هغي معلومي ورځي ته راغونډ کړی شئ، بيا ورته ويل شوي: تاسو خو موږ پيدا کړي يئ، ولې بيا ژوندون رښتيا نه گڼئ؟! ورپسې د بيا ژوندون په اړه څو مهم دلايل وړاندي کوي:

- دا ستاسو د مني نطفه تاسو په یوه ژوندي مخلوق بدلوئ که الله؟
- دا په زمکي کي شیندلې او کرل شوې دانه تاسو د بوټي په څېر رازرغونوئ که الله؟
- دا له وریځو اوبه تاسو رانازلوئ که الله؟
- که الله وغواړي چي بارانونه ونشي او په بحر کي ستاسي اوبه همداسي تروې پرېږدي، څوك به باران وورویي او څوك به دا د بحر تروې اوبه خوږې کوي؟
- تاسو چي اور بلوئ، دا د سوند ونه او بوټی ئې تاسو پیدا کړی که الله؟

څوك چي دا حقایق په خپلو سترګو ګوري، څنګه د بیا ژوندون خبره ورته ګرانه او د نه منلو برېښي؟ څنګه هغه ذات لدې عاجز ګڼي چي دا ټول ستر ستر کارونه د ده په اراده ترسره کېږي؟

لدي وروسته د ستورو په مواقع لوړه شوې، ګورئ چي هر ستوری ځانته بېل بېل مدار لري، پدې مدار کي په منظم طور، یوې خوا بلي خوا ته له انحراف پرته خوځي، له یوې شپې وروسته مخکي کېدو پرته طلوع او غروب کوي، دا بې حسابه ستوري، پدې بې انتهاء فضاء کي، دا ټول څوك اداره کوي؟ څوك هریو په خپل مدار کي ساتي؟ آیا د دې خور او پراخ عالم ساتونکی او اداره کوونکی ذات لدې عاجز ګڼئ چي تاسو بیا راژوندي کړي؟

د قرآن په ډېرو نورو آیتونو کي هم دې ته ورته ویل شوي چي آیا د دې آسمانونو پیدا کول ګران دئ که ستاسو بیاژوندي کول؟ لکه چي فرمایي:

ءَأَنتُمۡ أَشَدُّ خَلۡقًا أَمِ ٱلسَّمَآءُۚ بَنَىٰهَا * النازعات: ۲۷

آیا ستاسو پیدایښت ګران کار دئ که آسمان چي جوړ ئې کړ؟

لَخَلْقُ ٱلسَّمَـٰوَٰتِ وَٱلْأَرْضِ أَكْبَرُ مِنْ خَلْقِ ٱلنَّاسِ وَلَٰكِـنَّ أَكْثَرَ ٱلنَّاسِ لَا يَعْلَمُونَ * غافر: ۵۷

د آسمانونو پيدايښت د خلکو تر پيدايښت ډېر ستر او لوی کار دئ خو اکثر خلك نه پوهېږي.

لدي شرحي وروسته د دغه قَسَم او ځواب ترمنځ د ارتباط په څرنګوالي پوهېدل آسانه دي او هغه دا چي:

قرآنکريم وايي چي الله تعالی به مړي بياراژوندي کوي، د آسمانونو دا بې شمېره ستوري چي هر يو ئې په خپل خپل مدار کي ساتل کېږي پدې شهادت ورکوي چي دا عالم يو قدير او ځواکمن ساتونکی او پالونکی لري، قرآن د همدغه رب العالمين له لوري رالېږل شوی، دغه قرآن چي د کومي خبري دعوی کوي د ستورو مواقع د هغه په حقانيت شهادت ورکوي، خو پدې قرآن هغه څوك پوهېدی شي او د هغه اسرارو ته ئې لاس رسي چي پاك وي، ناپاکان، چي افکار ئې گنده وي، عزائم ئې گنده وي، د زړه او دماغ سلول سلول ئې له گنده رزق روزي جوړ شوی وي، هغوی د قرآن په حقايقو له پوهېدو عاجز دی، له قيامت د دوی د انکار وجه دا نده چي کافي او قانع کوونکي دلايل ئې مخي ته ندي ايښودل شوي، قرآن کافي دلايل ندي وړاندي کړي يا پدې عالم کي خواره دلايل د منکرينو د قانع کولو لپاره کافي ندي، برعکس د دوی گندگي، گنده زړه او دماغ او گنده افکار او عزائم پدې حقيقت باندي د باور او ايمان مانع گرځي.

القلم

د قرآن او هر ليکوال د کتاب ترمنځ ژور تفاوت دا ښيي چي دا د الله کتاب دی.

- د القلم د مبارکي سورې په لومړي آيت کي په قلم او هغه څه چي دوی ئې ليکي لوړه شوې او ورپسې پيغمبر عليه السلام ته ويل شوي چي ته د خپل رب د پيرزويني په وجه مجنون نه يې:

نٓۚ وَٱلۡقَلَمِ وَمَا يَسۡطُرُونَ *

قَسَم په قلم او په هغه څه چي دوی ئې ليکي.

مَآ أَنتَ بِنِعۡمَةِ رَبِّكَ بِمَجۡنُونٍ * القلم: ٢

ته د خپل رب د نعمت په وجه مجنون نه يې.

- لدي د مخه چي دلته د قَسَم او ځواب ترمنځ ئې په ارتباط پوه شو او دا توضيح کړو چي څنګه "قلم" او "هغه څه چي دوی ئې ليکي" پدې خبري شهادت ورکوي چي پيغمبر عليه السلام لکه څنګه چي د ده دښمنان وايي مجنون ندي، بايد څو خبرو ته پام وکړو:

- قريشو هغه وخت د پيغمبر عليه السلام په خلاف ناروا او ظالمانه تبليغات پيل کړل چي ده قرآن ته راوبلل، لدې د مخه ئې هغه ته په ډېره درنه سترګه کتل، د ده راتلونکې او د ده په وجه ئې د ټول قوم راتلونکې ډېره روښانه ګڼله، د هر چا دا طمع وه چي دی به ستر لارښود او د ولس ناجي وي، خو کله چي دی په

پیغمبري مبعوث شو، په ټولني کي په خور فساد، ظلم، شرك او جهل ئې اعتراض وکړ او خلك ئې د یوه الله بندګي ته راوبلل، لده سره مخالفتونه پیل شوو او دښمنان ئې په عداوت او عناد کي هومره مخکي ولاړل چي دی ئې په جنون او لیونتوب متهم کړ!!

• په دوهم آیت کي دغي خبري ته اشاره شوې او پیغمبر علیه السلام ته په خطاب کي ویل شوي: ستا رب تا ته خپل ستر نعمت پیرزو کړ او دا قرآن چي د الله لوی نعمت دئ تا ته درکړی شو اوس د دغه نعمت په وجه ستا دښمنان تا ته مجنون وایي، دا خو نه ښائي چي قرآن ته د بلني او دعوت په خاطر تا ته مجنون وویلي شي.

• د دغو خبرو له توضیح وروسته د قَسَم او ځواب ترمنځ ئې د ارتباط په اړه باید ووایو:

• هر قلم چي د قلم له پیدایښت ترنن پوري څه لیکلي، تاسو اي قریشو چي څه لیکي، دا ټول له هغه قرآن سره مقایسه کړئ چي محمد علیه السلام راوړی، بیا د دې کتاب او د راوړونکي په هکله ئې قضاوت وکړئ او وګورئ چي تاسو لدې سره په مخالفت کي څومره ستره جفا او ظلم کوئ، مخصوصاً چي د همدغه عظیم الشأن قرآن په وجه "چي د هیڅ قلم او د هیچا لیکنه ورسره برابري نشي کولی" تاسو ده ته مجنون وایاست، څومره ظالمانه قضاوت!! څومره په حق تلفي او حق دښمني ولاړ قضاوت!!

• له بعثت مخکي هیچا د پیغمبر علیه السلام په خلاف تبلیغات نه کول، هرچا ستایو، هغه ئې امین، صادق او پوه انسان ګڼلو، د ده په لوړ شخصیت ئې اعتراف کولو، هرچا لده نه او د ده مستقبل ته ډېر توقعات لرل، خو له بعثت وروسته کله

چي الله پرده فضل وکړ او د قرآن په څېر ستر نعمت ئې ورکړ او ده قرآن د خلکو مخي ته کيښود او هغه ته ئې راوبلل، نو د خلکو له کيني، دښمني او عداوت سره مخامخ شو، هغو کسانو چي لدې د مخه ئې د ده ستايني کولی اوس ده ته مجنون وايي!! الله تعالي پدې آيتونو سره له يوې خوا ده ته اطمئنان ورکوي چي پرتا باندي د قرآن نزول او تا ته چي د الله له لوري کومه دنده درکړی شوې دا خو د الله لوی فضل دی، پر تا هم او ستا پر قوم هم، د دوی تبليغاتو ته له اعتناء پرته خپل مأموريت ترسره کړه، له بلي خوا د ده مخالفينو قريشو ته وايي چي د پيغمبر عليه السلام دعوت، د روښانه راتلونکې په ا ړه د ده اميدونه، د خپلي مبارزې د حتمي بري په هکله د ده ډاډ، هسي احساسات او جذبات او له ليونتوبه ډك توقعات ئې مه گڼي او له مخالفت او دښمني ئې لاس واخلي. کوم څه چي تاسو د ده په خلاف دښمني ته هڅوي هغه په حقيقت کي د الله يو ستر نعمت دی، د ده لپاره هم او ستاسو لپاره هم، عجيبه ده چي دغه قرآن، دا د الله ستر نعمت، دا چي هيڅ قلم په لاس ليکوال ئې سيالي نشي کولی، ستاسو د مخالفت سبب شوی!!

- د دې قَسَم په اړه مزيد تفصيلي او دقيق بحث د القلم د سورې په تفسير کي وگورئ.

الحاقة

د پیغبر لوړ شخصیت د ده د صداقت نښه ده

د الحاقة سورې په ۳۸ او ۳۹ آیتونو کې په "ما تبصرون: څه چې وینې ئې" او " ما لاتبصرون: څه چې نه ئې وینئ" لوړه شوې او ورپسې ویل شوي:

إِنَّهُۥ لَقَوۡلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ * الحاقه: ۴۰

بې شکه چې دا حتماً د مخور رسول وینا ده.

- مخکې لدې چې د قَسَمونو او ځواب ترمنځ ارتباط تشریح شي باید څو خبرې توضیح کړو:

- په " مَا لَا تُبۡصِرُونَ: څه چې نه ئې وینې" باندې قَسَم، یو له هغو دوو قَسَمونو څخه دئ چې په نامرئې شیانو لوړه شوې، دلته په نه لیدل شوو او د القیمة په سوره کې د قیامت په ورځ او دا د قرآن د عمومي قاعدې خلاف برېښي، خو دا باید وګورو چې آیا پدې دوو مواردو کې واقعاً عمومي قاعده نه ده مراعات شوې او که نه، دا هم د عمومي قاعدې مطابق ده خو په سطحي نظر بېل برېښي؟

- دا هم باید وګورو چې آیا له "ما تبصرون" او " ما لاتبصرن" نه ټول شیان په عام طور له کومې استثناء پرته مراد دي، که نه د کلام مخکنۍ یا وروستنۍ برخه ئې محدودوي او په خاصو شیانو کې ئې راخلاصه کوي؟

• له قَسَمونو ورسته آيتونه پدې مطلب تأکيد کوي چي دا د يوه مخور پيغمبر وينا ده، نه د شاعر وينا ده او نه د کاهن، د رب العالمين له لوري رالېږل شوی قول دی:

إِنَّهُۥ لَقَوْلُ رَسُولٍ كَرِيمٍ * وَمَا هُوَ بِقَوْلِ شَاعِرٍۚ قَلِيلًا مَّا تُؤْمِنُونَ * وَلَا بِقَوْلِ كَاهِنٍۚ قَلِيلًا مَّا تَذَكَّرُونَ * تَنزِيلٌ مِّن رَّبِّ ٱلْعَٰلَمِينَ * الحاقه: ۴۰- ۴۳

بي شکه چي دا حتماً د مخور رسول وينا ده او د شاعر وينا نده، ستاسو باور کول لږ دي او نه هم د کاهن وينا ده، ستاسو پند اخيستل لږ دي، د رب العالمين له لوري رالېږل شوی دی.

• او ورپسې وايي: که ده له خپلي خوا څه ويلي وی او هغه ئې الله ته منسوب کړی وی، نو الله حتماً داسي کار جدي نيولو او حتماً ئې هغه ته سخته سزا ورکوله، لدې په څرگنده معلومېږي چي قَسَمونه هم د پيغمبر عليه السلام په اړه دي او له "ما تبصرون" او " ما لاتبصرن" هم د ده د شخصيت څرگندي او ناڅرگندي برخي مراد دي.

• دا صحيح نه ده چي د يوې عامي خبري نطاق، د هغې مخکي او وروسته کلام ته له پام پرته، هر څه ته عام وگڼو.

• دا هم يوه اشتباه ده چي د يوه کلام يوه برخه د ورته برخو او د عمومي قاعدې خلاف تعبير کړو. پداسي حال کي چي د قرآن په ټولو قَسَمونو کي په ډېرو څرگندو او واضح شيانو لوړه شوې دا صحيح نده چي يو دوه قَسَمونه دي داسي تعبير شي چي لدې عمومي قاعدې سره تصادم کوي.

• د دې مطالبو په پام کي نيولو سره د قَسَمونو او ځواب ترمنځ ئې ارتباط ډېر په آساني درك کولی شو او هغه دا چي: دلته قريشو او د قرآن ټولو مخاطبينو ته

ويل شوي چي د پيغمبر عليه السلام د ژوند هغو برخو ته پام وکړئ چي تاسو ته ښکاره دي، دا د خپلو شاعرانو او کاهنانو له شخصيت سره مقايسه کړئ، د دوی ترمنځ دا ژور او ستر تفاوت به حتماً تاسو په دې قانع کړي چي دی نه شاعر دئ نه کاهن، بلکه د الله مخور استازی دئ او وينا ئې د الله تعالی قول. ستاسو شاعران خو د مفسدو او ظالمو حاکمانو خدمت کي دي، د څو پيسو لپاره د دوی مدح او ستاينه کوي، د هغه چا هجو کوي چي څه ورنکړي او يا د دوی په هجوي سره له بل څه ترلاسه کړي. ستاسو کاهنان خو هغه دي چي هر يوه، دلته او هلته، په بازار او کوڅه کي، دکانونه پرانستی، خلك غولوي، په فال، کوډو او تعويذونه سره له خلکو شکراني ترلاسه کوي، خو پيغمبر هغه څوك دئ چي تاسو په خپله د ده په صداقت، عدالت، امانت او زړي سوي شهادت ورکوي، د ظلم او تېري مخالف، د مظلومانو ملگري، د ظالمانو دښمن، د برابري او عدالت داعي، هغه چي فساد، تېری، خدعه او دروغ حرام گڼي، نه يوازي دا چي په خپلي مبارزې له خلکو د څه اجر او بدلې طمع نه لري بلکه قرباني ورکوي، له خطرونو سره ډغري وهي او ستونزې گالي، هغه خو خلکو ته وايي: "اتبعوا من لايسئلکم اجراً و هم مهتدون" په هغه چا پسې اقتداء وکړئ چي په سمه لار روان دئ، قول او عمل ئې سم دئ او له تاسو د څه شکولو هڅه نه کوي، لږ د پيغمبر عليه السلام د ژوند هغه برخي هم وڅېړئ چي ستاسو له سترگو پټې دي او يوازي نږدې ملگري او د کورنۍ غړي ئې پرې پوهېږي، دا برخي د خپلو مشرانو، شاعرانو او کاهنانو د شخصي ژوند له پټو برخو سره مقايسه کړئ، له ژور تفاوت به په خپله پوه شي چي دی د الله مخور استازی دئ او وينا ئې د الله کلام، آيا د ده په قول، عمل او اخلاق کي يوه داسي بېلگه په گوته کولی شي چي د ده د لوړ شخصيت او د رسالت د ادعا منافي وي؟

لومړي کس چي پر ده ایمان راوړي او د ده وینا د الله له لوري وحي ګڼي، د ده هغه درنه مېرمن ده چي د ده له ټولو پټو اسرارو خبره او له هره اړخه ئې ښه پېژني، هغه ښځه چي تاسو د قریشو ترټولو صالح، نیکه، عقلمنه او پوه ښځه ګڼله!!

المعارج

بیا ژوندون یو حقیقت دی

د المعارج د مبارکي سورې په ٤٠ آیت کي په "مشارق" او "مغارب" لوړه شوې او ورپسې ویل شوي: موږ پدې قادر یو چي دوی تر اوسني حالت په ښه بڼه واړوو او تر دې په غوره کیفیت کي ئې بیاراپیدا کړو او موږ وروسته پاتې کېدونکي نه یو.

فَلَآ أُقۡسِمُ بِرَبِّ ٱلۡمَشَٰرِقِ وَٱلۡمَغَٰرِبِ إِنَّا لَقَٰدِرُونَ * عَلَىٰٓ أَن نُّبَدِّلَ خَيۡرًا مِّنۡهُمۡ وَمَا نَحۡنُ بِمَسۡبُوقِينَ * المعارج: ٤٠- ٤١

نو نه، د ختیځو او لوېدیځو په رب مې قَسَم چي موږ قادر یو، پدې چي دوی تر اوسني حالت نه په ښه بڼه واړوو (تر دې ئې په غوره کیفیت کي بیاراپیدا کړو) او موږ وروسته پاتې کېدونکي نه یو.

دلته هم د قرآن د عمومي قاعدې مطابق په یوه څرګند حقیقت لوړه شوې او د دې ادعا لپاره د شاهد په حیث وړاندي شوی چي الله د انسان په بیاراژوندي کولو قادر دئ او هیڅ څه ئې په هیڅ کار کي نشي ناتوانه کولی. د مشارق او مغارب په پالونکي، په هغه ذات چي د ده په اراده دا ستوري او لمر سپوږمۍ، راخېژي او لوېږي. راشئ وګورو چي مشارق او مغارب څنګه پدې خبري شهادت ورکوي. چي الله تعالی د انسان په بیا راژوندي کولو قادر دی؟

يو ځل مشرق او مغرب ته توجه وکړئ، د لمر او ستورو ختو او لوېدو ته لږ په غور سره پام وکړئ، پدې غور وکړئ چي دا لمر څنګه هره ورځ له خاص ځای نه طلوع کوي او په خاص ځای کي پرېوځي، هر ستوری همداسي ځانته معين ختيځ او لوېديځ لري، ځای او وخت ئې ټاکل شوی، په خپل خاص وخت او په خپل خاص ځای کي ئې ختل او پرېوتل دي، مګر هغه ذات چي دا پراخ او ستر عالم له خپلو ټولو سماوي اجرامو سره اداره کوي، هره ورځ لمر او ستوري له خپل خاص ځای نه، له هيڅ تغيير او تأخير پرته، راپورته کوي او پرې باسي، آيا دا ستر او ځواکمن ذات لدې عاجز ګڼئ چي انسان له مرګ وروسته بيا راژوندی کړي؟!! زما دي پدې ذات قَسَم وي چي هغه نه يوازي پدې کار قادر دئ بلکه کولی شي تاسو پداسي نوې بڼې کي راپيدا کړي چي تراوسني حالت مو ډېر ډېر غوره وي، هغه نه يوازي لدې کار عاجز ندئ بلکه د هيڅ کار په وړاندي بې وسه او مغلوبېدونکی ندی.

همدا راز د لمر طلوع او غروب د ژوندون له اساسي عواملو څخه دی، که دا د لمر راختل او پرېوتل نه وی نو د زمکي په سر به يو ژوندي موجود هم نه وو راپيدا شوی، ټول ژوندي موجودات د خپل پيدايښت او د خپل ژوند د دوام لپاره هغې تودوخي او رڼا ته اړ دي چي لمر ئې زمکي ته ورکوي، که دا نه وی او پدې سره د زمکي هوا داسي معتدله نه ساتل کېدی چي ژوندون ورته ضرورت لري، نو د زمکي پر سر به هيڅ ژوی نه وو راپيدا شوی. که دا مطلب په پام کي ولرو نو پدې خبري پوهېدل آسانه دي چي په مشارق او مغارب باندي د بيا ژوندون لپاره ولې استناد شوی.

د دې قَسَمونو د مزيد شرحي لپاره د المعارج سورې تفسير ته رجوع وکړئ.

دا مطلب هم د پام وړ دئ چي پدې آيتونو کي د "مشارق" او "مغارب" صيغې کارول شوې چي د مشرق او مغرب زياتوالي افاده کوي او لدې معلومېږي چي قرآن کريم د خپلو مطالبو په بيان کي څومره دقيق دئ او د څومره دقيقو او ظريفو نقاطو خيال ساتي. پدې پوهېږو چي د لمر طلوع او غروب هره ورځ له بلي فرق کوي، نن له يوه ځای او سبا له بل ځايه، د کال د ورځو په شمېر مشارق او مغارب لري، د همدې لپاره قرآن کريم د مشارق او مغارب صيغې کارولې، همدا راز لمر په يوه کال کي دوه مشرقه او دوه مغربه په دوبي او ژمي کي لري، يو د دوبي تر ټولو اوږدي ورځ کي او بل ئې د ژمي ترټولو لنډي ورځ کي، د همدې لپاره قرآن په بل ځای کي د مشرقين او مغربين الفاظ کارولي چي دوه مشرق او دوه مغرب افاده کوي.

القيامة

د انسان ملامتونکی نفس د قیامت لپاره دلیل دی

د القیٰمة په مبارکي سورې کي په " بِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ " او " ٱلنَّفۡسِ ٱللَّوَّامَةِ " لوړه شوې، خو د قَسَمونو وروسته په ټولي سورې کي داسي څه نه مومو چي د قَسَمونو ځواب وي. د قرآن په ټولو نورو سورتونو کي معمول دا ده چي لومړی په ځرگند او منل شوي شي لوړه کېږي بیا د قَسَم ځواب د یوې داسي مسلمي او انکار نه منونکې دعوی په څېر ذکر کېږي چي همدا قَسَمونه ئې په حقانیت شهادت ورکوي، د دې عامي قاعدې مطابق باید لومړي په"نفس لوامة" لوړه شوې وي او بیا د قیامت راتگ د دې قَسَم د ځواب په حیث ورپسې راغلی وي، خو دلته "یوم القیٰمة" د داسي یوه حقیقت په حیث ذکر شوی چي د قرآن هر مخاطب باید د هغه په اړه شك او تردید ونلري او د مسلم او قطعي حقیقت په حیث ئې ومني او بیا د قیامت د اثبات لپاره په "نفس لوامة" استناد شوی. دا چي ولې دلته د نورو سورتونو په څېر د قَسَم ځواب په ځرگند طور ندي ذکر شوی او ولې د قرآن د عمومي قاعدې مغایر پداسي څه لوړه شوې چي ځرگند ندي، پدې پوهېدل لږ دقت غواړي. په لږ دقت سره پدې خبري پوهېدی شو چي د قَسَمونو ځواب په خپله په قَسَمونو کي نغښتي دی او هغه داسي: د انسان په وجود کي د وجدان په نامه د داسي یوې مَلَکي شاهد یو چي د هر بد عمل او گناه په مقابل کي انسان ملامتوي،

د ده بد عمل غندي، دا استعداد کسبي ندي بلکه د ده په فطرت او خټه کي ایښودل شوی، په هر ښه او بد، صالح او طالح انسان کي شته، دا وجداني محاکمه په هرچا کي تل فعاله وي، نه یوازي د هرعمل په اړه قضاوت کوي بلکه د مجازات پرېکړه هم کوي، مگر نه گوري چي انسان کله د یوه غلط کار وروسته خپل مخ په ځپیره وهي، کله ئې وجدان دې ته اړ کړي چي محکمي ته رجوع وکړي او په خپل داسي جرم اعتراف وکړي چي لده پرته هیڅوك پرې خبر نه وي، کله بیا د وجدان له عذاب د نجات لپاره ځان وژني ته پناه وړي، وجدان ئې د دې فیصله کوي چي دی د مرگ وړ دئ، په خپله ځانته همدا سزا ورکوي. په انسان کي دا "ملامتونکی نفس" د قیامت د اثبات لپاره قوي دلیل دی،دا ځکه چي په انسان کي د قضاوت او محاسبي دا صفت پدې شهادت ورکوي چي د انسان خالق او پیداکوونکی به هم خامخا پدې صفت متصف وي، د "مخلوق" او "مصنوع" هر کمال او نیك صفت، په "خالق" او "صانع" کي د همدې صفت په شته والي شهادت ورکوي، ممکنه نده چي په مصنوع کي دي داسي کوم غوره صفت وي چي د ده په صانع کي دي همدا صفت په اتم او اکمل طور نه وي. نو هغه ذات چي انسان ئې پیدا کړی او په ده کي ئې "ملامتوونکی نفس" ایښي او د وجدان مَلَکه ئې ورکړې او هغه ئې داسي جوړ کړی چي د هر بد عمل او هري گناه په اړه قضاوت کوي، حتي خپل ځان ملامتوي او مناسبه سزا ورکوي، دا ذات به حتماً پدې صفت متصف وي، حتماً د انسان د کړو وړو په هکله قضاوت کوي، ستا وجداني محاکمه پدې خبري شهادت ورکوي چي د قیامت ورځ به هرو مرو راځي او هغه ذات به ستا د عملونو په اړه قضاوت کوي چي ستا وجدان او ملامتوونکی نفس د ده ودیعه او پیرزوینه ده. که انسان د هري پېښي او صحنې په اړوند خامخا قضاوت کوي، یوی ته په بلی ترجیح

ورکوی، یوه تائیدوی، بله تردیدوی، دوه کسان د دوو بېلا بېلو کړو وړو په حال کي ګوری، یوه ته ښه او بل ته بد وایی، دوه کسان د جګړی په حالت کي ګوری، یو ظالم او بل مظلوم، د یوه په نسبت په خپل زړه کي ترحم او زړه سوی احساسوئ، غواړئ د هغه مرسته وکړئ، د بل په نسبت په خپل زړه کي کرکه محسوسوی، غواړئ د هغه مخنیوی وکړئ، که ئی له وسه پوره وه حتماً د مظلوم مرستی ته راوړاندی کېږی او د ظالم مقابله کوی، ظالم ته د خپل ظلم جزا ورکوی. ووایاست: په انسان کي دا د قضاوت استعداد چا ایښی، دا د مکافات او مجازات تصور چا ورکړی، دا د ښه او بد د تفکیك او تمیز فهم ئې له کومه کړی؟ ته څنګه دا منې چي په انسان کي دي دا صفت وي او د ده پیدا کوونکی ذات دي پدی صفت متصف نه وي؟ د عقل تقاضا خو دا ده چي د انسان پیداکوونکی او خالق باید په اتم او اکمل صورت کي د "قضاوت" او مکافات او مجازات په صفت متصف وی، هغه به حتماً د قیامت ورځ راولي ترڅو دا قضاوت ترسره کړي.

د دغي شرحي په پام کي نیولو سره د دې قَسَمونو مطلب او په خپلو منځونو کي تړاو ښه څرګندېږي او دا معلومېږي چي دلته هم د نورو قَسَمونو په څېر د قرآن عمومي قاعده مراعات شوي. دلته د قرآن مخاطب ته داسي ویل شوي چي: نه، قیامت یو مسلم حقیقت دی، حتماً به راځي، له قیامت ستا انکار خوشي بې بنسټه انکار دی، ستا "نفس لوامة" پدې شهادت ورکوي چي د قیامت او محاکمي او محاسبي ورځ به حتماً راځي.

وروسته په همدې سلسله کي فرمایي: آیا انسان دا ګمان کوي چي د ده وراسته هډوکي او په خاورو بدل شوي اندامونه د بیا راغونډولو ندي او الله به بیا د ده جثه جوړه نکړي او هغه ته به سا ورنکړي!! پداسي حال کي چي الله نه یوازي

د ده په بیا راژوندي کولو قادر دئ بلکه پدې هم قادر دئ چې د ده د گوتو د سرونو گاري په خپل مخکني شکل کي بیاجوړي کړي. د قیامت په اړه د انسان د انکار وجه دا نده چې هغه ته کافي او قانع کوونکي دلایل په لاس ندي ورغلي او یا لدې حقیقت د ده انکار د جهل او ناپوهي په وجه ده، داسي نده ، برعکس د گناه اراده او په راتلونکې کي د فجور او بدکاري عزم ئې دې ته هڅوي چې له قیامت عمداً انکار وکړي. په قیامت باور خو د ده د وجود په خټه کي ایښودل شوی، د ده وجدان د قیامت او حساب کتاب یوه څرگنده بېلگه ده، د ده مشکل لدې راولاړ شوی چي "هوی او هوس" ئې دې ته اړ کوي چي د خپل "وجدان" او "عقل" پرېکړه تکذیب کړي، د ده قضاوتونه له هوس راخوټېږي، تل د خپل وجدان د حکم او غوښتنې خلاف گناه ته ملا تړي. که دی د خپل هوس فرمان ته غاړه کښېنږدي او د گناه د ارتکاب اراده او عزم پرېږدي نو د ده او قیامت ترمنځ به ټول حجابونه له منځه ولاړ شي او په خپل نفس کي به د هغه لپاره شواهد ومومي.

لَآ أُقۡسِمُ بِيَوۡمِ ٱلۡقِيَٰمَةِ * وَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلنَّفۡسِ ٱللَّوَّامَةِ * أَيَحۡسَبُ ٱلۡإِنسَٰنُ أَلَّن نَّجۡمَعَ عِظَامَهُۥ * بَلَىٰ قَٰدِرِينَ عَلَىٰٓ أَن نُّسَوِّيَ بَنَانَهُۥ * بَلۡ يُرِيدُ ٱلۡإِنسَٰنُ لِيَفۡجُرَ أَمَامَهُۥ * يَسۡـَٔلُ أَيَّانَ يَوۡمُ ٱلۡقِيَٰمَةِ * القیامه: ۱- ۶

نه، زما دي قَسَم وي د قیامت په ورځي او نه، زما دي قَسَم وي په ملامتونکی نفس، آیا انسان داسي انگېري چي هډوکي به ئې بیاراغونډ نکړو، هوکي، پدې برلاسي یو چي د گوتو سرونه ئې بیا جوړ کړو، بلکي انسان غواړي په خپلي راتلونکې کي فجور وکړي، نو پوښتي: د قیامت ورځ به کله وي؟!

- په " لَآ أُقۡسِمُ " کي د "لا" په اړه د مفسرینو ترمنځ اختلاف شته، صحیح رأیه دا ده چي په "لا" سره د مخاطب رأیه او نظر رد شوی، بیا مکث دی او بیا لوړه

شوې، د دې تفصیل د همدې رسالې د البلد د قَسَمونو په شرح کې وګورې.

المرسلات

دا بادونه شهادت ورکوي چي د قيامت وعده رښتونې ده

- د المرسلات په مبارکي سورې کي هم د يوه شي په پنځو حالتونو لوړه شوې او وريسې ويل شوي: هغه څه حتماً واقع کېدونکي دي چي وعده ئې درکول کېږي.

وَٱلۡمُرۡسَلَٰتِ عُرۡفٗا * فَٱلۡعَٰصِفَٰتِ عَصۡفٗا * وَٱلنَّٰشِرَٰتِ نَشۡرٗا * فَٱلۡفَٰرِقَٰتِ فَرۡقٗا * فَٱلۡمُلۡقِيَٰتِ ذِكۡرًا * عُذۡرًا أَوۡ نُذۡرًا * المرسلات: ۱- ۶

قَسَم پدغو لېږل شوو په پېژانده طريقه، بيا قَسَم پدې شيندونکو د شيندلو په حالت کي، قَسَم پدغه خورونکو د خورولو په حالت کي، بيا قَسَم په فرق کوونکو د بېلولو په حالت کي، بيا د ذکر پدغو القا کوونکو، د عذر او يا د خبرداري لپاره.

د کومي خبري د اثبات لپاره چي دا قَسَمونه شوي، دا ده:

إِنَّمَا تُوعَدُونَ لَوَٰقِعٞ *

بي شکه چي له تاسو سره ژمنه حتماً ترسره کېدونکي ده.

وروستي آيتونه دا "محتومه وعده" په پوره وضاحت سره معرفي کوي او وايي چي لدې وعدي مراد د قيامت او بياراژوندي کولو وعده ده. خو بايد وګورو چي دلته په څه څه لوړه شوې او ارتباط ئې د قَسَمونو له ځواب سره څنګه دئ او دا قَسَمونه څنګه پدې خبري دلالت کوي چي د بياژوندون وعده رښتونې وعده ده او حتماً به تحقق مومي. پدې اړه څو خبرو ته توجه وکړئ:

- د مفسرینو ترمنځ پدې اړه ژور اختلاف ګورو چې دلته په څه څه لوړه شوې، ځيني ئې "بادونه" ګڼي، ځيني ئې د ملائکو هغه بېل بېل ټولګي ګڼي چې په بېلو بېلو امورو موظف شوي، ځيني لومړي څلور قَسَمونه په بادونو او پنځم ئې په ملائکو حمل کوي. دا د رأيي اختلاف ښيي چې د دغو آيتونو په اړه مربوط روايات په خپلو کي متعارض دي او داسي واحده رأيه چې په صحيح حديث او د صحابه وو په متفق عليه نظر باندي مستند وي، نشته.
- د قرآن د عمومي قاعدې له مخي دا باید داسي څرګند شي وي چې د قرآن هر مخاطب ته واضح وي او پر هغه باندي په استناد سره دا خبره ثابته کړی شي چې د بیاژوندون وعده رښتونې وعده ده.
- د قرآن په ګڼ شمېر آيتونو کي بادونه د "عاصف" په صيغه ياد شوي او د ملائکو لپاره په هيڅ ځای کي دا صيغه نده کارول شوې.
- د قرآن په ډېرو آيتونو کي د بادونو د لېږلو لپاره د "ارسال" صيغه راغلې.
- د قرآن په ډېرو آيتونو کي ويل شوي چې الله تعالى بادونه رالېږي، په سر کي ورو ورو او نرم نرم خوځيږي، داسي چې تاسو ترې خوند اخلي، بيا تند او تېز شي، په سيلۍ او طوفان بدل شي، وريځي په سر واخلي، د آسمان په غېږ کي ئې خوري وري کړې، د مړو ټاټوبو په لوري ئې وخوځوي ، چيرته باران، چيرته واوره او چيرته ژلۍ ووروي، چيرته نباتات رازرغونه کړي او چيرته د سيلابونو باعث شي او په خلکو کي ويره او خوف راولاړ کړي.
- که وغواړو چي د دې آيتونو تفسير په خپله په قرآن کي ولټوو او له تفسير بالرأی نه ډډه وکړو نو له بادونو پرته په بل څه ئې نشو تطبيقولی، دا ځکه چي قرآن يوازي بادونه پدې صفاتو ياد کړي نه بل څه.

- دا آیتونو د "فاء" توري له یوه بل سره تړلي او دا ښيي چي دلته د یوه شي څو حالتونو ته اشاره شوې نه بېلو بېلو شیانو ته.

- لکه چي په مخکنیو قَسَمونو کي تاسو ولیدو چي قَسَمونه د تعظیم لپاره نه بلکه د استشهاد لپاره راغلي، دلته هم په "بادونو" باندي استناد سره د قیامت منکرانو ته دا خبره شوې چي بیاژوندون داسي دئ لکه هره ورځ چي تاسو ګورئ د یوه باد په لګېدو سره د ژوندون بهیر پیل شي، بادونه د ژوند پیغام له ځان سره راوړي، په هغو وریځو سره چي پر خپلو اوږو ئې وړي او په هغه باران سره چي لدغو وریځو ئې راوروي، د مړي زمکي د ژوندۍ کېدو باعث شي، د زمکي تر کلک قشر لاندي د ژوندون بڅرکي وخوځوي او په هغه کي سا پوکي او سپیره ډاګ په زرغونه چمن بدل کړي. نو ته چي هره ورځ د مړو د بیاژوندي کېدو شاهد یې څنګه مجدد ژوندون محال ګڼې او له هغه انکار کوې؟!! تا چي په وار وار تندي او تېزي سیلۍ لیدلې چي په طوفانونو منتج شي او هرڅه ګډ وډ کړي، څنګه ګمان کوې چي ستا نړۍ به د تل لپاره همداسي آرامه او آباده وي او هیڅکله به له داسي کوم ستر طوفان سره نه مخامخ کېږي چي هرڅه ئې وځپي او نظم ئې متلاشي کړي؟!

په څو دلایلو د هغو کسانو رأیه ضعیفه ده چي وایي دلته په ملائکو لوړه شوې.

- لومړی دا چي د دې رأیي لپاره نه له قرآن کوم دلیل وړاندي کولی شي او نه انساني عقل ته د منلو وړ دلیل.

- د قیامت د منکرانو د اقناع لپاره په ملائکو استشهاد او استناد نشو کولی، هغوی ملائکي نه مني، په یوه متنازع فیه شي باندي بل متنازع فیه شي نشو ثابتولی

او دا کار نه معقول دئ او نه د مخاطب د قانع کولو لار.

- په قرآن کي معمولاً د معاد، مجدد بعثت، مکافات او مجازات او دې ته ورته قضاياوو د اثبات لپاره په هغو شيانو استشهاد شوی چي هر مخاطب ته د منلو وړ وي، لکه شپه، ورځ، لمر، سپوږمۍ، ستوري، زمکه او آسمان، تل د غيبي امورو د اثبات لپاره په مشهود او محسوس شيانو استناد شوی، نبايد دا عمومي قاعده دلته په استثنائي طور له پامه وغورځوو او داسي رأيه قائمه کړو چي له عمومي قاعدې سره اړخ نه لګوي.

- په عربي کي په "الف" او "تاء" سره يا حقيقي مؤنث جمع کېږي او يا د غيرذوي العقولو صفت. پرښتې مؤنث ندي او پدې پوري متعلق صفات په "الف او تاء" نشو جمع کولی، مرسلات او عاصفات او ... د دوی جمع نشو ګڼلي، په قرآن کي د ملائکو لپاره اکثراً د جمع مذکر صيغه کارول شوې. د دې مطلب شرح د النازعات د سورې په تفسير کي وګورئ.

- که دا ملائکي وګڼو نو بايد په ټولو هغو مواردو کي چي دې ته ورته صيغې راغلې لکه: العاديات، الموريات، المغيرات، النازعات، الناشطات، السابحات، السابقات، المدبرات، الذاريات، الحاملات، الجاريات او ډېر نور موارد، دا ټول بايد ملائکي وګڼو، حال دا چي دا کار له يوې خوا ناسم دی، له بلي خوا غيرقابل قبول او غير قابل تطبيق او له بلي خوا د داسي تکرار موجب چي د قرآن له اوچت بلاغت سره اړخ نه لګوي.

- د قرآن په هيڅ آيت کي پرښتې د "عاصف" په صفت ندي ستايل شوي، بر عکس دا صفت دبادونو لپاره راغلی.

- د آيتونو ترمنځ تنسيق او د "فاء" په توري سره د دوی ترمنځ ارتباط دا ښيي

چي ټول د "عاصفات" په شان دئ او د بادونو بېل بېل حالت په گوته کوي.

- دغو مطالبو ته په پام سره په کامل ډاډ او اطمئنان ويلي شو چي:

- له "المرسلات عرفاً" څخه هغه بادونه مراد دي چي په معروف، معمول او عادي طور خوځي، نرم نرم او ورو ورو.

- له "العاصفات عصفاً" څخه تند او تېز بادونه چي د طوفانونو باعث کېږي.

- له "الناشرات نشراً" نه هغه بادونه چي ورېځي په فضا کي منتشر کوي او له يوې سيمي ئې بلي ته انتقالوي.

- د "الفارقات فرقاً" معنی يا دا ده چي دا بادونه ورېځي په سترو سترو کتلو او کنډکونو کي متفرق کړي او په مختلفو لوريو ئې وخوځوي او يا دا چي دا بادونه د فرق کولو او تمييز استعداد لري، د ښه او بد، مستحق او غيرمستحق ترمنځ فرق کولی شي، پدې پوهېږي چي څومره چيرته انتقال کړي، چيرته څومره باران ووروي، د کومي سيمي اوسېدونکي د کومي معاملې مستحق دي، د نرم او ورو ورو خوندور باران مستحق دئ که د غضبناك سيل او طوفان!! خو دا دوهمه توجيه پدې خاطر ارجح ده چي لومړئ مفهوم په مخکني آيت کي راغلی، نبايد له "الفارقات فرقاً" همغه د "الناشرات نشراً" معنی واخلو، قرآن د بې ځايه تکرار له عيب منزه ده.

- له "الملقيات ذکراً عذراً او نذراً" څخه هم بادونه مراد دي چي د ذکر او پند باعث دي، انسان ته الله وريادوي، کله داسي چي گوري الله تعالي د ده عذر او توبه قبوله کړي، د باد په نرمي وږمي سره ئې ده ته د باران زېري ورکړي او کله لدې اړخه چي ويرونکی طوفان په ده کي له الله نه ويره راولاړوي او د داسي هيبتناکو او ويرونکو پېښو خبر ورکوي چي له شر ئې د ځان ژغورني لپاره له الله پرته د نجات بله مرجع او پناه ځي نه گوري.

- د "انما توعدون لواقع" معنی او ارتباط ئې له مخکنيو قَسَمونو سره دا چي: د بادونو دغه بېلابېل حالات پدې شهادت ورکوي چي د قيامت محتومه وعده هرومرو تحقق مومي او مړي به بیاراژوندي کېږي، هغه ذات چي بادونه رالېږي، د ژوندون زېري په لاس، د مړو د بیاژوندي کولو وسیله، دا ذات بې شکه چي د مړو په بیاراژوندي کولو قادر دئ او هغه ذات چي په بادونو سره ستر ستر ويرووونکي طوفانونه او لوی لوي ورانوونکي سیلابونه راولاړوي بې شکه چي پدې هم قادر دئ چي دا دنیا ورانه کړي او په ځای ئې د بلي نوي دنیا بنسټ کېږدي.

النازعات

وريځي او بیاژوندون

د النازعات د مبارکي سورې قَسَمونه دا دي:

وَٱلنَّٰزِعَٰتِ غَرۡقٗا *

قَسَم دئ په ډوب شوو راشکېدونکو.

وَٱلنَّٰشِطَٰتِ نَشۡطٗا *

قسم په خوشي شوو خوځېدونکو.

وَٱلسَّٰبِحَٰتِ سَبۡحٗا *

قَسَم دئ په لامبو لامبو وهونکو.

فَٱلسَّٰبِقَٰتِ سَبۡقٗا *

بیا قسم دئ په عجیبه مخکي تلو مخکي کېدونکو.

فَٱلۡمُدَبِّرَٰتِ أَمۡرٗا * النازعات: ۱- ۵

بیا په هغه د ستر کار تدبیرونکو.

د دغو قَسَمونو ځواب په ۱۳ او ۱٤ آیت کي داسي راغلی:

فَإِنَّمَا هِيَ زَجۡرَةٞ وَٰحِدَةٞ *

نو دا به له یوی توندي چیغي پرته بل څه نه وی!

فَإِذَا هُم بِٱلسَّاهِرَةِ * النازعات: ۱۳- ۱۴

ناڅاپه به بيا دوی وی په همغه خور ميدان کي.

د دغو قَسَمونو په اړه لاندي مطالبو ته توجه ولري:

- "النازعات" د نازعة جمع ده چي که ريشه ئې "نزع" وي نو معنی ئې ايستونکي ده او که "نزوع" ئې ريشه وي نو معنی ئې وتونکي کېږي. دلته ئې دوهمه معنا اخيستل پدې خاطر غوره دئ چي پدې سره دا قَسَم له نورو سره ورته کېږي.

- د بيان له وضعي نه معلومېږي چي دلته د يوه خاص شي په مختلفو حالتونو لوړه شوې، د "فاء" په توري سره د ټولو آيتونو ربط او په پای کي دا خبره چي "ټول يو کار ترسره کوي" همدا مطلب افاده کوي. يعني دا شي لومړئ "نازع"، بيا "ناشط" وروسته "سابح" او "سابق" او په پای "کي د يوه ستر کار، نه مختلفو کارونو، ترسره کوونکي: مدبرالامر" شي. "فالمدبرات امرا" همدا مطلب په ګوته کوي.

- پدې قَسَمونو کي ذکر شوي شيان بايد د لمر، سپوږمۍ، آسمان، شپه او و رځ او دې ته ورته نورو هغو شيانو په څېر وي چي د قرآن په نورو آيتونو کي پرې لوړه شوې او د خپلي ادعا د اثبات لپاره ئې د شاهد په حيث وړاندي کړي او دا شيان بايد د قرآن هر مخاطب ته قابل درك وي.

- بايد هر مخاطب پدې قانع کړی شي چي له مرګ وروسته ژوندون حق دی.

- دا بايد داسي شي وي چي له اوبو د يوه غريق د راوتو په څېر راوځي.

" ٱلنَّٰزِعَٰتِ غَرۡقٗا " همدا مطلب افاده کوي.

- بايد په لومړي سر کي د يوه راوتونکي غريق په څېر وي، بيا په نشاط سره پورته تلونکي، بيا د لامبو وهونکي په څېر خوځېدونکي، بيا له يوه بل مخکي کېدونکي او په پای کي د يوه ستر کار ترسره کوونکي.

- که قرآن ته رجوع وکړو او وګورو چې آیا قرآن پدغو صفاتو کوم څه معرفي کړي که نه، نو ګڼ شمېر آیتونه به مخې ته راشي چې په هغوی کې وربېځې په همدې صفاتو یادې شوې. پکار خو دا ده چې خپله د قرآن تفسیر کافي وګڼو او لدې ډېره وکړو چې د خپلې خوښې او رأیې مطابق ئې تفسیر کړو.
- همداراز که خپلې شا او خوا ته پام وکړو او وګورو چې آیا زموږ ماحول کې داسې څه شته چې دغه صفات ولري او هرڅوك ئې په همدې صفاتو وپېژني؟ نو وربېځې په نظر راځي چې له اوبو د بخاراتو په څېر راووځي، آسمان ته پورته شي، له یوې سیمې بلې ته وخوځېږي، سرعت ئې زیات شي، له یوه بل سبقت کوي، په پای کې باران وورېږي او پدې سره په طبیعت کې ترټولو د ستر کار، د مړې ځمکې د راژوندي کېدو، باعث شي. او قرآن په مکرر طور او په ګڼ شمېر آیتونو کې په باران سره د مړې ځمکې او د نباتاتو په راژوندي کېدو استناد کوي او فرمایي چې تاسو به هم د قیامت په ورځ همداسې بیا راژوندي کېږئ.
- دا رأیه ډېره ضعیفه او کمزورې ده چې څوك لدې د فرشتو بېل بېل اصناف مراد کړي، په څو دلایلو:

١. په فرشتو باندې استناد سره څوك د بیاژوندون منکرین نشي قانع کولی.

٢. د داسې تعبیر لپاره کوم قرآني دلیل نشي په ګوته کېدی.

٣. دا تعبیر د قَسَمونو په اړه د قرآن له عمومي قاعدې سره اړخ نه لګوي، نور قَسَمونه په څرګندو شیانو شوي.

د النازعات د سورې قَسَمونه او دې ته ورته قَسَمونه پدې خاطر په ملائکو نشو حمل کولی چې په عربي کې په "الف" او "تاء" سره یا حقیقي مؤنث جمع کېږي او یا د غیرذوبالعقول صفت، قرآن پدې صراحت کوي چې ملائکې مؤنث ندي

او د جمع لپاره ئې په قرآن کي اکثراً د جمع مذکر صيغه کارول شوې، لکه پدې آيت کي:

وَسِيقَ ٱلَّذِينَ ٱتَّقَوۡاْ رَبَّهُمۡ إِلَى ٱلۡجَنَّةِ زُمَرًاۖ حَتَّىٰٓ إِذَا جَآءُوهَا وَفُتِحَتۡ أَبۡوَٰبُهَا وَقَالَ لَهُمۡ خَزَنَتُهَا سَلَٰمٌ عَلَيۡكُمۡ طِبۡتُمۡ فَٱدۡخُلُوهَا خَٰلِدِينَ * الزمر: ۷۳

پدې آيت کي د ملائکو لپاره د حافات په ځای د حافين صيغه راغلې چي د جمع مذکر صيغه ده.

د دغو قَسَمونو په هکله د مفسرينو ترمنځ ډېر اختلافات شته، ځيني ئې هغه پرښتې ګڼي چي د ارواح په نزع ګمارل شوي، د کافر روح په سختي راباسي او د مؤمن سوکه او په آساني، بيا په آسمان کي د لامبو وهونکو په څېر درومي، يوه له بلي نه د مخکي کېدو هڅه کوي او د چارو د تدبير دنده ورپه غاړه شوې. ځيني نور دا د انسان نفس او روح ګڼي چي د کافرانو په سختی وځي او د مؤمنانو په ملايمت او نرمی. ځيني نور ئې ستوري ګڼي او وايي چي ستوري په سختی طلوع او په آساني غروب کوي. متعدد نور نظرات هم شته. خو په ډېر لږ دقت سره معلومېږي چي نه خو د دې اطلاق په ملائکو صحيح ده او نه په روح او نه هم په ستورو، له بعثت او له مرګ بعد ژوندون نه منکر انسان په فرشتو او روح باندي استناد سره نشي قانع کېدي، ځکه هغه نه ملائکي مني او نه په روح باور لري، قرآن به څنګه په هغه څه استناد کوي چي د ده مخاطب ئې اصلاً نه مني؟! او څنګه به لدې لاري په هغي خبري د ده د قانع کولو هڅه کوي چي منل ئې ورته ګران برېښي؟! همدا راز پدې قَسَمونو کي ذکر شوي صفات په ستورو نشي تطبيقېدي، د ستورو طلوع او غروب يو شان دی، له يوه بل سبقت نه کوي او هغوی ته "مدبرات امور" هم نشو

ويلي. او پدوي باندي د استشهاد له لاري بياژوندون نشي ثابتېدي. د دغوکمزورو او ضعيفو توجيهاتو لپاره په ټول قرآن کي هيڅ دليل نشو ښودلی.

دا خبره هم د يادولو ده چي ځينو مفسرينو د دې قَسَمونو ځواب محذوف ګڼلي چي دا رأيه په دوه دليله کمزوري او ضعيفه ده:

دا تحليل د قرآن له ډېر اوچت بلاغت سره اړخ نه لګوي، دا سمه نده چي څوك لوړه وکړي خو ورپسې ونه وايي چي د قَسَم موخه ئې څه وه او په کوم مطلب باندي د تأکيد لپاره ئې لوړه کړي!! آيا دا سمه ده چي ووايو: والله، بالله، بيا ساکت پاتې شو، هيڅ ونه وايو او زموږ قَسَمونه هيڅ ځواب ونلري؟!

د همدې سورې ١٣ او ١٤آيتونه په ډېر صراحت سره ښيي چي د پورتنيو قَسَمونو ځواب پکي پروت دی.

د دې قَسَمونو ځواب دا دی:

فَإِنَّمَا هِىَ زَجۡرَةٌ وَٰحِدَةٌ * فَإِذَا هُم بِٱلسَّاهِرَةِ * النازعات: ١٣- ١۴

نو دا به له يوې توندي چيغي پرته بل څه نه وي. ناڅاپه به بيا دوی وي په همغه خور ميدان کي.

يعنی پورتني قَسَمونه دا خبره ثابتوي چي له مرګ وروسته ژوندون نه يوازي مستحيل ندئ بلکي فقط په يوې توندي چيغي سره به تاسو ټول له قبرونو راپورته شئ او په ستر آوار ډاګ کي به د حسيب خدای په وړاندي ودرېږئ. که قرآن ته رجوع وکړو نو په متعددو آيتونو کي به وګورو چي د بياژوندون د اثبات لپاره په وريځو، باران او د بوټو په بيا راژوندي کېدو استناد شوی، پکار ده چي د نوموړو قَسَمونو تفسير د دغو آيتونو په رڼا کي ولټوو. دې لطيفي نقطې ته مو هم پام وي چي اکثراً بارانونه د تالندي له توندي چيغي وروسته پيل کېږي!! او قرآن وايي چي

د قيامت په ورځ به ستاسو بياژوندي کېدل يوازي په يوې توندي چيغي سره ترسره شي. لدغو ټولو دلايلو په ډېر صراحت سره معلومېږي چي له النازعات، الناشطات، السابحات، السابقات او المدبرات يوازي او يوازي ورېځي مراد دي نه بل څه. څوک چي په بيا ژوندي کېدو باور نلري او هغه مستحيل ګڼي!! مګر هره ورځ د مړو د بياراژوندي کېدو صحنې نه ګوري؟ آيا په يوه باران سره د زمکي ژوندي کېدل ئې نه قانع کوي؟ مګر نه ګورئ چي ناڅاپي په آسمان کي د تالندي غږ اوچت شي، ورپسې له وريځو د باران ورېدل پيل شي او پدې باران سره د زمکي په زړه کي د ژوندو توکو زړي وخوځېږي، وده وکړي او د زمکي له سخت قشر سر رااوچت کړي!! د قيامت په ورځ به هم ټول په يوې چيغي سره له قبرونو رااوچت شي او هر کس به د خپل رب په لوري روان شي.

يوه يادونه:

د قرآن د قَسَمونو په اړه مې ډېري پوښتني درلودي، د ځواب لپاره مې ډېرو تفاسيرو ته رجوع کړې وه، خو بيا مې هم د خپلو ټولو پوښتنو ځواب نه وو ترلاسه کړی، د ۱۳۷۵ کال د جدي په مياشت کي چي هلته د قرآن په ژباړي مصروف وم، د جمعي په شپه، د تهجد د لمانځه په سجده کي، ناڅاپه او د الهام په ډول، د النازعات د سورې د قَسَمونو په اړه پورتنۍ رأيه راته القاء شوه، چي ماته کاملاً تازه وه او زما د ټولو پوښتنو ځواب پکي نغښتي، لدې شېبي مخکي دا رأی هيڅکله زما په ذهن کي نه وه ګرځېدله، پدې سره د قرآن د ټولو قَسَمونو د فهم په لوري ماته نوي ور پرانستلي شو او زه د خپل رحمن رب لدې ستري پېرزويني نه هومره ممنون يم چي له شکر کولو ئې ځان عاجز ګڼم.

التکویر

د ستورو او شپې ورځي تګ راتګ شهادت ورکوي چې دا دنیا به خپل ځای بلې ته پرېږدي

د تکویر په مبارکې سورې کې دا قَسَمونه راغلي:

فَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلۡخُنَّسِ * ٱلۡجَوَارِ ٱلۡكُنَّسِ * وَٱلَّيۡلِ إِذَا عَسۡعَسَ * وَٱلصُّبۡحِ إِذَا تَنَفَّسَ * التکویر: ۱۵- ۱۸

نو داسې نده، لوړه کوم پدغو بیا راتلونکو. په دغو تلونکو پټېدونکو او په شپې چې شي په تلو. او قَسَم د سباوون په سا ایستو.

د قَسَمونو ځواب دا دی:

إِنَّهُۥ لَقَوۡلُ رَسُولٖ كَرِيمٖ * ذِي قُوَّةٍ عِندَ ذِي ٱلۡعَرۡشِ مَكِينٖ * مُّطَاعٖ ثَمَّ أَمِينٖ * وَمَا صَاحِبُكُم بِمَجۡنُونٖ * التکویر: ۱۹- ۲۲

بې شکه چې دا د عزتمن استازی وینا ده. د عرش خاوند ته مخور او ځواکمن . هلته منل شوی او امین. او ستاسو دا ملګری مجنون ندی.

دلته په څو شیانو لوړه شوې:

- **په "خنس" چې معنی ئې بیا بیا راتلونکې ده، شیطان ته پدې خاطر "خناس" ویل شوي چې هغه هم مکرر راځي، وسوسه کوي، بېرته درومي، له بلې ګوښې راوړاندې کېږي او بله وسوسه القاء کوي.**

- د دې خناس لپاره دوه نور صفتونه هم ښودل شوي: "الجوار: تلونکي" او "الکنس: پټېدونکي"
- په شپه چي کله په تلو شي.
- او په سباوون چي په سا ايستو شي.
- د دغو قَسَمونو په معنی او د قَسَمونو له ځواب سره ئې د تړاو په څرنګوالي هلته ښه پوهېدی شو چي لاندي خبري په پام کي ولرو:

لدغو دوو آيتونو (والليل اذا عسعس) او (والصبح اذا تنفس)، په ډېر وضاحت سره معلومېږي چي له (الخنس، الجوار، الکنس) ستوري مراد دي، ځکه دا ستوري دي چي هره شپه بيا بيا راڅرګندېږي، په شپه کي ئې د آسمان په غېږ کي خوځېدل راڅرګند شي، له شرق طلوع کوي او په غرب کي پرېوځي، د ورځي په رارسېدو سره ترشا او له سترګو پټ شي. که د (الخنس، الجوار او الکنس) الفاظ لدغو آيتونو بهر د لغت په کوم کتاب کي او په بل کلام کي وڅېړو نو بې شمېره مصداقونه ئې کېدی شي، خو که پدې خاص ځای او لدې مخکي او وروسته آيتونو په غېږ کي ئې معنی ولټوو نو له ستورو پرته بله معنی ترې نشو اخيستي، ټول مفسرين پدې خبره متفق دي چي پدې الفاظو سره ستورو ته اشاره شوې.

د قيامت منکرين داسي ګمان کوي چي دا نړۍ نه بدلېدونکې، ثابته او ابدي نړۍ ده، په تحول او بدلون باور نلري او دا خبره نه مني چي يوه ورځ به دا هرڅه له منځه ولاړ شي. دوی ته د پيغمبرانو عليهم السلام يوه اساسي خبره تل دا وه چي قيامت به راځي، دا زمکه آسمان او د اوسنۍ دنيا اوسني حالت به ختمېږي، نوي دنيا او نوي زمکه او آسمان به پيدا کېږي، له انسان سره به د ده د ټولو کړو وړو محاسبه کېږي، سزا او جزا به ګوري. د دغي اساسي ادعا د اثبات لپاره دلته ويل

شوي: شپه ورځ، د ستورو تګ راتګ، طلوع او غروب ئې دا حقيقت په ګوته کوي چي دلته د ثبات او د يوه حالت د دوام په ځای د بدلون او تحول شاهد يو، هره شېبه حالت بدلېږي رابدلېږي، تاسو څنګه دا د بدلېدو رابدلېدو په حالت کي نړۍ ثابته او تغيير نه منونکي ګڼې؟!! پداسي حال کي چي تحول او بدلون د همدې دنيا يو عام او ښکاره اصل دی، د دنيا هر څه هره شېبه بدلېږي، دا په آسمان کي خواره واره او ځرګندېدونکي پټېدونکي ستوري او دا د شپې او ورځي تګ راتګ، د دې دائمي او مسلسل تحول او بدلون ځرګندي بېلګې ستاسو مخي ته، لدې سره سره څنګه د عزتمن پيغمبر هغه خبره نه مني چي وايي: يوه ورځ به دا ټول خپله رڼا له لاسه ورکړي، ستوري به تياره شي، غرونه به له خپله ځايه وخوځي او هرڅه به بدل شي؟ د ده پدې خبري خو دا ده د هري شپې ورځي دا تحولات شهادت ورکوي. د "ثبات" او "دوام" عقيده بې بنسټه عقيده ده چي د دنيا مسلسل بدلون ئې ردوي. دا ولې تاسو دغه خپل ملګري پيغمبر ته پدې خاطر مجنون وايې چي د قيامت د راتلو خبره کوي؟!! ده خو د دې خبري حقيقت په ځرګند افق کي ليدلی، دغه افق ته د نظر کولو لپاره تاسو ته هم بلنه درکوي، د شپې ورځي تلو راتلو ته وګورئ، د ستورو طلوع او غروب ته وګورئ، دا څه پيغام له ځان سره لري، د ثبات او دوام پيغام که د تحول او بدلون پيغام، د ده خبره تائيدوي که ستاسو؟!! دی خو نه د کاهنانو په څېر دئ چي د "غيب" دروغجني خبري خرڅوي او په ځرګندولو کي ئې سخت بخيل وي او هيچا ته ئې وړيا نه وايي، شکرانې او نذرانې پرې اخلي!! د ده وينا د شيطان د ملګرو له وينا سره مقايسه کړئ، دی څه وايي او هغوی له شيطان په الهام اخيستو سره څه وايي؟! سره لدې څنګه د ده دا وينا نه مني، پداسي حال کي چي دا د ده خپله وينا نه بلکه د رب العالمين له لوري د يوې عزتمني، ځواکمني

او د نورو مطاع پرښتې په لاس ده ته لېږل شوې وينا ده او هر هغه چا ته لارښوونه کوي چي په سمي او مسقيمي لاري د تلو تکل کوي.

الشفق

د شپې او سپوږمۍ بېلابېل حالت د دې نښه ده چې مرگ د ژوند پای نه؛ بلکه د ابدیت په لوري یو پړاو دئ

د الشفق په مبارکي سورې کي له ١٦تر ١٩ آیت پوري لاندي قَسَمونه راغلي:

فَلَآ أُقۡسِمُ بِٱلشَّفَقِ *

نو نه، زما دي لوړه په شفق وي.

وَٱلَّيۡلِ وَمَا وَسَقَ *

او په شپې او څه چې ونیسی په غېږ کي.

وَٱلۡقَمَرِ إِذَا ٱتَّسَقَ *

قَسَم دئ په سپوږمۍ چې مکمل شي.

د قَسَمونو ځواب دا دی:

لَتَرۡكَبُنَّ طَبَقًا عَن طَبَقٖ * الشفق: ۱۶- ۱۹

حتماً به له یوی پوړی بلی پوړی ته بر کېږی.

دلته پدغو شیانو لوړه شوې:

په شفق: د آسمان د ژۍ هغه سره گاره چې د لمر په لوېدو پسې راڅرگنده شي. په شپه او هغه څه چې په خپلي غېږ کي ئې نیسي او خپل تور وزر پرې غوړوي. په سپوږمۍ چې کله بشپړه شي.

د دغو دریو قَسَمونو ځواب او هغه مطلب چي پدغو قَسَمونو سره ئې اثباتول په نظر کي دي، دا دی: تاسو به حتماً له یوی پوړی بلی ته پورته کېږی.

راشئ وګورو چي دا قَسَمونه له ځواب سره څه ارتباط لري او څنګه دا خبره ثابتوي چي انسان به حتماً له یوه حالت بل ته خوځېږي؟

دي پوښتنو ته د ځواب موندلو لپاره باید لاندي خبري په نظر کي ولرو:

د انسان د مرګ په اړه دوه انګېرني او تحلیل درلودي شو:

الف: مرګ د توقف او رکود حالت دی، په مرګ سره انسان له خوځښت او حرکت ودرېږي او کار ئې پای ته رسي، مرګ د ده د ژوند او خوځښت وروستي پړاو دی.

ب: مرګ یو مقطعي حالت دی؛ د انسان د هغه مسلسل او پای نه منونکي خوځښت یو حالت چي انتها نه لري، مرګ له یوه حالت بل حالت ته یو حرکت دی، مرګ د یوه ژوندون پای او د بل پیل دی، په مرګ سره د هغه چا په لوري درومو چي دا ژوند ئې موږ ته راکړی.

څوك چي له بیاژوندون انکار کوي هغه پدې باور وي چي مرګ رکود او سکون دی، په مرګ سره ژوند پای ته رسېږي او حرکت ئې په ټپه ودرېږي، له هغه وروسته بله مرحله او بل پړاو نشته، په مرګ سره د انسان د بدلون او له یوه حالت بل ته د خوځېدو سلسله ئې متوقف کېږي، دوی پدې عقیده دي چي د انسان هغه ژوند چي له یوې نطفي پیل شي، وده وکړي، د یوه ماشوم په څېر دنیا ته راشي، ځواني ته ورسېږي، زوړ شي، زوال ئې پیل شي، په مرګ محکوم شي او په همدې مرګ سره ئې هر څه پای ته ورسېږي.

خو الله تعالی دوی ته په ځواب کي فرمايي: داسي نده، نور پړاوونه هم په مخکي لري، حتماً به له یوه حالت بل ته د تلو لړۍ دوام کوي، له مرګ وروسته نور مراحل هم په مخ کي لري، له یوې پوړي به بلي ته پورته کېږي، د بې نهایت په لوري دوامدار او مستمر حرکت کي به نور مراحل هم پلي کړي. د دغه ادعا د اثبات لپاره په څو مشهود او ملموس طبیعي شیانو استشهاد شوی:

۱- په شفق چي د ورځي پای او د شپې پیل اعلانوي. ۲- په شپه چي هر څه له سترګو پټوي. ۳- په سپوږمۍ چي له مختلفو پړاوونو تېره او بشپړه شي.

تاسو پدې نړۍ کي د مسلسل بدلون شاهد یاست، ګورئ چي ورځ پای ته ورسېږي، د آسمان لمنه سره شي، شفق راڅرګند شي، شپه راورسېږي، خپل تور وزر په هرڅه وغوړوي، څو ساعته وروسته ختمه شي او خپل ځای ورځ ته پرېږدي، آیا دا صحیح ده چي د هري شپې ورځي مرګ د هغه دائمي پای وګڼو او ووایو: بله شپه او ورځ به رانشي؟ سپوږمۍ ګورو چي د میاشتي په پیل کي رابره شي، وړه وي، په تدریج سره ستره شي، مکمل شي خو بیا په تدریج سره وړه شي، داسي چي د میاشتي په پای کي له سترګو پټه شي. آیا دا سمه ده چي د سپوږمۍ له مؤقتی پټېدو دا ګمان وکړو چي بیا به طلوع نه کوي او راڅرګنده به نشي؟

د شپې ورځي تګ راتګ، د سپوږمۍ طلوع او غروب او سترېدل وړېدل، پټېدل او څرګندېدل ئې دا ښيي چي دا نړۍ د مسلسل او مستمر تحول او بدلون صحنه ده، هر څه له یوه حالت بل حالت ته درومي، په هيڅ مقطع او هيڅ نقطه کي توقف او سکون نشي موندي، د بیا ژوندون منکرین هسي او بې ځایه، مرګ ته د سکون او توقف او د بدلون د پای په سترګه ګورئ، دا انګېرنه له هغه څه سره ټکر او تصادم کوي چي د نړۍ له مشاهدي ئې ترلاسه کوو. د دې غلطي او بې

بنسټي انګېرني د اثبات لپاره هيڅ دليل، د دې ټولي پراخي نړۍ له هيڅ ګوټ نشو وړاندي کولی.

المدثر

د سپوږمۍ رابره کېدل، د شپې بېرته ګرځېدل او د سباوون راختل د دې نښه ده چې د دې دنیا پای به د بلې دنیا پیل وي.

د المدثر د مبارکې سورې په قَسَمونو کې د پورتنې مطلب په اړه داسې ویل شوي:

كَلَّا وَٱلْقَمَرِ *

داسې نده، قَسَم په سپوږمۍ

وَٱلَّيْلِ إِذْ أَدْبَرَ *

او په شپې چې ترشا شي

وَٱلصُّبْحِ إِذَآ أَسْفَرَ *

او په سباوون چې روڼ شي

د قَسَمونو ځواب دا دی:

إِنَّهَا لَإِحْدَى ٱلْكُبَرِ * الشفق: ۳۲- ۳۵

بې شکه چې دا یوه له سترو "پېښو" څخه ده

تر دې د مخه چې د قَسَمونو او ځواب په اړه ئې څه ووایو باید دا واضح شي چې په ځواب کې کومې پېښې ته اشاره شوې او د "ها" ضمیر څه ته راجع دی؟ او

دا د کومو سترو ځیزونو څخه دی؟

که قَسَمونو او له قَسَمونو مخکې آیتونو ته لږ ځیر شو نو د دواړو پوښتنو ځوابونه په آساني سره موندلی شو؛ په قَسَمونو کې دریو سترو ځیزونو ته اشاره شوې: سپوږمۍ، د شپې بېرته ګرځېدو او د سباوون راختو ته، له اتم آیت د قیامت په اړه بحث پیل شوی، خو مخکې لدې چې بحث پای ته ورسېږي د هغه چا په اړه خبره شوې چې مال، ثروت او قدرت مغرور کړی او له پیغمبر علیه السلام او د ده له دعوت سره ئې دښمني ته اړ کړی، دروغجنو تبلیغاتو ته ئې ملا تړلې او د مخالفت او مقابلې د بېلو بېلو مؤثرو لارو په لټه کې دئ، دا بحث له یولسم آیت پیل شوی او تر ۳۱ آیت پوري ئې دوام کړی او بیا له ۳۲ آیت وروسته د قیامت په اړه نانمام بحث بېرته پیل شوی او د پورتنیو قَسَمونو په ترڅ کې د قیامت د اثبات دلائل وړاندي شوی. د ځواب په ترڅ کې د قیامت ورځ د دغو سترو سترو پېښو په څېر یوه بله ستره پېښه ګڼل شوې، د سپوږمۍ د رابره کېدو په څېر او د شپې بېرته ګرځېدو او د سباوون د راختو په څېر. پدې قَسَمونو سره قرآن خپل مخاطب ته وايي: ته ولې د قیامت له ورځي انکار کوي او راتګ ئې محال ګڼې؟ مګر ستا د اقناع لپاره د سپوږمۍ رابره کېدل، له مختلفو پړاوونو تېرېدل، له سترګو پټېدل او بیا راځرګندېدل کافي نه دي؟ مګر همدا تا ته نه وايي چې له یوه حال بل ته اوښتل یو عام الهي سنت دی، د یوه حالت پای د بل حالت پیل دی، مګر ته نه ګورئ چې د شپې پای د ورځي پیل وي، همدا راز چې شپه پای مومي دا نړۍ به پای مومي، خو د دې نړۍ پای د بلي نړۍ پیل دی، ته هسي بې موجبه او بې دلیله دا نړۍ ثابته او تغییر نه منونکي ګڼې او ګمان کوي چې دا حالت به د تل لپاره دوام کوي!! او ستا دا ګمان هم غلط دئ چې که دا عالم ختم شو نو پدې سره هر څه پای

مومي، نه بيا ژوندون شته او نه بله دنيا!! ستا دا باور داسي دئ لکه چي څوك ووايي: د سپوږمۍ او لمر غروب د دوی د عمر پای دی، لدې شپې وروسته به بله ورځ نه وي او لدې ورځي وروسته به بله شپه نه وي، خو گورئ چي تياره شپه څپل ځای رڼو سباوون ته پرېږدي او سپوږمۍ له پټېدو وروسته بيا رابره شي. د الشفق په سوره کي هم دې ته ورته، شفق، د شپې راتگ او د سپوږمۍ بشپړه کېدل د قيامت د راتلو او بياژوندون لپاره د دليل په څېر وړاندي شوی.

ځينو مفسرينو په "انها لاحدی الکبر" کي د "ها" ضمير، "سقر" ته راجع کړی او ځينو نورو "جنود" ته، خو دا نه يوازي ضعيف توجيهات دي بلکه د قَسَمونو او ځواب ترمنځ ژور او عميق ارتباط يکي له پامه غورځول شوي، د دوی توجيه داسي ده لکه چي څوك ووايي: په سپوږمۍ لوړه کوم چي دوزخ شته، د شپې په بېرته گرځېدو او د سباوون په بياراختو لوړه کوم چي د الله لښکري بې شمېره دي!! داسي توجيه نه د قرآن کافر مخاطب ته قناعت ورکولی شي او نه ورته د فهم وړ ده. عجيبه دا ده چي څنگه دغو محترمو مفسرينو د الشفق په سوره کي د همدې قَسَمونو واضح او څرگند تفسير له پامه غورځولی، هلته همدا قَسَمونه د قيامت او بياژوندون لپاره د دليلونو په حيث وړاندي شوی او ويل شوي چي د شپې ورځي تگ راتگ، د سپوږمۍ طلوع او غروب او سترېدل وړېدل، پټېدل او څرگندېدل ئې دا ښيي چي دا نړۍ د مسلسل او مستمر تحول او بدلون صحنه ده، هر څه له يوه حالت نه بل حالت ته درومي، په هيڅ مقطع او هيڅ نقطه کي توقف او سکون نشي موندي، د بيا ژوندون منکرين هسي او بې ځايه، مرگ ته د سکون او توقف او د بدلون د پای په سترگه گورئ، دا انگېرنه له هغه څه سره ټکر او تصادم کوي چي د نړۍ له مشاهدي ئې ترلاسه کوو. د دې غلطي او بې بنسټي انگېرني د اثبات

لپاره هیڅ دلیل، د دې ټولي پراخي نړۍ له هیڅ ګوټ نشو وړاندي کولی.

البروج

ظالمان بې الهي انتقامه نه پاتې کېږي.

د البروج د مبارکي سورې قَسَمونه دا دي:

وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلۡبُرُوجِ *

قَسَم دئ د برجونو په خاوند آسمان.

وَٱلۡيَوۡمِ ٱلۡمَوۡعُودِ *

قَسَم دئ په هغي ټاکلې ورځ.

وَشَاهِدٖ وَمَشۡهُودٖ * البروج: ١- ٣

قَسَم په هر شاهدً او هر مشهود.

د دغو قَسَمونو ځوب دا دی:

قُتِلَ أَصۡحَٰبُ ٱلۡأُخۡدُودِ * ٱلنَّارِ ذَاتِ ٱلۡوَقُودِ * إِذۡ هُمۡ عَلَيۡهَا قُعُودٞ * وَهُمۡ عَلَىٰ مَا يَفۡعَلُونَ بِٱلۡمُؤۡمِنِينَ شُهُودٞ * وَمَا نَقَمُواْ مِنۡهُمۡ إِلَّآ أَن يُؤۡمِنُواْ بِٱللَّهِ ٱلۡعَزِيزِ ٱلۡحَمِيدِ *

البروج: ٤- ٨

هلاك شول خاوندان د خندقونو. (خندقونه د سره) اور او د ډېر سوند. چې ئی دوی پر غاړه ناست وو. او شاهد د هغه څه چې له مؤمنانو سره ئی کړل!!

لکه چې گورئ په دریو لومړنیو آیتونو کې په څلورو شیانو قسم یاد شوی: " د برجونو په خاوند آسمان "، " هغې موعود او ټاکلې ورځ"، "هر شاهد" او "هر

مشهود". د قَسَمونو ځواب په څلورم آيت کي پدې صيغه مومو: " هلاك شول خاوندان د خندقونو" بايد وګورو چي د دغو قَسَمونو معنی څه او څنګه دا ثابتوي چي د خندقونو خاوندان هلاك شول؟!

لاندي ټکيو ته پام وکړئ:

- "بروج" له "برج" نه اخيستل شوی چي معنی ئې ځرګندېدل او ښکاره کېدل دي، په قرآن کي په دغه معنا څو ځايه راغلې، لکه:

... وَلَا تَبَرَّجۡنَ تَبَرُّجَ ٱلۡجَٰهِلِيَّةِ ٱلۡأُولَىٰۖ ... الاحزاب: ۳۳

او د مخکني جاهليت د ځان ښودني په څېر ځانونه مه ځرګندوي.

تَبَارَكَ ٱلَّذِى جَعَلَ فِى ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَجَعَلَ فِيهَا سِرَٰجًا وَقَمَرًا مُّنِيرًا * فرقان: ۶۱

مبارك دئ هغه ذات چي په آسمان کي ئې بروج (ستوري) رامنځته کړل او په هغه کي ئې روڼ څراغ (لمر) او روښانه سپوږمۍ راپيدا کړه.

وَلَقَدۡ جَعَلۡنَا فِى ٱلسَّمَآءِ بُرُوجًا وَزَيَّنَّٰهَا لِلنَّٰظِرِينَ * الحجر: ۱۶

او بې شکه چي په آسمان کي مو بروج (ستوري) پيدا کړل او هغه مو ليدونکو ته ښايسته کړ.

له دغو ورستيو دوو آيتونو په ډاګه معلومېږي چي له بروج مراد ستوري دي.

د قرآن له دغو ځرګندو لارښوونو سره سره، متأسفانه ځينو مفسرينو له بروج د ستورو په ځاي، د يوناني فلسفي هغه دولس ګوني موهومي بروج اخيستي چي د دوی په فلکي اصطلاحاتو کي د لمر د مختلفو منازلو لپاره ټاکل شوي، يونانيانو، د کال په هر فصل کي د لمر دغه منازل او بروج، د خپلو مختلو خدايانو په نامه مسمی کړي او هر برج ته ئې د خپل يوه خدای نوم ورکړی وو، دا اصطلاحات له

يونان نه هغو اسلامي ملكونو ته راكوز شول چي له يونان سره همسرحده وو، ځيني علماء ترې متأثره شول او هغه ته ئې اسلامي رنګ ورکړ.

- د " الْيَوْمِ الْمَوْعُودِ " په هكله د مفسرينو دوه رأيي لرو: ځيني ئې د قيامت ورځ ګڼي او ځيني ئې د مؤاخذې او عذاب هغه ورځ چي الله تعالى په دنيا كي كافرانو او ظالمانو ته ټاكلې. په دوه دليله د مفسرينو د دوهمې ډلې رأيه ارجح او غوره ده: لومړئ دا چي په همدې مباركي سورې كي د دوو باغي او عاصي ډلو بد عاقبت ته اشاره شوې، د فرعون او ثمود ډلو ته چي له مهلت وروسته د الله تعالى له شديد بطش او مؤاخذې سره مخامخ شول. لدې معلومېږي چي له " الْيَوْمِ الْمَوْعُودِ " هغه تاريخي ورځي مراد دي چي دوه بېلګې ئې د فرعون او ثمود په قصه كي ګورو. او دوهم دليل دا چي د قيامت په ورځي استشهاد سره دا نشي ثابتېدي چي د اصحاب الاخدود پايله تباهي او هلاكت دى. دا ځكه چي د قرآن كافر مخاطب نه د قيامت په موعود ورځ باور لري او نه پدې باندي استناد سره دا ادعا مني چي د اور د كندو خاوندان به د هلاكت له پايلي سره مخامخ شي. "يوم الموعود" بايد داسي ورځ وي چي د قرآن هر مخاطب هغه د يوه مسلم او انكار نه منونكي حقيقت په حيث ومني او په هغه باندي استناد دى قانع كړي چي واقعاً د اصحاب الاخدود په هكله شوې ادعا يو حقيقت دى. كه له "يوم الموعود" هغه ورځ مراد شي چي ظالمانو ته ئې د رارسېدو خبر وركړى شوى، په تاريخ كي په وار وار تكرار شوې، هر پيغمبر خپل قوم د هغې له رارسېدو ويرولى، هيڅ مخاطب له هغې انكار نشي كولى، هر څوك چي تاريخ ته رجوع وكړي د دې ورځي څرګندي بېلګې به ئې مخي ته راشي، همغه ظالمانو ته د مهلت وروستۍ ورځ، په دنيا كي د دوى د مؤاخذې ورځ، پدې صورت كي د قَسَم او ځواب ترمنځ ئې ارتباط كاملاً جوت

کېږي.

پدې توګه د لومړئ قَسَم ارتباط له ځواب سره داسي دی: دا له بې شمېره ځلاندو ستورو ډك آسمان، پدې حقیقت شهادت ورکوي چي دا کائنات حتماً یو داسي ځواکمن مالك او قهار سلطان او واکدار لري چي دا ټول بې شمېره اجرام ئې اداره کوي، هر یو په خپل ځای او خپل خاص مسیر کي ساتي، د دوی ترمنځ د تصادم او ټکراو مخه نیسي، هر یو په منظم او مستمر طور په همغه ثابت مدار کي خوځوي چي ورته مشخص شوی. دا خور او پراخ آسمان له دغو ټولو بې شمېره خوځنده اجرامو سره او له دې محکم نظم او ضبط سره، پدې شهادت ورکوي چي دا کائنات هسي بې واکداره ملك ندئ، له مهاره وتلي او د ساتونکی او پالونکی واکمن له سلطي او سیطري فارغ دنیا نده چي په هغې کي هرڅوك هرڅه وکړي، نه پوښتنه وي نه ګروېږنه، نه له ظالم سره حساب وشي او نه د مظلوم لاس نیوی او پوښتنه، نه په نورو تېري کونکي مجازات شي او نه له خپل حق د محروم شوو چیغي واورېدی شي. د دې هستي ساتونکی او مالك خدای به حتماً د اور د کندو له خاوندانو د دې انتقام اخلي چي د ده مظلوم مؤمن بندګان ئې په الله د ایمان په جرم د اور په کندو کي اچول او هغه به حتماً د دغو مظلومو مؤمنانو پوښتنه کوي او د دوی مظلومانه استغاثه به اوري.

د همدې سورې په څو آیتونو کي الله تعالی د "ملك"، "ذوالعرش المجید"، "فعال لمایرید" او "محیط" په صفاتو ستایل شوی، داسي چي د سورې په ټولو مضامینو ئې سورې غوړولی، دا په خپله ښیي چي د برجونو په خاوند آسمان باندي د قَسَم موخه دا مطلب ثابتول دي چي دا کائنات داسي باعظمته ساتونکی او پالونکی واکمن لري چي د عرش خاوند دی، په هر څه محیط دی، چي څه وغواړي

ترسره کوي ئې. دغه مطلب د الطارق په سورې کي له مزید وضاحت سره راغلی، هلته هم د آسمان په ځلاندو ستورو استناد شوی او د دې ادعا د اثبات لپاره وړاندي شوی چي هرڅوك د الله تعالی د رعایت او حفاظت تر سیوري لاندي دی، داسي لکه د آسمان دا بې شمېره ځلانده ستوري.

د دوهم قَسَم ارتباط د قَسَمونو له ځواب سره داسي دی: "همغه پيژندل شوې موعود ورځ"، شهادت ورکوي، "هغه ورځ چي هرڅوك ترې خبر دی"، "هغه چي په تاریخ کي په وار وار تکرار شوې"، "هغه چي د ظالمانو د ظلم ټغر پکي ټولېږي او الهي عذاب پدوي نازل کېږي"، "د مهلت او فرصت وروستۍ ورځ"،" د ظالمانو د ظلم او تېري د پای ورځ" دا شهادت ورکوي چي د اصحاب الاخدود پای به هم دې ته ورته وي، آیا نه گورئ چي د مهلت د پای ته رسېدو وروسته له ظالمانو سره څه شوي او مالك الملك خدای څنگه په شدت سره مواخذه کړي، هرڅه ئې پدوي رانسکور کړي، تخت او تاج ئې، قصرونه او بنگلي ئې، داسي چي اوس د دوی وران او ویجاړ قصرونه پدې شهادت ورکوي چي د ظلم پای وخیم او عبرتناك دی، د ظالمانو د تېري لپاره حد او پای شته، خو د داسي کندي چي په یوم الموعود کي هلته رسي او پکي نسکورېږي. ټولو پیغمبرانو او زړه سواندو داعیانو خپل قومونه لدې ورځي ویرولي، لکه چي هود علیه السلام خپل قوم ته وایي:

إِنِّيٓ أَخَافُ عَلَيۡكُمۡ عَذَابَ يَوۡمٍ عَظِيمٖ * الشعراء :۱۳۵

یقیناً چي زه د لوئې ورځي له عذاب نه په تاسو ویرېږم.

د غافر د سورې په ۳۱ آیت کي د فرعون د کورنۍ د هغه مؤمن کس خبره لولو چي فرعونیانو ته په خطاب کي وایي:

مِثۡلَ دَأۡبِ قَوۡمِ نُوحٖ وَعَادٖ وَثَمُودَ وَٱلَّذِينَ مِنۢ بَعۡدِهِمۡۚ وَمَا ٱللَّهُ يُرِيدُ ظُلۡمٗا لِّلۡعِبَادِ * غافر: ۳۱

ای زما قومه! زه خو يقيناً چي د نورو ډلو د عذاب د ورځي په څېر د کومي ورځي له رارسېدو نه پر تاسو ويرېږم، د نوح د قوم، د هود او د عاد او لدوي وروسته قومونو د پايلي او عاقبت نه او الله خو په خپلو بندگانو د ظلم اراده نه لري.

- دربيم قَسَم په هر شاهد او ليدونکي شوی، هر د سترگو خاوند چي تاسو ئې پدې دنيا کي گورئ، د ده د ليدو دا استعداد پدې خبري دلالت کوي چي د ده پيدا کوونکی به حتماً داسي ذات وي چي د ليدو په صفت به متصف وي، دا نشي کېدی چي مخلوق او مصنوع دي داسي صفت ولري چي د ده خالق او صانع دي همدا صفت ونلري، هر مخلوق او مصنوع په اصل کي د خالق او صانع د صفاتو مظهر وي، پده کي د صانع صفتونه راڅرگند شوي وي، چا چي د نرۍ سترگورو ته سترگي ورکړې او په هغوی کي ئې د ليدلو استعداد ايښی، هغه حتماً "بصير: ليدونکی" دی. نو د هر شاهد او ليدونکي وجود د داسي ذات په شته والي شهادت ورکوي چي شاهد او بصير دی، دا صفت هغه د زمکي پدې شاهدانو کي ايښی، پدې هکله قرآن په بل ځای کي څومره ښه وينا لري:

أَيَحۡسَبُ أَن لَّمۡ يَرَهُۥٓ أَحَدٌ * أَلَمۡ نَجۡعَل لَّهُۥ عَيۡنَيۡنِ * وَلِسَانٗا وَشَفَتَيۡنِ * وَهَدَيۡنَٰهُ ٱلنَّجۡدَيۡنِ * البلد: ۷ ـ ۱۰

آيا گمان کوي چي ندی چا ليدلی؟ آيا ده ته مو ورنکړلې دوی سترگي ؟ او يوه ژبه او دوی شونډي؟ او ده ته مو ونښودي دوی لاري؟

څنگه گمان کوي چي نه به د ده د عملونو څارنه کېږي او نه به ئې د کړو وړو په اړه قضاوت، نه ئې اعمال د چا ترسترگو لاندي دي او نه داسي څوك شته چي مکافات يا مجازات ئې کړي؟! پداسي حال کي چي دی په خپله د يوه مخلوق

په حيث سترګي لري، د بصيرت خاوند دی، د خپل مافي الضمير د انعکاس لپاره او د خپلو مشاعرو، عواطفو او احساساتو د بيان لپاره او د خپلو قضاوتونو او پرېکړو د اصدار لپاره د ژبي او دوو شونډو په څېر وسايل په واك كي لري، د نورو د عملونو څارنه کوي، د هر ښه او بد په هکله په خپل زړه کي ملاك لري او په ضمير کي لارښود، (ښه) ور ته (معروف)، له هغه سره آشنا، د هغه په هکله ښه احساس په زړه کي او (بدي) ورته (منکر)، د هغه په اړه په خپل زړه کي د کرکي احساس کوي او له خپل طبيعت او مزاج سره ئې ناآشنا مومي، که په مخلوق کي دا صفات وي، د ده خالق به څنګه دا صفات ونلري؟! دا له شکه وتلي حقيقت دئ چي هر ليدونکي او د سترګو خاوند پدې شهادت ورکوي چي د ده پالونکی خدای تر ده زيات ليدونکي، د ده د کړو وړو شاهد او د ده د عملونو څارونکی او قاضي دی. د همدې سورې په ۹ آيت کي همدې مطلب ته اشاره شوې او ويل شوي: او الله په هر څه باندی شاهددي (وَاللَّهُ عَلَى كُلِّ شَيْءٍ شَهِيد).

- د ځلورم قَسَم ارتباط له ځواب سره داسي دی: هر مشهود، هر هغه څه چي په سترګو ليدل کېږي، د دې ادعا په حقانيت څکه شهادت ورکوي چي په ټول کائنات کي هيڅ عبث، خوشي، بې فائده او بې هدفه شی نه موندل کېږي، هري خوا ته چي سترګي ورغړو، هرڅه ته چي پام وکړو، نظم ګورو، هرڅه سم پيدا شوي، د خاص هدف لپاره پيدا شوي، په هيڅ ځای کي خلا، قصور او فطور نشو ليدی، قرآن ګواښ کوي چي هيڅوك د نړۍ په هيڅ ګوټ کي چاود او خلاء نشي په ګوته کولی:

ٱلَّذِى خَلَقَ سَبۡعَ سَمَٰوَٰتٖ طِبَاقٗاۖ مَّا تَرَىٰ فِى خَلۡقِ ٱلرَّحۡمَٰنِ مِن تَفَٰوُتٖۖ فَٱرۡجِعِ ٱلۡبَصَرَ هَلۡ تَرَىٰ مِن فُطُورٖ * ثُمَّ ٱرۡجِعِ ٱلۡبَصَرَ كَرَّتَيۡنِ يَنقَلِبۡ إِلَيۡكَ ٱلۡبَصَرُ خَاسِئٗا وَهُوَ حَسِيرٞ * الملك: ۳ ـ ٤

د رحمن په مخلوقاتو کې بېلوالی لیدی نشې، نو ورغېروه سترګی، آیا ګوری کوم یو چاود ؟ بیا هم ورغېروه سترګی په وار وار، راګرځی ستا په لور به دغه سترګی نامراده او وی به ارمانجنی.

ښه غور وکړه، خپل ټول توان ځواك وکاروه، هرې خوا ته سترګې ورغېروه، د الله په مخلوقاتو کې ژوره څېړنه وکړه، وګوره چې پدې ټول عالم کې کوم چاود، خلاء، نقص او قصور په سترګو درځې؟! پدې خور او ستر عالم کې د داسې عیب او نقص د موندلو په طمع به هر محقق او څېړونکی د خپلو سترګو له سترګیا پرته بل څه ترلاسه نکړی شي. نو انصافاً ووایې: څنګه ومنو چې په ټول عالم کې دې کمال، ښایست، نظم او هدفوالې وې، د ضوابطو التزام، نه دې چېرته خلاء وې او نه قصور او فطور، خو د انسان دا وړه دنیا، دغه چې د ټول کائنات په نسبت له هیڅ سره برابره ده، دلته دې سراسر بې نظمې وې، انسان دې خپل سر ته پرېښودې شوی وې، داسې چې نه ئې د بدو پوښتنه وشي او نه د ښو تپوس، نه مکافات شي نه مجازات، هغه دې حدود مات کړي، ضوابط او قواعد دې تر پښو لاندې کړي، له حق او حقیقت دې انکار وکړي، خو نه دې محاسبه ورسره وشي، نه دې پوښتنه ترې وشي او نه دې د کړو وړو سزا ورکړی شي!! دا بې بنسټه او واهې تصور، له هر مشهود د هر شاهد له انتباه سره منافات لري او د کائناتو د هغه حمید پالونکې رب په نسبت یوه کرکجنه افتراء ده کوم چې د عالم ذره ذره د ده په شته والې او د هر څه په سم او ښه پیدا کولو شهادت ورکوي. دا له انصاف لیرې ظالمانه قضاوت دی!! داسې غلطه انګېرنه او تصور خو پدې معنا ده چې پدې عالم کې نه نظم شته، نه ضوابط او قواعد، حال دا چې هر مشهود په رسا غږ وایې: دلته هرڅه سم دې، هرڅه ښه او ښایسته پیدا شوې، په سم تقدیر او میزان، هر څه پدې خبرې شهادت

ورکوي چې دا عالم د يوه "عزيز" او "حميد" ذات له لوري اداره کېږي! د دې عالم ساتونکی او پالونکی رب له دې عيب منزه دئ چې د ده په ملك کې دې څوك ظلم وکړي، د ده مظلوم بندګان دې په ناحقه وځوروي، هغوی دې بې وزله او ضعيف وګڼي او له حق د لاس اخيستو لپاره دې هغوی تعذيب کړي، حق او د الله د ملك ضوابط دې تر پښو لاندې کړي، له الهي سننو دې سرغړونه وکړي، خو الله دې نه له ده سره محاسبه وکړي او نه د مظلوم پوښتنه!! نه دې له ظالم انتقام واخلي او نه دې د مظلوم استغاثې ته ځواب ورکړي!! الله تعالی لدې منزه دئ چې ذات ته ئې کوم عيب او نقص راجع شي يا افعالو ته ئې کوم اعتراض. نو پدې کې شك نشته چې د اور د کندو خاوندانو ته له تباهي او هلاکت پرته بل څه انتظار نه کوي.

الطارق

دا بې شمېره ځلانده ستوري چې څوك ساتي هغه د ټولو ساتونکی دی

د الطارق د سورې په لومړئ آيت کي پدې صيغه لوړه شوې:

وَٱلسَّمَآءِ وَٱلطَّارِقِ *

لوړه په آسمان او دا د شپې ور ټکونکی.

ورپسې ويل شوي:

وَمَآ أَدۡرَىٰكَ مَا ٱلطَّارِقُ * ٱلنَّجۡمُ ٱلثَّاقِبُ *

څه شي خبردار کړی چې څه به وی دا د شپې ور ټکونکی؟ ستوری ځلېدونکی.

د قَسَمونو په ځواب کي ويل شوي:

إِن كُلُّ نَفۡسٍ لَّمَّا عَلَيۡهَا حَافِظٌ * الطارق: ۱- ۴

هيڅوك داسی نشته چې پر ده نه وی ساتونکی.

پدې آيتونو کي په "آسمان" او "الطارق" لوړه شوې او هغه د دې ادعا د اثبات لپاره د شاهدانو په حيث وړاندي شوي چې "هر نفس يو ساتونکی او حفيظ" لري. د دې لپاره چې پوه شو د قَسَمونو معنی څه ده او څنگه د دغي لوئی ادعا په حقانيت شهادت ورکوي، بايد لاندي ټکيو ته توجه وکړو:

د "الطارق" لغوی معنا په شپه کي راڅرگندېدونکی او ور ټکوونکی ده، چې اطلاق ئې په ډېرو شيانو کېدی شي، خو وروستی آيت ئې مشخص کوي او وايي:

"النجم الثاقب: ځلانده ستوري" نو لدې مقصد هر ځلانده ستورى دئ چي په شپه کي راڅرګند شي، نه کوم خاص ستورى.

که چېرته قرآن په خپله دا "الطارق" نه وى معرفي کړى او تفسير ئې مفسرانو ته پرېښي وي، معلومه نده چي لدې به څه عجيب او غريب تعبيرونه شوي وو؟! ځومره مختلف، بېلابېل او له يوه بل سره متصادم آراء او نظرات به وړاندي شوي وو، ځومره د اصلي معنى مغاير معانى او مفاهيم به ئې ورته تراشلي وو، ځومره "بطون" او "راز رموز" به ئې له رسا ذهن، رمز پېژندونکي او "بطن فهم" سليقي نه ورته راايستلي وو؟! مخصوصاً هغو کسانو چي بيمار ذهن لري، په څرګندو توکو، روښانه او واضح الفاظو او ځلانده حقايقو، قناعت نه کوي، ظاهر ورته کافي ندي، د "سر او راز" او "مخفي او بطن" رابرسيره کېدو ته انتظار کوي او اعجاز ته منتظر وي!! قرآن د دغه بيمار "ذهنيت" د ښه معرفي لپاره د ابراهيم عليه السلام په قصه کي ځومره ښه فرمايي: ابراهيم عليه السلام وويل: "ربالذى يحيى ويميت" زما رب همغه دئ چي راژوندي کوي او وژني او همغه چي لمر له مشرقه راپورته کوي، ګورئ چي د ابراهيم عليه السلام لپاره مرګ او ژوند او د شپې ورځي تګ راتګ قطعي دليل دى، له همدې نه خپل رب پېژني، د عالم د همدې ملموس او مشهودو مظاهرو نه د خپل رب په لوري هدايت کېږي او نور کسان هم په همدې شيانو استناد سره د الله تعالي په لوري رابلي، خو نمرود دا استدلال نه مني، هغه کافي نه ګڼي او وايي: (انا احيى و اميت) دا د ژوند او مرګ پرېکړه خو زه هم کولى شم!!

همدا راز قرآن فرمايي:

وَقَالُواْ لَن نُّؤْمِنَ لَكَ حَتَّىٰ تَفْجُرَ لَنَا مِنَ ٱلْأَرْضِ يَنۢبُوعًا * أَوْ تَكُونَ لَكَ جَنَّةٌ مِّن نَّخِيلٍ وَعِنَبٍ فَتُفَجِّرَ ٱلْأَنْهَٰرَ خِلَٰلَهَا تَفْجِيرًا * أَوْ تُسْقِطَ ٱلسَّمَآءَ كَمَا زَعَمْتَ عَلَيْنَا

كِسَفًا أَوْ تَأْتِىَ بِٱللَّهِ وَٱلْمَلَـٰٓئِكَةِ قَبِيلاً * أَوْ يَكُونَ لَكَ بَيْتٌ مِّن زُخْرُفٍ أَوْ تَرْقَىٰ فِى ٱلسَّمَآءِ وَلَن نُّؤْمِنَ لِرُقِيِّكَ حَتَّىٰ تُنَزِّلَ عَلَيْنَا كِتَـٰبًا نَّقْرَؤُهُۥ ۗ قُلْ سُبْحَانَ رَبِّى هَلْ كُنتُ إِلَّا بَشَرًا رَّسُولاً * الاسراء: ۹۰- ۹۳

او وئي ويل: هيڅكله به پر تا ايمان رانه وړو ترڅو لدې زمكې يوه چينه راوبهوې او د خرما او انگورو داسي باغ دي وي چي ويالې پكي وبهوې او يا د خپل گمان مطابق دا آسمان پر موږ ټوټې ټوټې راپري باسي او يا الله او ملائكي موږ ته مخامخ راولې او يا تا لره مجلل كور وي او يا آسمان ته وخيژي او په ختلو دي هم ترهغه باور نه كوو چي پر موږ يو داسي كتاب رانازل كړې چي موږ ئې لولو، ورته ووايه: پاكي ده زما رب لره، آيا زه له يوه بشر استازي پرته بل څه يم؟! او كله چي خلكو ته هدايات راغلي نو دوی له ايمان راوړلو بل څه منع نه كړل مگر دې خبري چي ويل ئې: آيا الله يو انسان د پيغمبر په حيث مبعوث كړی؟ ورته ووايه: كه په زمكه كي ملائكي وي او ډاډه پكي گرځېدي نو موږ به حتماً له آسمانه يوه فرشته د پيغمبر په حيث رالېږلي وه.

بيمار ذهنيتونه دغسي وي، خدای په "اعجازونو"، "فوق العاده پېښو" او "فوق طبيعی اسرارو " كي لټوي، دا په طبيعت كي خواره بې شمېره نښي او شواهد ورته كافي نه وي، دا د الله له لوري نه گڼي، طبيعي پېښي ئې بولي، غواړي خدای د داسي پېښو له مخي ثابت كړي چي غيرطبيعي وي، په "رازونو" او "رموزونو" سره نه په "ښكاره وو" او "څرگندو" سره!! خو د قرآن اسلوب بېل دي، قرآن د هستي هرڅه او هر حركت د الله تعالي د ذات او صفاتو نښه او مظهر گڼي، په همدغو څرگندو شيانو استناد كوي او پدې سره خپله ادعا ثابتوي، په همدې څرگندو په طبيعت كي خورو ورو شيانو لوړه كوي او د خپلي مدعا لپاره ئې

د شاهد په حیث وړاندي کوي. د الطارق په سوره کي ګورئ چي د آسمان ترڅنګ په "الطارق: د شپې لخوا راڅرګندېدونکي، هغه ستورو لوړه کوي چي په شپه کي د آسمان په غېږ کي راڅرګند شي، د آسمان په څېر څرګند، مشهود او ښکاره. دغه توضیح او شرح باید د قرآن د نورو قَسَمونو لپاره د یوه لارښود اصل او اسلوب په حیث ونیسي، چیرته چي د "مُقسِم به" په پیژندلو کي له ابهام او اشکال سره مخامخ شوي، نو د دغه اصل په رڼا کي ابهام او اشکال رفع کولی شي. لکه چي "الطارق" یو جلی، مشهود او څرګند شی دئ: ځلانده ستوری، همدا راز په نورو مواردو کي هم "مُقسِم به" د "الطارق" په څېر مشهود او قابل درك شی وګڼئ او هغې رأيي ته هیڅ اعتناء مه کوئ چي لدې غیبي او له سترګو پټ شیان مرادوي. دا د قرآن له اسلوب سره مخالف رأيه په دیوار ووهئ.

باید دا واضح کړو چي آسمان او په هغه کي ځلانده ستوري څنګه دا ثابتوي چي هر نفس د یوه ذات تر مراقبت او حفاظت لاندي دي؟

پدې پوهېږو چي د دې ستر عالم بې انتها عظمت د شپې لخوا راڅرګند شي، د ورځي لخوا ټول سماوي اجرام له سترګو پټ وي، د لمر له لوېدو او د شپې له رارسېدو سره سم، ستوري یو په بل پسې راښکاره شي، په خپلو پلوشو سره زموږ سترګي هڅوي، زموږ د سترګو په وړاندي ودرېږي، موږ د کائنات د عظمت او پراخوالي ټماشا ته رابلي او دا پوښتنه زموږ په ذهن کي راولاړوي چي پدې خور وور پراخ بې انتهاء عالم کي دا بې شمېره آسماني اجرام څوك اداره کوي؟ څوك ئې ساتي؟ دا کوم ځواك دئ چي هر یو په خپل خپل مسیر کي خوځوي او د دوی ترمنځ له ټکر او تصادم مانع کېږي؟ بې شکه چي دا آسمان او د هغه په غېږ کي دا بې شمېره ځلانده ستوري پدې شهادت ورکوي چي دا عالم یو ځواکمن او مقتدر

ساتونکی او پالونکی لري چي هر جزء ئې په خپل خاص ځای کي ساتي، له تشتت او بد نظمي ئې او په خپلو کي د دوی د تصادم مخنيوي کوي.

گورئ چي قرآن د هغه چا د اقناع لپاره څه وايي چي گمان کوي دا عالم په خپله پيدا شوی او هرڅه ئې طبيعت ته سپارل شوي، نه کوم مراقب لري او نه ساتونکی او محافظ، حوادث په تصادفي طور او په خپله رامنځته کېږي، نه واکمنه اداره شته او نه خاص ضوابط او سنن، قرآن هغه ته بلنه ورکوي چي د آسمان په لوري سترگي واړوه، د هغه وسعت او عظمت ته ځير شه، هغو بې شمېرو ستورو ته پام وکړه چي د دې بې انتهاء فضاء په غېږ کي ئې حفاظت او ساتنه کېږي، په همدې استدلال کوي او انسان ته وايي: هغه ذات چي دا هستی اداره کوي او د هر جزء او ذري ساتنه ئې په واك کي لري، همدا ذات ستا مراقب او ساتونکی هم دي.

د دې سورې په۱۱او ۱۲ آيتونو کي دوه نور قَسَمونه راغلي:

وَٱلسَّمَآءِ ذَاتِ ٱلرَّجۡعِ *

لوړه په آسمان دا پر له پسی راگرځوونکی.

وَٱلۡأَرۡضِ ذَاتِ ٱلصَّدۡعِ *

لوړه پدی زمکی چاودېدونکی.

د قَسَمونو ځواب دا دی:

إِنَّهُۥ لَقَوۡلٞ فَصۡلٞ * وَمَا هُوَ بِٱلۡهَزۡلِ* الطارق: ۱۱- ۱۴

بې شکه چي دا پرېکنده وينا ده. او نده هغه خوشې بيهوده.

د قَسَمونو او ځواب شرحه دا ده:

- په لومړي قسم کي آسمان ته " ذَاتِ الرَّجْعِ: پر له پسی راگرځوونکی" ويل

شوي، د کلام له فحوی او د قرآن د نورو آیتونو په رڼا کي پدې پوهېږو چي دلته په " ذَاتِ الرَّجْعِ" سره باران ته اشاره شوې، دا باران دئ چي د اوبو د بخاراتو په بڼه کي له زمکي د آسمان په لوري وخوځېږي او آسمان ئې بېرته د زمکي په لوري راوګرځوي.

- په دوهم قَسَم کي زمکي ته " ذَاتِ الصَّدْعِ: چاودېدونکي" ویل شوي چي مراد ئې د نباتاتو په رازرغونېدو سره د هغې چاودل دي.
- د قَسَم په ځواب کي دا خبره نده واضح شوې چي لدې پرېکنده وینا کومه وینا مراد ده؟ خو که لږ غور وکړو نو ګورو چي له قَسَمونو مخکي په اتم آیت کي ویل شوي: إِنَّهُ عَلَى رَجْعِهِ لَقَادِرٌ * : بې شکه چي هغه ئې په بیا راګرځولو توانا دي. د دغي ادعا د اثبات لپاره دا قَسَمونه راغلي او ورپسې ویل شوي چي دا پرېکنده وینا ده او هسي بیهوده خبره نده.
- له آسمانه د اوبو په راورېدو سره د زمکي له زړه د نباتاتو رازرغونېدل ښیي چي الله تعالی د مړو په بیاژوندي کولو قادر دي، تاسو تل دا بیاراژوندي کېدل په خپلو سترګو ګورئ، نو څنګه د بیاژوندون خبره یوه بابیزه او خوشي خبره ګڼې؟!!مګر له آسمانه د اوبو راورېدل او پدې سره د مړي زمکي ژوندي کېدل او د رنګ رنګ نباتاتو رازرغونېدل د دې ادعا څرګند او قطعي ثبوت ندي؟!

له مجدد ژوندون خو هغه چا باید انکار کولی چي په خپل ټول ژوند کي ئې د دې کومه بېلګه نه وي لیدلې، ته خو هره شېبه ګورئ چي د اوبو یوه "قطره" په نطفي او انسان بدله شي، له مړې او ژوول شوې دانې او مېوې نه د انسان په بدن کي ژوندي نطفه جوړه شي، مړه زمکه په یوه باران سره وخوځېږي او ګڼ شمېر ژوندي توکي راشنه کړي. نو ته څنګه بیاژوندون محال ګڼې؟!!

الفجر

د هري شپې په پای کي سباوون دا خبره کوي چي ستا رب ظالمانو ته په کمين کي دئ.

د الفجر د مبارکي سورې قَسَمونه دا دي:

وَٱلۡفَجۡرِ * وَلَيَالٍ عَشۡرٍ * وَٱلشَّفۡعِ وَٱلۡوَتۡرِ * وَٱلَّيۡلِ إِذَا يَسۡرِ * الفجر: ۱- ۴

قَسَم په سباوون. قَسَم په هرو لسو شپو. قَسَم په هغه جفت او طاق. او په شپې چي شي روانه.

له قَسَمونو وروسته دا خبره شوې:

هَلۡ فِى ذَٰلِكَ قَسَمٌ لِّذِى حِجۡرٍ * الفجر: ۵

آيا پوهيااليو ته به پدی کي قَسَم وی ؟

بيا د عاد، ثمود او فرعون تباهي او هلاکت ته پدې ډول اشاره کوي:

أَلَمۡ تَرَ كَيۡفَ فَعَلَ رَبُّكَ بِعَادٍ * إِرَمَ ذَاتِ ٱلۡعِمَادِ * ٱلَّتِى لَمۡ يُخۡلَقۡ مِثۡلُهَا فِى ٱلۡبِلَٰدِ * وَثَمُودَ ٱلَّذِينَ جَابُواْ ٱلصَّخۡرَ بِٱلۡوَادِ * وَفِرۡعَوۡنَ ذِى ٱلۡأَوۡتَادِ * ٱلَّذِينَ طَغَوۡاْ فِى ٱلۡبِلَٰدِ * فَأَكۡثَرُواْ فِيهَا ٱلۡفَسَادَ * فَصَبَّ عَلَيۡهِمۡ رَبُّكَ سَوۡطَ عَذَابٍ * الفجر: ۶- ۱۳

ودی نه ليدو چي څرنگه ئی وکړلو له عاد سره ستا رب ؟ د ارم "عاد"، آ خاوند د جگو ستنو. آ چي نه وو پيدا شوی په ښارونو کي په څېر ئی. او ثمود سره چي تېږی ئی درو کي وتراشلی. او فرعون سره خاوند د آ ميخونو. هغه خلك چي ښارونو کي

ئ وکړه سرکشي. فسادونه ئ ډېر کړی په هغو کي. نو رب دي پری راپرېښوده متروکه د عذاب.

او ورپسې د قَسَمونو ځواب پدې صيغه راغلی:

إِنَّ رَبَّكَ لَبِٱلۡمِرۡصَادِ * الفجر: ۱۴

بې شکه چي ستا رب دئ په کمين کي.

پدې مبارکو آيتونو کي په څلورو شيانو د لوړي شاهد يو، راشئ وګورو چي په څه څه لوړه شوې او د قَسَمونو ځواب څه دي؟ او د قَسَمونو او ځواب ترمنځ ئې ارتباط څنګه دي؟ او د کومي ادعا د اثبات لپاره پدې شيانو لوړه شوې؟

که لږ دقت وکړو نو متوجه کېږو چي له قَسَمونو وروسته په اتو آيتونو کي د دريو باغي او عاصي ډلو: عاد، ثمود او د فرعون د قوم شوم او کرغېړن عاقبت ته اشاره شوې، دا هره ډله په خپل خپل وخت کي پياوړي، ځواکمنه او په وسايلو سنبال ډله وه، چي د فساد، ظلم او طغيان په وجه مؤاخذه شول او په الهي دردناك عذاب اخته. په ١٤ آيت کي د يوې ډېري مهمي ادعاء شاهد يو، چي په ټول قاطعيت او تأکيد سره مطرح شوې، دا چي "ستا رب حتماً په کمين کي دي". دغه ادعا د مخکنيو قَسَمونو ځواب دي، د هغې د اثبات لپاره په دغو قَسَمونو او پورتنيو تاريخی مثالونو استناد شوی. د دې لپاره چي پوه شو دا قَسَمونه څنګه دا ادعا اثباتوي چي ستا رب د شر او فساد ځواکونو ته په کمين کي دي، بايد لاندي خبرو ته توجه وکړو:

- د قَسَمونو په سر کي "الفجر: سباوون" ذکر او ورپسې "ليال عشر: لسګوني شپې" او په پای کي ئې د "الليل اذا يسر: او په شپې چي شي روانه" دا ښيي چي په منځنيو قَسَمونو کي هم بايد د شپې په اړه خبره شوې وي او له "الشفع و الوتر" نه

هم باید جفت او طاق شپه مراد وي نه بل څه، د بیان له فحوی په ټول صراحت سره معلومېږي چې له سباوون هر سباوون، له لسګونو شپو د هرې میاشتې لسګوني شپې او له جفت او طاق هره جفت او طاق شپه مراد ده. د الهي بلیغ کلام دقیق نظم او یووالي همدا ایجابوي، په بل څه د هغوی اطلاق، بې بنسټه او بې ځایه تعبیر دئ چې هیڅ دلیل ورته نشو وړاندې کولی.

- د دغو آیتونو الفاظ عام دي، دا سمه نده چې تر خاص سباوون او خاصو شپو ئې محدود کړو، د آیتونو په الفاظو کې هیڅ داسې نښه نه ګورو چې اختصاص ترې ثابت شي.
- د الهي کلام بلاغت دا تقاضا کوي چې د نومړو قَسَمونو او ورپسې تاریخي مثالونو او د قَسَمونو د ځواب ترمنځ باید ژور او دقیق ارتباط وي.
- ته چې هر سحر، د "شپې" د ختمېدو او د سباوون د راختو شاهد یې، هره جفت او طاق شپه ګورئ چې پای لري، سره لدې چې په هغوی کې د تیارې او روښنائي له اړخه او د اوږدوالي لنډوالي له پلوه او په هغوی کې د سپوږمۍ د شکل او هیئت له لحاظه تفاوت وي، خو هره یوه پای مومي او خپل ځای ورځې، رڼا او روښنائي ته پرېږدي. د هرې میاشتې لسیزې ګورئ چې په لومړۍ کې سپوږمۍ وړه وي او ورو ورو ستره شي، د شپو لومړۍ برخې ئې سوکه سوکه تر مخکې زیاته روښانه وي، په منځنۍ لسیزې کې د شپو ډېره برخه روښانه او د سپوږمۍ زیاته برخه څرګنده وي او په ورستۍ لسیزې کې سپوږمۍ وړه وي او رڼا ئې ضعیفه، د شپو لومړۍ برخه تیاره او وروستۍ ئې نسبتاً روښانه. تر هغه چې د وروستۍ لسیزې په وروستۍ شپه کې سپوږمۍ له سترګو پټه شي، میاشت پای ته ورسي او خپل ځای بلې میاشتې ته پرېږدي. همداراز چې هر سباوون د شپې تیاره

زړه په روڼ فجر سره څېري شي، د سباوون ځلانده توره د شپې په تور سر راپرېوځي، د شپې توره پرده څېري او فجر طلوع کوي، باید مطمئن وي چې د جهل، ظلم او فساد توره شپه به همداسي ختمېږي.

ډېره عجیبه ده چې ځینو مفسرینو "رحمهم الله"، له "فجر" او "لیال عشر" خاص اوقات او له جفت او طاق نه له شپو نه پرته نور څه مراد کړي!! د دغو کمزورو آراوو په هکله باید ووایو:

- عام الفاظ ئې خاص کړي.
- د قَسَمونو او ځواب ترمنځ ارتباط ئې له پامه غورځولی.
- داسي ئې انګارلي چې دا قَسَمونه د "مُقسِم به" په عظمت د اعتراف په څېر ذکر شوي نه د استشهاد او استناد لپاره، حال دا چې خبره برعکس ده، الله لدې ډېر لوړ دئ چې د کوم څه د عظمت لپاره په هغه لوړه وکړي، دا کار له انسان سره ښائي نه له رب العالمین سره، د قرآن قَسَمونه د استشهاد لپاره او د مدعا د اثبات په منظور راغلي.

که "فجر"، "لیال عشر" او "الشفع و الوتر" خاص اوقات ونیسو، نو په هغوی باندي لوړه دا مدعا څنګه ثابتوي چې ستا رب ظالمانو ته په کمین کي دي؟!! او دا به د فرعون، عاد او ثمود د قومونو له تباهي سره څه تړاو لري؟!! پداسي کمزوري توجیه سره خو د الله له بلیغ کلام بې ربطه جملات جوړېږي، یووالي او دقیق نظم ئې له منځه ځي.

دا آیت "هل فی ذلك قَسَم لذی حجر" په ډېر وضاحت سره ښیي چې په مخکنیو آیتونو کي راغلي قَسَمونه "دلائل" او "شواهد" دي، نه مجرد قَسَمونه. "عقل" ئې مخاطب کړی او وایي چې "د عقل خاوندان" ئې په حقیقت پوهېدی

شي، "ذی حجر" د دغو قَسَمونو د مدعا حقیقت درك كولی شي. د دې قَسَمونو اساسي "مدعا" دا مطلب ثابتول دئ چي "خدای ظالمانو ته په كمین كي دي"، د دغي مدعا د اثبات لپاره لومړي د هري شپې په پای كي د سباوون په راختو استناد شوی او ویل شوي چي هره شپه، څه جفت څه طاق، څه د میاشتي د یوې لسیزي څه د بلي لسیزي، بالآخره د فجر په راختو پای ته رسي، همداراز به د ظلم شپه ختمېږي او ټغر به ئې ټولېږي، د هغو لپاره چي "د عقل خاوندان" وي همدا دلیل كافي دي، بیا پدې پسې متصل، د پورتني حقیقت او الهي سنت څو تاریخي بېلګې رااخلي او د مخاطب مخي ته ئې ږدي او همدغه ادعا د تاریخ په پاڼو د استناد له لاري ثابتوي. دا دئ تاریخ شاهد دي، د عاد، ثمود او فرعون پایله څه وه؟ متمدن، ځواكمن، مسلح، د زر او زور خاوند، خو ظالم، مفسد، عاصي او طاغي!! یو ئې " ذات العماد: د لوړو لوړو جګو او جګو جګو بنګلو خاوند" بنګلي ئې د ضرورت لپاره نه، بلكي عبث، خوشي او د خپل قدرت او زور ځواك د ښودو لپاره، بل ئې ثمود چي تېږي به ئې تراشلي او په غرونو كي ئې ځانته مجلل كورونه جوړول، دریېم ئې فرعون چي د خپلو مخالفینو په لاس پښو كي ئې میخونه ټكوهل، نه یوازي د عادي مخالفینو، حتی د خپلي مېرمني په لاس پښو كي هم!! پدوي ټولو د الهي عذاب متروكه راپرېوته، د دنیا له صفحي حذف شول، د دوی د هلاكت دوه اسباب وو: الف- طغیان او سرغړاوي ئې وكړ او زر زور مغرور كړل. ب: په زمكه كي د ډېر فساد باعث شول.

نو كه د طغیان او فساد په وجه په مخكنیو ظالمانو الهي عذاب نازل شوی، نو اي ظالمانو! پدې پوه شي چي ستاسو پایله هم دې ته ورته ده. پدې پوه شي چي الله هر ظالم ته په كمین كي دي، مهلت وركوي خو غافل كېږي نه، لكه یو شكاري

چي د خپل شکار لپاره کمین نیسي، شکار ته موقع ورکوي چې بې باك او بې اعتناء د کمین په لوري وخوځي، په خاص وخت او ځای کي ئې کار کوي، همداراز اللّٰه تعالي ظالمانو ته مهلت ورکوي، تر خاص وخت پوري ورته انتظار کوي، ظالم له خپل عاقبت نه بې خبره، په الهي مهلت او فرصت غولېدلی، په ظلم، فساد او طغیان کي مخکي درومي، ناڅاپه له الهي کمین سره مخامخ کېږي او د عذاب متروکه په سر خوري.

البلد

له ستونزو او کړاوونو سره مخامخ کېدل د الله له رعایت د محرومیت نښه نده، برعکس دا یو ثابت او عام الهي سنت دي.

د البلد د مبارکي سورې په لومړي آیت کي قَسَم پدې صیغه راغلی:

لَآ أُقۡسِمُ بِهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ * وَأَنتَ حِلُّۢ بِهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ * وَوَالِدٖ وَمَا وَلَدَ * البلد: ۱- ۳

نه، قَسَم می پدی ښار. او ته حلال ګڼی کېږی پدی ښار کي. او قَسَم می په هر پلار او په هر ځوی.

دلته څو خبرو ته پام وکړئ:

- ځیني ګمان کوي چي د قَسَم مخکي "لا" اضافي ده او ځیني نور وایي چي دا د قَسَم د نفي لپاره ده، پدې معنی چي لوړه نه کوم، دا دواړه توجیهات کمزوري دي، په قرآن کي نه اضافي څه شته او نه کم او دا دوهمه توجیه خو تر دې هم ډېره کمزوري او خرابه چي د غیر ضروري خبري له کولو سره ئې مترادف کوي، که معنی ئې دا وي چي پدې ښار لوړه نه کوم نو د دې خبري د کولو ګټه څه شوه؟!! غوره او دقیقه توجیه دا ده چي پدې "لا" سره د مخاطب وینا او دعوی رد شوې او د ده د ذهنیت له ردولو نه ورسته، مختصر مکث دئ او بیا ویل شوي چي پدې ښار مې قَسَم، یعني داسي نده چي تاسو ئې ګمان کوي، زما دي پدې ښار او په هر پلار زوي قَسَم وي چي انسان په کړاو او ستونزو کي پیدا شوی. د قرآن په ډېرو

ځایونو کي کلام په "لا" او "فلا" پیل شوی، په انساني محاوره کي هم د دې شاهد یو چي معمولاً انسان د خپل مخاطب خبره په لا او نه سره ردوي او ورپسې خپله خبره کوي.

- د دې خبري "پدې ښار کي ته حلال يې" معنی دا ده چي: د مکې پدې ښار کي چي د "بيت الحرام" محدوده ده، جنگ پکي حرام دي، پدې کي خلك د خپل پلار له قاتل هم د غچ اخیستو هڅه نه کوي، د بوټو او ونو له شکولو ئې ډډه کوي، د ځناورو او حشراتو له وژلو هم ځان ساتي، ښکار پکي حرام گڼي، د هرڅه حرمت پکي ساتل کېږي، خو اي پیغمبره!! دلته ستا هتك حرمت، له تا سره دښمني او مخالفت، ستا د یارانو تعذیب او وژنه، نه یوازي جائز گڼل کېږي بلکي د ثواب کار ئې شمېري!! ټول د "حرمت" په "حريم" کي دي، خو ته له حرمت محروم او حلال!! که د سورې په متن کي او د قَسَمونو او ځواب ترمنځ ارتباط ته لږ ځیر شو نو پدې خبري پوهېدل آسانه شي چي له " أَنتَ حِلٌّۢ بِهَٰذَا ٱلۡبَلَدِ " نه مراد همدا مطلب دئ نه بل څه.
- په دريیم آیت کي "والد و ما ولد" د نکیره په صیغه راغلي او معنی ئې هر پلار او زوي دي، نه خاص پلار او زوي.

له قَسَمونو وروسته ویل شوي:

لَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ فِى كَبَدٍ * البلد: ۴

بې شکه چي انسان مو پیدا کړی په سختی کي.

دا د مخکنیو قَسَمونو ځواب دي، باید وگورو چي دا قَسَمونه څه مطلب افاده کوي او څنگه د دې ادعا په حقانیت شهادت ورکوي چي "اللّٰه تعالی انسان په محنت او مشقت کي پیدا کړی" او په "هذا البلد" او "والد و ماولد" باندي د لوړي

او ځواب ترمنځ ئې څه رابطه ده؟ پدې خبرو د پوهېدو لپاره لاندو نقاطو ته توجه وکړئ:

هغو خلکو چې د پیغمبر علیه السلام او د ده له دعوت سره مخالفت ته ئې ملاتړلي وه، خپل ټول وسایل او امکانات ئې د دې الهي نهضت د مقابلې لپاره کارول او د پیغمبر علیه السلام یاران ئې د مکې په مبارکي وادي، دا د الله د کور حرم کي، ترشدید تعذیب لاندي نیولي وو، ویل به ئي: پدې خبري څنګه باور وکړو چي محمد صلی الله علیه و سلم د خدای پیغمبر دي، د ټولو ملائکو مطاع جبرئیل د الله له لوري ده ته د الهي وحي قاصد دي، دا ادعا کوي چي لار ئې حقه او الله ئې مل دئ!! پداسي حال کي چي دی او یاران ئې له دغو سختو کړاوونو او ستونزو سره مخامخ دي، په هرګام مصیبتونه او ابتلاءات ورته منتظر، تعذیب کېږي، له ملك نه شړل کېږي او وژل کېږي!! دا ولې د ده خدای د ده مرسته نه کوي؟ ولې ملائکي د ده مرستي ته نه راځي؟ ولې د ده مخالفین د الله په عذاب نه اخته کېږي؟ الله جل شأنه پدغي مبارکي سورې کي دوی ته دا ځواب ورکوي: له کړاوونو او ستونزو سره مخامخ کېدل یو ثابت الهي سنت دي، خدای جل شأنه انسان داسي پیدا کړی چي خامخا به د راز راز محنتونو او مشقتونو له کړلېچونو تېرېږي، لوړي ژوري به ګورئ، کړاوونه به ګالي، له مصیبتونو سره د چا د مخامخ کېدو معنی دا نده چي هغه د الله له تائید محروم او لاره ئې ناسمه ده!! تاسو سخته اشتباه کړې چي دا انګېرنه مو د خپلو قضاوتونو لپاره ملاك او معیار ګرځولی، مګر د دې ښار د د جوړېدو له قصې خبر نه یاست چي څنګه ستاسو جد ابراهیم علیه السلام د خدای خلیل، خپله ناتوانه مېرمن، هاجر او خپل وړوکي ماشوم زوي، اسمعیل علیه السلام پدغي سوزنده وادي کي هغه وخت یوازي پرېښودل چي نه پکي د څښاك اوبه وي،

نه ونه او بوټي، نه سیوري، نه حیوان او انسان، ویرونکي وچه دره او سپیره ډاګ، دواړه ئې د الله په حکم دلته یوازي پرېښودل، څومره ستره ابتلاء، هم پلار ته او هم مور او زوي ته!! څومره سختي ورځي پرې راغلې؟ که ابراهیم علیه السلام دا د کعبي معمار او زوي ئې اسمعیل ذبیح الله، هغه دوه ستر شخصیتونه چي تاسو اي قریشو! ځان ورته منسوبوي او پدې انتساب فخر کوي، که دوی لداسي ابتلاءاتو سره مخامخ شوي او تاسو دا نه وایاست چي ولې ستاسو جد لداسي سختو ورځو سره مخامخ شوي نو د محمد علیه السلام په اړه ولې دا خبره کوي؟ د پیغمبرانو د ابتلاءاتو قصې خو دا حقیقت ثابتوي چي دا یو ثابت الهي سنت دي.

- د هر انسان د ژوند بهیر ته پام وکړئ، که پلار وي او که زوي، د هرچا ژوند له لوړو ژورو ډك، کمزوي، ضعیف او محتاج دنیا ته راشي، بل ته په هرڅه کي اړ، لاس پښي وهي، له یوه نه بل اړخ ته نشي اوښتي، بل څوك باید د ده مرسته وکړي، خپله غذا په اوښکو، ژړا او چیغو ترلاسه کوي، چي له زمکي د پورته کېدو شي نو هرګام په ډېر زحمت پورته کوي، په هر قدم کي پر مخ لوېږي، له راز راز بیماریو سره د دوامداري مقابلې لړۍ ئې په مخ کي، دردونه او رنځونه، تر څو ځوان شي، د ژوند بهیر ئې نوي پړاو پیل کړي او ستونزې ئې نوي بڼه او پیچلي ابعاد، له یوې نزاع لا نه وي فارغ شوی چي په بلي سر شي، یو مشکل ئې لا نه وي حل چي له بل سره مخامخ شي، له یوې بیماري روغ شي په بلي اخته، دغه دئ د انسان د ژوند حقیقي انځور، له ستونزو سره مخامخ کېدل ئې د ژوند طبیعي بهیر، د الهي سننو مطابق او د ژوند لازمه. خدای جل شأنه انسان داسي ندي پیدا کړی چي تل به د ګلانو د پاڼو په بستر څملي، الله د ګل ترڅنګ اغزي پیدا کړي، د خندا تر څنګ ژړا، د خوشحالي ترڅنګ غم، د سوکالي ترڅنګ ستونزې.

الشمس

که بریا غواړې خپل نفس تزکیه کړه

د الشمس د سورې قَسَمونه دا دي:

وَٱلشَّمۡسِ وَضُحَىٰهَا *

قَسَم په دغه لمر او په غرمه ئی.

وَٱلۡقَمَرِ إِذَا تَلَىٰهَا *

قَسَم پدی سپوږمۍ چي شي ورپسی .

وَٱلنَّهَارِ إِذَا جَلَّىٰهَا *

قَسَم پدغي ورځ چي ئی ځرگند کړی.

وَٱلَّيۡلِ إِذَا يَغۡشَىٰهَا *

قَسَم پدغي شپې چي ئی راونغاړی تیاره کي.

وَٱلسَّمَآءِ وَمَا بَنَىٰهَا *

قَسَم پدی آسمان او دغه رنگه جوړېدو ئی.

وَٱلۡأَرۡضِ وَمَا طَحَىٰهَا *

قَسَم پدغي زمکی او داهسی خورېدو ئی

وَنَفۡسٍ وَمَا سَوَّىٰهَا * فَأَلۡهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقۡوَىٰهَا * الشمس: ١- ٨

قَسَم په دغه نفس او داهسی سمېدو ئی. چي الهام ئی ورته وکړ د فجور او ځان

ساتو ئی.

له لومړي آیت تر ۸ پوري په ځو شیانو لوړه شوې او ورپسې ویل شوي:

وَنَفۡسٖ وَمَا سَوَّىٰهَا * فَأَلۡهَمَهَا فُجُورَهَا وَتَقۡوَىٰهَا * الشمس: ۹- ۱۰

بې شکه بریالی شو هغه څوك چي پاك ئی کړلو،او بې شکه نامراد شو هغه څوك چي وئی لړلو.

باید وګورو چي د دغو قَسَمونو او ځواب تر منځ ئې څه رابطه شته، دا قَسَمونه څنګه دا خبره ثابتوي چي: هغه کس بریالي شو چي خپل نفس ئې تزکیه کړ او هغه نامراد شو چي ککړ ئې کړ" ځواب دا دي:

لکه څنګه چي د دې عالم حکیم خالق، ستا د زمکي د روښانه کولو لپاره داسي لمر پیدا کړی چي نه یوازي ستا د زمکي "کور" ته رڼا ورکوي بلکه حرارت هم ورکوي، د لمر له "حرارت" او "نور" نه پرته به ستا په تیاره او سړي زمکي باندي ژوند ممکن نه وو، همداراز ئې ستا د لارښووني لپاره ستا په نفس کي د سالم فطرت او حساس ضمیر رونې څراغ ایښي، داسي لارښود چي هم تا ته "فجور" درښیي او هم "تقوی"، ښه درته ښایسته او آشنا کړي او بد درته منکر او کرکجن.

ته په آسمان کي ګوري چي د "لمر" له پرېوتو سره سم سپوږمۍ راڅرګنده شي، دا سپوږمۍ چي د شپې نښه ده، نه له ځانه نور لري او نه حرارت، که لدې ستا د زمکي په لور د نور پلوشي رادرومي، نو دا په خپله د دې نه بلکه د لمر وړانګي دي چي دا ئې د یوې آئیني په څېر زمکي ته منعکس کوي. که لمر پرېووت سپوږمۍ راځي او د شپې راتګ اعلانوي، همداراز که ستا د ضمیر څراغ خړ او مړ شو، نو نامراده شوې او تیاره دي په برخه شوه.

- ته ورځ ګورې چي لمر راڅرګند کړي، ورځ د زمکي هغه حالت دئ چي لمر ته

مخه کړي، پدې سره روښانه شي، رڼا او حرارت ئې په برخه شي، هر څه پکې ویښ شي، وده، حرکت او خوځښت پکې پیل شي او ته شپه گوري چي لمر پټ کړي، شپه د زمکي هغه حالت دئ چي لمر ته شا کړي او پدې سره له نور او حرارت نه محرومه او تیاره ئې په برخه شي، د خوځښت او حرکت ځای رکود او جمود ونیسي، ستا د "نفس" هم دغه حالت دي، که دي "تزکیه" کړ او پاك صاف دي وساتو، بریالي شوې او که دي "ولړلو" نو ناکام او نامراد شوې. که تا د خپل نفس لمر "دا حساس ضمیر" او "دا لارښود څراغ" روښانه کړ نو "رڼا"، "ژوندون"، "وده" او "بیداري" به دي په برخه شي او که دي خړ او دپ کړ نو "تیاره"، "خوب" او "رکود او جمود" به درته مخه کړي. دلته دې مطلب ته اشاره کول هم ضروري برېښي چي دا ولې قرآن د دې په ځای چي ووایي: د لمر په تلو راتلو سره شپه او ورځ راځي، برعکس وایي: ورځ لمر راڅرگند کړي او شپه ئې پټ کړي؟! د بیان پدغه اسلوب سره قرآن یوه داسي ستر حقیقت ته اشاره کړې چي انسان یوازي څو کاله د مخه په ۱۹ پیړۍ کي پرې پوه شو. انسان مخکې پدې نه پوهېدو چي شپه او ورځ په اصل کي د زمکي دوه خاص حالتونه دي چي د زمکي په حرکت پوري ارتباط لري، نه د لمر په حرکت پوري، د زمکي حرکت دئ چي کله د لمر د څرگندېدو باعث شي او کله ئې د پټېدو، د بیان دا دقیق اسلوب نه یوازي د قَسَمونو له ځواب سره ژور ارتباط لري بلکي له یوه ستر علمي حقیقت هم پرده اوچتوي. لکه چي د زمکي د شپې او ورځي باعث په خپله زمکه ده، ستا د نفس د شپې ورځي باعث هم په خپله ستا نفس دي.

همدا راز ته په خپلي فضاء کي لوړ او اوچت آسمان گوري او تر خپلو پښو لاندي پرېوتې زمکه، ستا نفس هم دې ته ورته دوه حالته درلودي شي، یا به لوړ

درومي يا به له زمکي سره نښلي، يا به د ارتقاء او رشد لار نيسي او عزت، رفعت او سرلوړي ته به رسي، يا به د ځوړ، سقوط، هبوط او پرېوتو لار غوره کوي او د ذلت او سپکاوي په کنده کي به پرېوځي. قرآن په ډېرو نورو ځايونو کي هم دې ته ورته د زمکي په لوري دروند کېدل، په زمکي پسې نښتل او د هبوط او سقوط اصطلاحات هلته کارولي چي ذلت، رذالت او سپکاوی افاده کړي، ذلت ته غاړه ايښودل او په سپك ژوند د انسان رضايت تمثيل کړي او پورته تګ ئې د معنوي ارتقاء او روحي رشد لپاره کارولی.

په ٥، ٦ او ٧ آيت کي د "مابناها، ما طحٰها و ماسوٰها" په اړه د مفسرينو دوه رأيي زموږ مخي ته راځي چي دقيقه او ارجح ئې دا ده: پدې آيتونو کي "ما" مصدری ده او د آيتونو ترجمه داسي ده: قَسَم پدی آسمان او دغه رنګه جوړېدو ئی. قَسَم پدغي زمکی او داهسی خورېدو ئی. قَسَم په دغه نفس او داهسی سمېدو ئی .
د دې رأيي د ترجيح دلائل دا دي:

د کلام بلاغت او د آيتونو ترمنځ نظم او تړاو دا تقاضا کوي چي د مخکنيو او وروستنيو آيتونو په څېر دلته هم بايد په څرګندو شيانو لوړه شوې وي، لکه چي په نورو آيتونو کي په لمر او غرمه ئې، په سپوږمۍ چي په لمر پسې راشي، په ورځ چي لمر څرګند کړي، په شپه چي لمر پټ کړي، په آسمان او په زمکي لوړه شوې ،په "مابناها، ما طحها و ماسوها" کي هم بايد څرګندو شيانو ته اشاره شوې وي، د قرآن اسلوب دا دئ چي "مشهود" او "ملموس" شي د "غيب" او له سترګو پټو شيانو د اثبات لپاره شاهد راوړي.

که "ما" د "من" په معنی ونيولی شي نو د قَسَمونو معنا به دا شي چي په ټولو کي په الله لوړه شوې، چي پدې سره له يوې خوا د بلاغت مغاير تکرار راځي او له

بلي خوا په الله تعالی باندي لوړي سره "کافر" مخاطب پدې نشي قانع کېدی چي د نفس تزکیه په بریا منتج کېږي او تدسیه ئې په خسران او نامرادي.

نو پدې قَسَمونو سره انسان ته ویل شوي: که ستا نفس همت وکړ اوچت او لوړ اهداف ئې غوره کړل، له تیارو د وتلو تکل ئې وکړ، له زمکنیو ټیټو جاذبو ئې ځان وژغورو، د لوړو په لوري ئې د الوتو پیاوړي وزرونه پیدا کړل، بریا دي په برخه کېږي، خو که دي نفس په تیاره، ناپاکي او پلیدي کي پاتې شو، له هغه د وتو همت او جرأت ئې ونه کړ، ذلیل، زبون، شقي او بدمرغه به شي. لکه چي په طبیعت کي روڼ او تود لمر گوري،او سپوږمۍ چي په خپله تیاره ده او لمر ئې روښانه کوي، شپه او ورځ گوري چي یوه لمر متجلي او څرگند کړي او بله ئې پټ، لوړ آسمان او ټیټه پرته زمکه گوري، په خپله د انسان دننه د" تقوی" الهام او د "فجور" د وسوسي شاهد يې، نو پدې پوه شه چي ستا د روح او نفس هم دوه حالته دي: یا به هغه تزکیه کوي، وده به ورکوي، لوړ به ئې بیایي، ارتقاء به ورکوي او پدې سره به بریا ترلاسه کوي او یا به ئې په کثافاتو لړي، لاندي به ئې غورځوي، له اوچت تلو به ئې راگرځوي، پرېږدي به ئې چي تپ او زنگ وهلي پاتې شي چي پدې سره به ئې په خسران او نامرادي اخته کوي.

دا مطلب هم د یادولو وړ دئ چي د یوې مذهبي فرقي په ځینو تفاسیرو کي د "الشمس"، "القمر" او دې ته ورته الفاظو داسي تفسیرونه شوي چي له قرآن سره د دوی چلند او د قرآن په غلط تفسیر کي د دوی جسارت او بې باکي ته انسان حیران پاتې شي!! د مثال په طور وایي: الشمس یعني علي، والقمر یعني فاطمه!! یعني د الشمس او القمر معنی هغه نده چي عام خلك پرې پوهېږي، له الشمس نه مراد علي رضي الله عنه دئ او له القمر مراد فاطمه رضي الله عنها!! دوی د قرآن

د الفاظو هغه معنی اخیستل سم نه ګڼي چې د عربو په محاوراتو کې معمول وه یا ئې د لغت په کتابونو کې موندل کېده!! د قرآن د الفاظو ظاهري او متداوله معنی اخیستل، له الشمس لمر، له القمر سپوږمۍ، له اللیل شپه او له النهار ورځ، له السماء آسمان او له الارض نه زمکه او ... دا صحیح نه ګڼي، وایي: د دې الفاظو د ظاهري معنی تر شا بله باطني معنی مضمر ده چې په هغې یوازې اهل بیت او د دوی ائمه پوهېږي او بس!! دوی وایي: د قرآن په درې سوه آیتونو کې علي رضي الله عنه ته اشاره شوې، پداسې حال کې چې هر په قرآن پوه انسان حتی هغه چې ډېر محدود او سطحي پوهه هم ولري پدې ښه پوهېږي چې په ټول قرآن کې یو داسې آیت هم نشته چې په هغه کې صراحتاً او یا اشارتاً او تلویحاً علي رضي الله عنه ته اشاره شوې وي!! د دوی په مقابل کې بیا ځینې نور داسې دي چې د تفسیر او ترجمې په دوران کې د یوه لفظ ټولې هغه معاني رااخلي چې د لغت په کتابونو کې ئې بیامومي او د مختلفو معانیو له مخې د آیت ګڼ شمېر ترجمې او تفاسیر وړاندې کوي، پرته لدې چې یوې ته په بلې ترجیح ورکړي او دا ووایي چې پدې خاص ځای کې کومه ځانګړې معنی مراد ده!! دوی ګمان کوي چې د یوه کلام کمال پدې کې دئ چې ډېرې معاني ولري!! حال دا چې بلیغ کلام هغه دئ چې معنا ئې څرګنده وي، مخاطب مشخص، محدد او واضح مفهوم ترې واخلي، دا شك ورته راپیدا نشي چې د کلام د خاوند هدف څه دئ، برعکس د ویناوال هدف په صراحت او آسانې سره درك کړي. قرآن خو خپل ځان داسې معرفي کوي چې مبین، آسان، له شك نه فارغ او څرګند دي، یوه برخه ئې په بل سره توضیح شوې، په واضح عربي ژبې کې لیږل شوی، ابهام او اغماض پکې نشته او د هرڅه تفصیلي بیان پکې راغلی.

الليل

د انسان اعمال "ښه" او "بد" لري او مکافات او مجازات ایجابوي.

د اللیل د سورې قَسَمونه دا دي:

وَٱلَّيۡلِ إِذَا يَغۡشَىٰ *

قَسَم پدغي شپې چي کله ونغاړی تیاره کي.

وَٱلنَّهَارِ إِذَا تَجَلَّىٰ *

قَسَم پدغي ورځی چي ځلانده کړی رڼا کي.

وَمَا خَلَقَ ٱلذَّكَرَ وَٱلۡأُنثَىٰٓ *

قَسَم دئ په داهسی پیدایښت د نر او ښځی.

د قَسَمونو ځواب دا دي:

إِنَّ سَعۡيَكُمۡ لَشَتَّىٰ * اللیل: ۱- ۴

 بې له شکه بېلابېلی مو دي هڅی.

د قَسَمونو او ځواب شرح او تفصیل داسي دي:

- دلته په دریو شیانو لوړه شوې: په شپه چي کله خپل تور وزر په هر څه وغوړوي او له سترگو ئې پټ کړي، په ورځ چي هرڅه راڅرگند کړي او د نر ښځي د پیدایښت په څرنگوالي.
- د دغي ادعا د اثبات لپاره چي د انسانانو هڅي او مساعي له یوه بل تفاوت

لري او د ماهيت، ارزښت او نتائجو له مخي يو شانته نه دي، په مخکنيو دريو خبرو استناد شوی: د "شپې" او "ورځي" ترمنځ تفاوت او د "نر" او "ښځي" ترمنځ تفاوت.

لومړئ بايد دا خبره واضح شي چي د انسان د هڅو او مساعي ترمنځ د تفاوت معنی څه ده؟ بيا بايدوگورو چي دا قَسمونه څنگه د دغي ادعا په حقانيت شهادت ورکوي؟ د انسان د کړو وړو په اړه دوه تصور او انگېرني درلودي شو:

- د انسان اعمال "ښه" او "بد" لري او مکافات او مجازات ايجابوي.
- د انسان اعمال ښه او بد نلري، نبايد هغه د ښه او بد په معيارونو وزن کړو، ځينو ته ښه او ځينو ته بد ووايو او په مکافات او مجازات ئې باور ولرو.

څوك چي په خدای او آخرت باور نلري، د انسان د عملونو په اړه ئې انگېرنه دا ده چي د انسان ټول اعمال يو شانته دي او د هغوی ترمنځ په تفاوت باور نه لري، فقط هغه عمل "بد" گڼي چي بل ترې متضرر شي، دا "عمل" هم پدې دليل بد ندي چي"ذاتاً" او "اساساً" بد وي، نه، بلکه د هغه چا له نظره بد دئ چي ترې متضرر شوی، په يوه عمل کي د دواړو ذيدخلو خواوو د رضايت په صورت کي هرکار جائز او سم گڼي. دا تصور د دې باعث کېږي چي انسان د عملونو مکافات او مجازات نفی کړي او په هغه باور ونه لري، د دغي انگېرني له مخي "ښه" او "بد" د انسان د "خيال" زېږنده ده، د انسان له ځانگړو تصوراتو راولاړ شوی، اساساً "ښه" او "بد" نشته، دا په خپله تاسو ياست چي "ښه" او "بد" مو جوړ کړي.

قرآن د دغه غلط ذهنيت او ناسم تصور د ترديد او تصحيح لپاره وايي: لکه چي شپه او ورځ سره متفاوت دي، يوه توده او روښانه او بله تياره او سړه، يوه په ټول سخاوت سره نور شيندي، هرڅه درته څرگندوي او په خپل حرارت سره د هر

محتاج مرسته کوي، بله د نور او حرارت مانع شي، په هرڅه تیاره پرده وغوړوي او پیژندل ئې ګران کړي، څوك چي د ورځي لخوا کار کوي خپل هرګام په پوره سوچ سره اخلي او په خپل ځای ئې ږدي، خو څوك چي د شپې لخوا خوځېږي هم د خپل حرکت د سمت او استقامت په تعیین کي له ستونزو سره مخامخ وي او هم د ګام ایښودو موزون ځای په غوره کولو کي. ستا عملونه هم له یوه بل دومره تفاوت لري لکه دا د طبیعت دوه بېلابېلی شېبي، شپه او ورځ!! لکه چي "نر او ښځه" په هر خاص نوع ژوي کي په خپلو کي ژور تفاوتونه لري، هم د جوړښت له اړخه او هم له مقابل لوري سره په خپل تعامل کي، یو ئې اخیستلو ته تیار وي او بل ورکولو ته، یو ورکړه کوي او بل اخیستنه، د انسان په عملونو کي دې ته ورته تفاوتونه شته.

د انسان په کړو وړو کي تفاوت هومره ژور دئ چي د یوه بل مقابل کي، لکه د شپې او ورځي د تفاوت په اندازه او حتی تر دې هم زیات، یو ایثار کوي، د مظلوم او بې وزلي د ژغورني لپاره خپل مال وقف کوي، له "بخل" نه ځان ساتي، د بل په حق له تجاوز او تېري نه ډډه کوي، له هغه څه چي ده یا د ده همنوع ته صدمه رسوي امتناع کوي، د اوچتو اولوړو انساني اهدافو لپاره قرباني ورکوي او "حسنی" "تصدیقوي"، یعنی "ښه" او "ښایسته" پیژني او په هغه اعتراف کوي، د ښه او ښایسته د پیژندو استعداد لري، د "ښه" او "بد" تفکیك کولی شي، له ټولو سره ورته چلند نه کوي، دا تمییز لري چي د انسان تر ټولو غوره عمل کوم دئ او ترټولو بد ئې کوم. ټول یو برابر نه ګڼي. د دې کس عمل د ورځي په څېر دي؛ روښانه او ښایسته. ده ته د ښیګڼو په آسانه لار تګ آسانه شي، د انساني سالم فطرت د غوښتنو سره سم چلند ورته سهل او غوره برېښي، نه له ښه عمل ستومانه

کېږي او نه پښيمانه کېږي، د دې په مقابل کې بل انسان داسي وي چي "بخل" کوي، د خپل مظلوم او بې وزلي همنوع د ژغورني لپاره د خپل شته له انفاق ډډه کوي، دا ضرورت نه احساسوي چي د محتاج انسان مرسته وکړي، لدې ځان بې نیازه ګڼي چي د کوم لوړ انساني هدف لپاره څه قرباني ورکړي، د ښه او بد عمل ترمنځ د تفکيك او تمييز استعداد پکې ځپل شوی وي، له فضايلو انکار کوي، هر "معنوي ښايست" نفي کوي او د عمل په بدلې باور نه لري، د دې کس کړه وړه توري شپې ته ورته دي چي د نور او حرارت مانع کېږي او د ښه او بد او مضر او مفيد د پيژندلو په وړاندي خنډ شي. دې کس ته د بدو او کرکجنو کړو وړو "سخته" لار ښايسته او آسانه وبرېښي، د انساني سالم فطرت مغاير عمل ورته ښايسته معلوم شي او د بدو په ډنډ کي مزيد غرق شي. مګر دا کافي نده چي اعتراف وکړو د انسان عمل هم د کيفيت له لحاظه او هم د پايلو او عاقبت له لحاظه تفاوت لري؟

الضحی

لکه چي کله غرمه وي او کله تیاره شپه، همداراز کله به سوکالي وي او کله ستونزې

د الضحی د مبارکي سورې قَسَمونه دا دي:

وَٱلضُّحَىٰ *

قَسَم پدی غرمه.

وَٱلَّيۡلِ إِذَا سَجَىٰ *

قَسَم پدغه شپه چي شي تیاره.

د قَسَمونو ځواب دا دي:

مَا وَدَّعَكَ رَبُّكَ وَمَا قَلَىٰ *

نه خپل رب پرېښی یی او نه ئې دښمن ګڼلی یی.

وَلَلۡأٓخِرَةُ خَيۡرٞ لَّكَ مِنَ ٱلۡأُولَىٰ *

او پایله درته غوره ده حتماً لدغه پیله.

وَلَسَوۡفَ يُعۡطِيكَ رَبُّكَ فَتَرۡضَىٰٓ * الضحی: ١- ٥

او ژر به دي رب، دومره تا ته درکړي چي راضي شې.

د شرحي په اړه لاندي خبرو ته توجه وکړئ:

په دوو لومړیو آیتونو کي په غرمي او په شپه چي کله توره پرده وغوړوي، لوړه شوې او ورپسې د قَسَم ځواب راغلی او په هغه کي ویل شوي: ته نه خپل رب پرېښې يې او نه ئې دښمن ګڼلې يې. د قَسَمونو او ځواب ترمنځ ئې ارتباط هغه وخت ښه درك کولی شو چي هم د ټولي سورې مجموعي مضمون په پام کي ولرو او هم هغه خاص شرائط چي دا سوره پکې نازل شوې.

که د دې مبارکي سورې مضامینو ته لږ ځیر شو نو ګورو چي دلته د پیغمبر علیه السلام د ژوند ځینو لوړو ژورو ته اشاره شوې او ورته ویل شوي: مګر ته ئې یو یتیم ونه موندلی او د ټیکی ځای ئې درکړ؟ مګر ته ئې یو لاروركی ونه موندلی او لار ئې وښودله؟ او نیازمند ئې ونه موندلې، خو غنا ئې درپه برخه کړه؟ که ستا په تېر ژوند کي دا لوړي ژوري راغلې، له ستونزو سره مخامخ شوی يې، خو الله تعالي ترې ژغورلې يې، نو که نن له ستونزو سره مخامخ يې، باید مأیوس نشې، باید ډاډه وې د تېر په څېر به دا حالت هم پای ته ورسېږي، مګر نه ګورې چي الله تعالی کله ټکنده غرمه راولي او کله تکه تیاره شپه، په تیاره شپو کي باید د رڼا ورځي او تودې غرمې راتلو ته امیدوار وې.

همدا راز دا سوره پس له هغه نازل شوه چي د څه موقت وخت لپاره پیغمبر علیه السلام ته د وحي راتګ متوقف شو، پیغمبر علیه السلام لدې ناحیي سخت پریشان وو، کله کله دا تشویش ورسره راپیدا کېدو چي مبادا الله تعالی ترې ناراضه شوی وي، مبادا کومه اشتباه ترې شوې وي او همدا د وحي د قطع کېدو باعث شوی وي، د دښمن شدید تبلیغات د ده تشویش لازیاتولو، یاران به ئې هره ورځ منتظر وو چي نوي هدایات به ئې ترلاسه کړي وي، څو اونۍ تېري شوې، نوي الهي لارښوونه ئې د منتظرو یارانو لپاره نه درلوده، دې وضعیت د ده پریشاني مزید

زیاتوله، په همدې شرایطو کې دا مبارکه سوره نازل شوه. د دې سورې په قَسَمونو کې پیغمبر علیه السلام دې ته متوجه کوي چې کله غرمه وي، لمر تودې وړانګې خوروي، که دا حالت د زیات وخت لپاره دوام وکړي، انسان ئې نشي زغملی، حکیم خدای، ورځ او په هغې کې د تودو وړانګو خورېدل پای ته ورسوي، د څه وخت لپاره لمر ترشا کړي، د تودو وړانګو خورول ئې متوقف کړي، په ځای ئې شپه راولي چې هم سړه وي او هم تیاره او هم پکې چوپه چوپتیا، دا طبیعي تحول د دې باعث شي چې انسان خپل تعادل له لاسه ورنکړي او د ژمکې په سر ژوند کول ورته آسانه شي، همدا راز په پیغمبر علیه السلام د بعثت په لومړیو شپو ورځو کې د "وحي" مسلسل راتګ ده ته دومره ستونزمن او مشکل وو لکه په ټکنده غرمه کې لمر ته دوامدار ودرېدل، دې ته اړ وو چې د وحي دا پلوشي د څه وخت لپاره متوقف شي، ترڅو پیغمبر علیه السلام د وحي د لړۍ بعدی څپو ته تیار شي، د دغه مطلب د اثبات لپاره د شپې په تګ راتګ استناد شوی او پیغمبر علیه السلام ته ویل شوي چې نباید د وحي له موقت توقف پریشانه شي، دا داسي وګڼه لکه له یوې تودې غرمې وروسته چې ورځ ورو ورو پای ته ورسېږي او شپه راشي! ستا رب نه پدې خاطر د وحي نزول مؤقتاً متوقف کړی چې تا ته اعتناء نلري او نه پدې خاطر چې له تا ناراضه شوی، برعکس ستا د "خیر" او مصلحت لپاره ئې دا کار کړی.

التين

د پیغمبرانو لوړ لوړ شخصیتونه پدې شهادت ورکوي چې په انسان کې لوړ لوړ استعدادونه ایښودل شوي.

د دغه مطلب د اثبات لپاره د التین د سورې په قَسَمونو استشهاد شوی:

وَٱلتِّينِ وَٱلزَّيۡتُونِ *

پدی انځر، پدی زیتون باندی قَسَم.

وَطُورِ سِينِينَ *

په طور سینین باندی قَسَم.

وَهَٰذَا ٱلۡبَلَدِٱلۡأَمِينِ *

پدغه خوندی ښار باندی قَسَم.

د قَسَمونو ځواب دا دي:

لَقَدۡ خَلَقۡنَا ٱلۡإِنسَٰنَ فِيٓ أَحۡسَنِ تَقۡوِيـمٖ * التین: ۱- ۴

بې شکه چې انسان مو پیدا کړی دئ تر ټولو غوره جوړښت کې.

د دغو قَسَمونوپه اړه د مفسرینو ترمنځ د زیات اختلاف شاهد یو، موږ د اختصار لپاره د کمزورو او ضعیفو آراوو له راوړلو ډډه کوو، یوازې هغه رأیه رااخلو چې ترټولو دقیقه او د سورې له مضامینو سره مطابق او د آیتونو ترمنځ دقیق ارتباط ئې تائیدوي. د وضاحت لپاره لاندې عرائض لرو:

پدې آیتونو کې د "طور سینین" او"بلدالامین" مفهوم کاملاً واضح او روښانه دئ او قرآن په خپله د هغوی وضاحت کړی، طور سینین د موسی علیه السلام مبعث دئ او بلد الامین، مکه مکرمه چې د اسمعیل علیه السلام او محمد علیه السلام مبعث دي او په هغې کې د ابراهیم او اسمعیل علیهما السلام په لاس کعبه بنا شوې. که د قرآن د نورو آیتونو په رڼا کې غور وکړو نو دا خبره راته جوته کېږي چې د دغو دواړو ترمنځ یو ځانګړي شباهت او مناسبت شته او هغه دا چې دواړه د پیغمبرانو مبعث او د وحي مهبط دي، په یوه کې موسی علیه السلام په پیغمبري مبعوث او د فرعون په مقابله مأمور شو او بل ئې د ابراهیم، اسمعیل او محمد علیهم السلام د بعثت او دعوت غېږ. له ځواب سره د دغو دواړو قَسَمونو ارتباط هم ډېر څرګند او واضح دي: دا دواړه ځایونه چې د نړۍ ستر ستر شخصیتونه ئې په غېږ کې پاتې شوي، پدې خبري شهادت ورکوي چې واقعاً انسان په ډېر غوره جوړښت کې پیدا شوی او ډېر ستر ستر استعدادونه پکې ایښودل شوي، د دغه اوچت او لوړ جوړښت څو څرګندي بېلګې ئې دغه جلیل القدره پیغمبران دي، که په انسان کې دا اوچت استعدادونه نه وي نو د پیغمبرانو په څېر عظیم او جلیل القدره شخصیتونه به پدوي کې نه راپیدا کېدل. مګر نه ګوري چې دغه جلیل القدر پیغمبران د عظمت او لوړوالي کوم کوم مقام ته رسېدلي، هر یوه د سترو انقلابونو لارښوونه کړې، د دوی په لاس ظالم استبدادی نظامونه نسکور شوي، د عدالت او آزادي ډېوه ئې بله کړې، د دې ډېوې په رڼا کې مظلومو او محرومو انسانانو ته د ډاډمن او سرلوړي ژوند شرائط برابر شوي، په جهل وهلي ټولني کې د روڼ مشعل په څېر ځلېدلي، توري تیاري شپې ئې روښانه کړې، آیا همدا کافي نده چې ووایو:

واقعاً انسان په ډېر غوره تقويم کي پيدا شوی او په هغه کي ستر او عظيم استعدادونه ايښودل شوي.

خو له ځواب سره د دوو لومړنيو قَسَمونو په ارتباط پوهېدل غور غواړي. پدې اړه ځو خبري په پام کي ولري:

د يوه بليغ کلام يو ستر خصوصيت دا وي چي د بېلو بېلو برخو ترمنځ ئې تړاو، نظم او تنسيق وي، د دغه اصل له مخي بايد دوه لومړي قَسَمونه له دوو وروستيو سره شباهت ولري. که دوه وروستي قَسَمونه خاصو ځايونو ته اشاره کوي، پکار دا ده چي دوه لومړي قَسَمونه هم دې ته ورته ځايونو ته اشاره وکړي. خو بايد وګورو چي په "التين" او "الزيتون" کي د دې امکان او احتمال شته که نه؟ ځواب دا دئ چي هو؛ په ځو دليله: لومړي دا چي د کلام له فحوی معلومېږي چي په لومړي آيت کي "البلد" مقدر دي، د درېيم آيت له "و هذ البلد" نه همدا خبره معلومېږي، يعني په لومړي آيت کي د انځر او زيتون په سيمو لوړه شوې. دوهم دا چي د دې سورې د نازلېدو په وخت کي فلسطين د اعلی زيتون په درلودو مشهور وو او شام د اعلی انځر په درلودو، چي چا به د زيتون نوم واخيست نو فلسطين به ئې مخي ته راغي او چي د انځر نوم به ئې واخيست نو شام به ئې ذهن ته راغي، دا داسي وګڼي لکه څوك چي په پاکستان کي د خربوزه نوم واخلي نو فوراً ئې افغانستان ذهن ته راشي او که په افغانستان کي د ام يا کيلي نوم واخلي نو سمدلاسه ئې پاکستان سترګو ته ودرېږي، دا ډېره عامه ده چي اکثراً ځايونه د خپلو خاصو ميوو په نامه يادېږي. عربانو معمولاً په خپلو محاوراتو کي مختلف ټاټوبي د خپلو ځانګړو او خاصو ميوو په نامه يادول، که به چا د ځو ملکونو په څنګ کي د زيتون او انځر نوم اخيستو نو لدې ئې د شام او فلسطين معنی اخيستله. درېيم دا چي دغو

دوارړو ځایونو ته د قرآن په څو آیتونو کې اشاره شوې او د طورسینین او بلد الامین په څېر د پیغمبرانو د بعثت مبارك ځاځوبي ګڼل شوي. څلورم دا چې که د ځینو مفسرینو د رأیي مطابق "التین" او "الزیتون" فقط میوه وګڼو او په خوا کې ئې "البلد" مقدر ونه بولو نو له یوې خوا د دغو څلورو قَسَمونو ترمنځ شباهت او یووالي نشو په ګوته کولی او له بلي خوا د قَسَمونو او ځواب ترمنځ تړاو او ارتباط نشو ښودلی. شام او فلسطین چې دلته په "التین" او "الزیتون" سره یاد شوي، له "طور سینین" او "البلد الامین" سره لدې لحاظه شباهت لري چې هلته د سلیمان، داود، عیسی او ابراهیم علیهم السلام په څېر پیغمبران مبعوث شوي. او پدې سره د ټولو قَسَمونو ژور او دقیق ارتباط له ځواب سره څرګندېږي. یعني هغه باعظمته او ستر ستر شخصیتونه چې پدغو څلورو سیمو شام، فلسطین، طور سینین او البلد الامین کې راولاړ شوي، تلپاتې حماسي ئې جوړي کړې او د ډېر لوړ او اوچت انساني شخصیت بېلګې ئې وړاندي کړې، پدې شهادت ورکوي چې الله تعالی په انسان کې څومره لوړ استعدادونه ایښي او په څومره غوره او احسن تقویم او جوړښت کې ئې پیدا کړی!!

العاديات

انسان د خپل رب په وړاندي سخت ناسپاسه دي، د سپرو تر پښو لاندي زغاستونکي آسونه همدا وايي

د العاديات د مباركي سورې قَسَمونه دا دي:

وَٱلۡعَٰدِيَٰتِ ضَبۡحٗا *

په ځوړ سره زغاستونکو قَسَم.

فَٱلۡمُورِيَٰتِ قَدۡحٗا *

بيا په سُم سره اور شيندونكو قَسَم.

فَٱلۡمُغِيرَٰتِ صُبۡحٗا *

او په سباوون يرغل كونكو قَسَم.

فَأَثَرۡنَ بِهِۦ نَقۡعٗا *

په كوم سره چي دوړي كړي خورې.

فَوَسَطۡنَ بِهِۦ جَمۡعًا * العاديات: ١- ٥

په كوم سره چي ننوځى په منځ د يوه ټولى كي.

د قَسَمونو ځواب دا دى:

إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لِرَبِّهِۦ لَكَنُودٞ * وَإِنَّهُۥ عَلَىٰ ذَٰلِكَ لَشَهِيدٞ * وَإِنَّهُۥ لِحُبِّ ٱلۡخَيۡرِ لَشَدِيدٌ *

العاديات: ٦- ٨

یقیناً چې انسان خپل مولی ته ډېر ناشکره دئ. او دی په خپله پدې باندې شاهد دئ. او دی خو له خیر سره په مینی کې ډېر شدید دئ.

دلته تر ټولو د مخه څو ټکې په پام کې ولرې:

- دا پنځه قَسَمونه د تعقیب (فاء) په توری سره په خپلو کې تړل شوي او ښیي چې دلته د یوه څیز مختلفو حالتونو او صفتونو ته اشاره شوې، یعني همدا زغاستونکي دي چې د خپلې توندي او تېزي منډي په وجه ئې له ټټر شور او ځوږ اوچت دي او همدغه زغاستونکي دي چې کله ئې سم په تېږو لګېږي نو سپرغۍ ترې اوچتې شي او همدا دي چې په سباوون کې د یرغل لپاره کارول شوي او همدا دي چې په خپلې چټکې زغاستې سره دوړې بادوي او همدا دي چې د مقابل لوري په لیکو کې شق اجراء کوي، صفونه ئې څېري او د دوی په منځ کې ننوځي.
- د بیان له الفاظو په ډاګه معلومېږي چې لدغو زغاستونکو څخه هدف آسونه دي نه بل څه، ډېر بې سلیقې ادیب به هم لدې بل مفهوم وانخلي.

اما دا چې دا قَسَمونه څنګه پدې خبري شهادت ورکوي چې انسان د خپل پالونکي رب په وړاندې سخت ناشکره دي، ځواب ئې دا دي: آیا نه ګوري چې دا پیاوړي آسونه، څنګه د خپل سپور د لاس په یوه حرکت سره، په زغاسته شي، هر یو له بل د مخکې کېدو هڅه کوي، له سخت شور ځوږ نه ئې پوهېدی شي چې خپل ټول زور ځواك ئې کاروي، ترڅو ترنورو د مخه خپل آقا مقصد ته ورسوي، نه ګوري چې څومره تېز زغلي، چې نعل ئې له تېږې سره ولګېږي له شدت ئې د اور بڅرکي ترې اوچت شي، په تیاره سباوون کې په دښمن برید وکړي، لدې بې پروا چې په یوې یا بلې ګوښې کې به دښمن ورته په کمین کې وي، ناڅاپي به په کوم غشي سره دی په نښه کړي، دوړو ته ئې پام نه کوي چې د مستانه او بې باکانه منډې ئې

نښه، ناڅاپي د دښمن له مجهز صف سره مخامخ شي، له ایستلو تورو سره، خو په ټوله بې اعتنائي صف مات کړي او د دښمن په مزدحمو صفوفو کي ننوځي، کله چي د آسونو دې خېل ته خپلو سپرو د زغاستي اشاره نه وه کړې، هغه وخت تا لیدل چي هر یو د خپل سپور تر پښو لاندي، په شور شوق خوځېدو، پښه ئې په زمکه وهله، د خپل سر غاړي په حرکاتو سره ئې دا ښودله چي خپل آقا ته مطیع دئ او یوازي یوې اشارې ته ئې منتظر!! دا لده سره خپل خاوند څه کړي چي دومره مطیع دی؟ له خوراك ځښاك پرته ئې څه ورکړي؟ په سر غاړه ئې د لاس راکښلو پرته څه ورسره کړي؟ د دومره څه په وړاندي دا وفا او اخلاص د څه شي نښه ده؟ او که تا ای انسانه! له دغه "حیوان" سره مقایسه کړي، د خپل منعم په وړاندي ستا وفا او اخلاص، ستا اطاعت او مننه، د خاوند په وړاندي د ده له چلند سره مقایسه کړي، ما ته ووایه: ستا په هکله عادلانه قضاوت به څه وي؟ آیا لدې پرته بل څه کېدی شي چي ته د خپل رب په وړاندي سخت ناشکره یې، بې وفا یې، بې اخلاصه یې!! إِنَّ الانسنَ لِرَبِّهِ لَكَنُودٌ * یقیناً چي انسان، خپل مولی ته ډېر ناشکره دي. دا پداسي حال کي چي آس یوازي همدا دوه درې نعمتونه پیژني، له واښو اوبو او په سر غاړه له لاس راکښلو پرته په نور څه نه پوهېږي، خو انسان د خیر او نعمت په اړه جامع تصور لري، ټول هغه بې شمېره نعمتونه پیژني چي الله تعالی پرې پیرزو کړي او دی ورسره کلکه مینه لري، خو سره له دې ډېر ناشکره دئ او د دغه حیوان په اندازه هم د خپل مولیٰ مننه او شکر نه کوي.

العصر

تاريخ د مؤمنانو د بريا او فتحي زېري وركوي

پدې مباركي سورې كي په "العصر" لوړه شوې:

وَٱلۡعَصۡرِ *

قَسَم په زمانه.

د قَسَم ځواب دا دي:

إِنَّ ٱلۡإِنسَٰنَ لَفِى خُسۡرٍ * إِلَّا ٱلَّذِينَ ءَامَنُواْ وَعَمِلُواْ ٱلصَّٰلِحَٰتِ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلۡحَقِّ وَتَوَاصَوۡاْ بِٱلصَّبۡرِ * العصر: ١- ٣

يقيناً چی انسان په زيان کی دئ، مگر هغه چی ايمان ئی راوړی او صالح عملونه ئی کړی او يوه بل ته ئې د حق سپارښتنه کړی او يوه بل ته ئی د صبر توصيه کړی.

د قرآن د نورو قَسَمونو په څېر دلته هم په يوه څرگند او د هر مخاطب مخي ته پروت حقيقت باندي لوړه شوې، په "العصر" يعني زمانه، هره زمانه او د زماني هر پړاو او دا د دغي ادعا د اثبات لپاره د شاهد په توگه وړاندي شوى چي انسان له ايمان، صالح عمل، په حق سپارښتنه او په صبر له سپارښتني پرته له زيان او خسران سره مخامخ کېږي. که تاريخ ته رجوع وکړئ، هره پاڼه ئې وڅېړئ او هر پړاو ته ئې ځير شئ؛ په څرگنده به وگورئ چي تل د ايمان هغو خاوندانو بريا ترلاسه کړې او له تباهي ژغورل شوى چي عملونه ئې صالح وو، پر حق ولاړ وو او يوه بل

ته ئې د حق سپارښتنه کړې، پدې لار کې ئې صبر کړی او یوه بل ته ئې د صبر توصیه کړې. راشئ وګورئ د هغو خلکو پایله څه وه چې د کفر او له حق د انکار لار ئې غوره کړې، بد اخلاقه او بد عمله وو، ظلم او تېری ئې کړی، فساد ته ئې ملن وهلې، نه ئې په خپله حق او حقیقت ته سر ټیټ کړی، نه ئې بل حق ته هڅولی، نه ئې په خپل جائز حق قناعت کړی، نه ئې د بل د حق پروا کړې، نه ئې په خپله صبر درلود او نه ئې بل ته د صبر سپارښتنه کړې؟ تاریخ د دغو خلکو په هکله څه وایې؟ د دوی پایله او انجام ئې څنګه معرفي کړی؟ کوم ولسونه چې له تباهې، ذلت او سپکاوې سره مخامخ شوي، خصوصیات او ځانګړتیاوې ئې څه وې؟ او هغه چې فلاح او بریا ئې په برخه شوې، د شرف او عزت لوړو مدارجو ته رسېدلي، د ځمکې خلافت او د ولسونو قیادت او زعامت ئې ترلاسه کړی، څوك وو او مواصفات ئې کوم؟ آیا دغه سرلوړي او عزتمن قومونه او دا د تاریخ معروف او مشهور شخصیتونه چې هرڅوك ئې په نامه افتخار کوي، هغوی ته ځان منسوبوي، د هغوی نومونه پر خپل ځان او اولاد ږدي او د هغوی په لار د تلو هڅه کوي، لدغو صفاتو پرته ئې بل څه درلودل؟ او هغه کسان چې لدغو صفاتو محروم وو او د دغو صفاتو له خاوندانو سره ئې دښمنې ته ملا تړلې وه، که څه هم زور ځواك ئې درلود، وسایل او امکانات ئې په واك کې وو، لښکرې او فوځونه ئې درلودل او په لویو لویو ملکونو ئې حکومت کاوو، له کوم عاقبت سره مخامخ شوي او نن خلك او تاریخ د دوی په هکله څه قضاوت کوي؟ د ابوجهل، فرعون او نمرود په هکله څه وایې؟ د عیسی علیه اسلام د مخالفینو په هکله څه قضاوت کوي؟

متأسفانه ځینو دلته هم اشتباه کړې او "العصر" ئې یا د "صلوة العصر: د مازدیګر لمونځ" یا "د مازدیګر وخت" او یا د پیغمبر علیه السلام د زمانې په معنا

نیولی، حال دا چي "العصر" عام دئ په هره زمانه ئې اطلاق کېږي او داسي هیڅ دلیل نشته چي خاص وخت او زمانه په ګوته کړي. دا ضعیفه توجیه د قَسَم او ځواب ترمنځ هیڅ ارتباط نشي ښودلی او په هیڅ تعبیر او تأویل سره دا نشي ثابتولی چي "العصر" د انسان په خسران او زیان شهادت ورکوي! د "العصر" صیغه عام ده، نباید هغه "خاص" کړو، د قَسَم او ځواب ترمنځ ارتباط یوازي په هغه صورت کي راڅرګندېږي چي صیغه په خپل حال "عام" پرېږدو او د زماني هر پړاو او د تاریخ هره مرحله ئې وګڼو، همدا زمانه او ټول لوړ ژور پړاوونه ئې شهادت ورکوي چي انسان تل د بایماني، بدو کړو وړو، په حق نه ودرېدو او یوه بل ته د هغه سپارښتنه نه کولو، بې صبري او یوه بل ته د صبر د سپارښتني نه کولو سره ئې تاوان کړی او له تباهي سره مخامخ شوي.

دا مبارکه سوره موږ ته لارښوونه کوي چي انسان د نجات لپاره څلورو صفتونو ته ضرورت لري: ایمان، صالح عمل، په حق او په صبر سپارښتنه، انسان هغه وخت کولی شي خپلي بریا او فلاح ته امیدوار وي چي د نجات او بریا دا ټول عوامل او لاملونه په ځان کي تعبیه کړي، که لدې یو ئې هم راکم شي او باهمیته ئې وګڼي او هر یو په خپل ځای کي مراعات نکړي، نو د نجات کښتۍ ئې د لاري په نیمائي کي پاتې کېږي او ساحل ته له رسېدو محرومه کېږي. د دې سفر د پیل نقطه "ایمان" دي، نور صفات، د ایمان لوازم او مقتضیات دي او له هغه راولاړ شوي صفات دي، دا ستا ایمان دئ چي د صالح عمل په بڼه کي راڅرګند شي، له حق دفاع ته دي تیار کړي، تا ته د صبر او ثبات درس درکوي او د مبارزې په لوړو ژورو کي په استواره ګامونو مخکي تلو ته دي هڅوي. که ته غواړې داسي ټولنه جوړه کړې چي فلاح او سعادت ئې په برخه شي، د شر، فساد او تباهي عوامل پکي وځپلي شي،

د انسان د ذلت او سپکاوي لاملونو جرړي وايستل شي او انسان په هغې کي له زيان او خسران خوندي وي، نو دې لوړ او مقدس هدف ته د رسېدو لار دا ده چي په لاندي څلورو خبرو ترکيز وشي: "ايمان"، د صالح افرادو روزنه، له حق دفاع او له حق د دفاع په لار کي صبر او استقامت.

هغه حزب چي ادعا کوي د خلکو د ژغورني او نجات لپاره ئې په مبارزې لاس پوري کړی، خو اهداف، شعارونه او تګلاري ئې د "ايمان" په رڼا کي نه وي ټاکل شوي، د غړو ترمنځ ئې اړيکي د ايمان او عقيدي اړيکي نه وي، عملونه ئې د ايمان او عقيدي ښکارندوئي نه کوي، د ايمان او عمل تر منځ ئې څرګند تناقض وي، نه په خپله په حق ولاړ وي او نه نورو ته د حق بلنه ورکوي، نه په خپله د مبارزې په کړلېچونو او لوړو ژورو کي صابر وي او نه نورو ته د صبر او ثبات بلنه ورکوي، داسي يو حزب هيڅکله نشي کولی ټولنه د سعادت او نجات په لوري بوځي او د حق د لاري فاتح مبارزينو ته په ډاډمن محور او سنګر بدل شي. تاريخ د همدې خبري په حقانيت شهادت ورکوي.

و آخر دعوانا ان الحمد لله رب العالمين

فهرست

عنوان	صفحه
تمهید	أ
الطور	۱
الذاریات	۸
النجم	۱۴
الصافات	۱۷
یٰس	۲۱
الواقعة	۲۴
القلم	۲۷
الحاقة	۳۰
المعارج	۳۴
القیامة	۳۷
المرسلات	۴۲
النازعات	۴۸
التکویر	۵۴

الشفق---٥٨
المدثر --- ٦٢
البروج--- ٦٦
الطارق--٧٥
الفجر -- ٨١
البلد--- ٨٧
الشمس-- ٩١
الليل--٩٧
الضحى--١٠١
التين-- ١٠٤
العاديات--- ١٠٨
العصر---١١١

د کتاب له متنه

پدې قَسَمونو کې د لاندي قضایاوو په څېر د مهمو مسائلو لپاره مضبوط دلائل وړاندي شوي:

آیا قیامت راتلونکی دی او دا دنیا به په بلي بدلېږي؟

آیا انسان بېرته راژوندی کېدی شي؟

آیا د قیامت د ورځي د مکافات او مجازات عقیده رښتونې ده؟

آیا خدای یو دی؟

آیا واقعاً الله تعالی د دې عالم یوازینی واکمن، پالونکی او ساتونکی دی؟

آیا په رښتیا الله تعالی ظالمان مؤاخذه کوي او خپل عذاب پرې ناز لوي؟

آیا په دنیا کې هم انسان ته د عملونو بدله ورکول کېږي؟

د پیغمبر د حقانیت لپاره څه دلیل لرو؟

آیا په رښتیا دا قرآن د الله له لوري راغلی؟

آیا دا خبره رښتیا ده چې انسان ته ډېر لوړ استعدادونه ورکړل شوی؟

له بلي خوا د قَسَمونو په اړه د مفسرینو ترمنځ د رأیي ژور اختلاف شته، د رأیي دا اختلاف د قرآن مینه والو ته اکثراً زیاتي ستونزي راولاړوي، پدې رساله کې هڅه شوې چې د قرآن د مینه والو دغه ستونزه حل شي. دلته د هر قسم په اړه ترټولو درنه او په قرآن مستنده رأیه رااخیستل شوې.